

Handwritten text in a cursive script, likely a signature or name, written in dark ink on a light-colored background.

U... ..

O... ..

B... ..

U... ..

U... ..

U... ..

U... .. U... .. U... ..

U... ..

U... ..

R... ..

U... ..

U... ..

U... .. W... ..

Q... ..

U... ..

U... ..

U... ..

R... ..

U... ..

U... ..

L... ..

Q... ..

05-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՆԻՍՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Կազմեց, պարսկերենից տողացի թարգմանեց,
առաջաբանը գրեց և ծանոթագրեց
ԱՐՄԱՆՈՒԷ ԿՈՋՄՈՅԱՆԸ

2710

ԵՐԵՎԱՆ «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂ», 1990

Խմբագիր՝ ՎԱՐԴԳԵՍ ԲԱՐԱՅԱՆ

Մ 350

Մարգարտաշար: (Ռոբայաթ): Կազմեց, պարսկերենից տողացի թարգմանեց, առաջաբանը գրեց և ծանոթագրեց Ա. Կոզմոյանը; [նկ.՝ Ֆ. Աֆրիկյան], խմբագիր Վ. Բարայան, Եր.: Խորհրդային գրող, 1989.— 240 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է երկու տասնյակից ավելի պարսկա-տաջիկական դասականների քառյակներ, որոնց հիմնական մասը հայ ընթերցողին ներկայացվում է առաջին անգամ:

Մ	<u>4703020200 / 98 /</u>	142-89	ԳՄԴ	84.5
	705/01/ 89			

© «Խորհրդային գրող» հրատարակչություն,
թարգմանված է հայերեն, 1990

ԴԱՍԱԿԱՆ ՔԱՌՅԱԿԸ ՈՒՄՐԱՔԻՑ
ՄԻՆՉԵԿ ԶԱՄԻ

Ռոբայի՝ աղպես են անվանում պարսկական¹ պոեզիայի փոքր, սակայն ճկուն ու տարողունակ հնագույն ձևերից մեկը: Ռոբայի (հոգնակի՝ ռոբայաթ) արաբերեն բառ է, նշանակում է քառատող, սակայն այն իր ծագումով զուտ իրանական երևույթ է, նրա մշակույթի անքակտելի մասը, առանց որի չի կարելի ամբողջական պատկերացում ունենալ պարսից ժողովրդի միջնադարյան դասական գրական ժառանգության, փիլիսոփայական և կրոնական մտքի զարգացման շատ հարցերի վերաբերյալ: Այն սնվել է իրանական բանահյուսությունից և երկար ու ձիգ դարերի ընթացքում փոփոխվելով, չի կորցրել իր կապը ժողովրդական ստեղծագործության հետ: Որոշ հետազոտողներ քառյակի բանաստեղծական չափի ակունքները տանում են դեպի իրանական զրադաշտական սուրբ գիրքը՝ Ավեստան:

Ռոբային բաղկացած է չորս տողից (միսրն) կամ երկու երկտողից (բեյթ): Այն ունի հանգավորման երկու սկզբունք. կամ հանգավորվում են բոլոր տողերը՝ ԱԱԱԱ, կամ երրորդ տողը մնում

¹ Ֆարսի լեզվով ստեղծված միջնադարյան պոեզիան միաժամանակ տաջիկ ժողովրդի սեփականությունն է և հայտնի է նաև որպես պարսկա-տաջիկական:

է անհանգ՝ ԱՄԲԱ: Տողերի տրամաբանական կապը գիտակցվում է զուգորդությունների, հոգեբանական զուգահեռների, պատկերների համաչափության և այլ միջոցների օգնությամբ:

Հանգը քառյակի կառուցվածքի ամենակարևոր տարրերից մեկն է: Օգտագործելով հանգի չորս տեսակները (պարզ, լրիվ, շքեղ ու ռադիֆոն*, բանաստեղծները հնչողության հարմոնիայի և հակադրությունների ամենաբարդ և բազմազան տարափոխումների միջոցով հասնում են քառյակի բովանդակությունն ու ներքին լիցքն արտահայտող սիթմա-մեղեդայնության: Փոքր ժանրային այդ ձևը ունի թեմատիկ լայն ընդգրկում՝ սիրային, էթիկական, փիլիսոփայական, միստիկական, ներբողային և այլն: Արդարացիորեն քառյակը եվրոպական արևելագետների կողմից համարվել է պարսկական մտքի դրսևորման հնագույն և պարսկական պոեզիայի ամենահզոր ձևը:

7-րդ դարում արաբները նվաճեցին Իրանը և Միջին Ասիան, որից հետո պարսիկները կորցրին պետականությունը, զրադաշտական կրոնը: Ղորանի լեզուն՝ արաբերենը, դարձավ պետական լեզու: Խաթարվեցին մշակութային և գրական ավանդույթները: Պարսիկներն ընդունեցին արաբական պոեզիայի ժանրային ձևերը՝ ղասիդեն*, դազալը*, դըթան* և արուզ-կոչվող քանակական տաղաչափությունը (երկար և սուղ ձայնավորների հերթափոխությամբ), որը հարմարեցրին ֆարսի լեզվի առանձնահատկություններին:

9-10-րդ դդ. ժողովրդական ապստամբությունները, աղանդավորական շարժումները, ազատագրական պայքարը դանդաղ և հետևողականորեն խարխլում էին արաբական խալիֆայության հիմքերը: Աստիճանաբար տեղական ավատատերերը անջատվում էին կենտրոնական իշխանությունից և անկախություն ձեռք բերում: Դրանցից էին Սաֆարյանների և Սամանյանների հարըս-

տությունները, որոնց վարած քաղաքականութիւնը մեծապես նպաստում և սատար էր կանգնում հայրենասիրական նկրտումների իրականացմանը՝ իրանական ոգու վերելքին, ֆարսի լեզվի պետական և գրական լեզու դառնալու պատմական պահանջին: Սամանյանների հարստության մայրաքաղաք Բուխարան, իսկ հետագայում նաև Սամարղանդը, դարձան գիտության, մշակույթի կենտրոններ: 10-րդ դարում Սամանյանների պալատում արդեն ֆարսի լեզվով հնչում էին արքունիքի փառաբանված բանաստեղծի՝ Ռուդաքիի դազալները և դասիղները: Նրա անվան հետ է կապված նաև գրական քառյակի ծնունդն ու ձևավորումը, որը մինչ այդ իրանական բանահյուսական ձև էր:

Ըստ ավանդության, մի անգամ Ռուդաքին զբոսնելիս է եղել այգու գեղատեսիլ անկյուններից մեկում, որտեղ պատանիները հավաքված ընկույզ էին գլորում: Հանկարծ սիրունատես մի պատանի ընկույզի գլորվելու հետ միաժամանակ երգել է մի մեղեդի, որ «հմայի» ընկույզը և այն ընկնի փոսիկը. «գլորվեց-գլորվեց, մինչև հասավ իր փոսիկին»: Ռուդաքին խանդավառվել է իր համար մինչ այդ անծանոթ բանաստեղծական չափից և աննկատելի երգել առաջին ոտբային:

Այս ավանդութիւնը պահպանվել է 13-րդ դարի հեղինակ Շամս ադ-Դին Ղայս-ալ Ռազիի պարսկական պոեզիային նվիրված աշխատության մեջ: Պոետիկայի հմուտ գիտակը նշում է նաև, որ արաբական պոեզիան անտեղյակ է եղել քառյակի ձևին և միայն ուշ շրջանում են արաբ բանաստեղծները գրել այդ օտարածին ժանրային ձևով՝ պարսկերեն թարանն և դրեյթի անվանումը փոխարինելով արաբերեն ոտբայի բառով:

Ըստ մեկ այլ ավանդության, թագավոր Բահրամ Գուր Սասանյանը (5-րդ դ.) բնութայն գրկում քառյակ-բանաստեղծությամբ իր զգացմունքներն է հեղել սիրեցյալին՝ Դելարամին:

Մեզ հասած ավանդազրույցները քառյակի ծագման երկու հակադիր մեկնակերպով իմաստավորում են հետագայում քառյակի զարգացման երկու ուղղությունները՝ ժողովրդական և արքունական:

Այսպիսով, ժողովրդական երգաքառյակի հենքի վրա ստեղծվել է գրական ոտբային, որը դարձել է լուրջ և խոհական զգացմունքների արտահայտիչ, զարգացման ճանապարհին հղկվելով՝ ձեռք բերել նրբաճաշակ արվեստին հատուկ տարրեր:

Արքունական բանաստեղծի կյանքն ուղեկցվում էր անվերջ խնջույքներով և պալատական խարդավանքներով: Շահի արքունիքը թելադրում էր պոետներին ներբողի թեման, որի հիմնական ժանրային ձևը դասիդեն էր: Չնայած ներբող-դասիդեի նախերգանքում բանաստեղծները նկարագրում էին հայրենի բնությունը, արժահայտում իրենց զգացմունքները, սակայն ներբողի հիմնական թեման տիրակալի գովերգումն էր: Ռոբային, որը ազատ էր մնացել այդ պարտադիր և ծրագրային բովանդակությունից, նույնպես մուտք գործեց արքունիք: Այն հաջողություն էր բերում բանաստեղծին իր հանպատրաստի բնույթով՝ ճկունորեն ու հրատապ արձագանքելով գիշերային խրախճանքներին և արքունիքի իրադարձություններին: Օրինակ, հայտնի է, որ մի սրամիտ քառյակի համար շահ Սանջարը իր արքունական բանաստեղծ Ազրադիի բերանը լցրել է ոսկեդրամներով: Այնուհանդերձ քառյակի հիմնական թեման միշտ եղել և մնում է սերը, որը ստանում է տարբեր երանգավորում, սիրո ցավ, սիրո ուրախություն (սակավ) և սիրուհու արտաքինի նկարագրություն՝ արքունիքին վայել շքեղ պատկերներով և հղկված ոճով: Այդ քառյակներում սիրելիի կերպարը ձևավորվում է նրա դիմանկարով: Ամեն մի համեմատություն կամ այլաբանություն վերջինիս հաղորդում է նոր հատկանիշ, նոր բնորոշում: Բնությունը այդ պատկերների համակար-

գը սնող աղբյուրն է: Միջնադարյան բանաստեղծի գեղեցիկի չափանիշները դուրս չեն գալիս բնության հայեցման և նրան նմանվելու սահմաններից:

Այդ բանաստեղծությունները հաճախ զուրկ են տողերի տրամաբանական կապից, հետևողական սյուժեից, ակնհայտ է պատկերների միտումնավոր գեղագիտականացում, նրանցում բացակայում են հոգեբանացումը, զգացմունքների բնականությունը և անմիջականությունը:

Գեղեցկության ծով ես, հոգիս, մարջանով է շուրթդ շիկնել,
Առամներդ ծովից հանած մարգարիտի սուրբ հատիկներ,
Հոնքդ նավ է, իսկ ճակատիդ այդ լուսեղեն խորշում՝ ալիք,
Պարանոցդ՝ ջրապտույտ, և աչքերդ՝ փոթորիկներ:

(Յարգմ. Վ. Դավթյանի)

Ռուդաքիի այս քառյակի գեղարվեստական արժեքը ծովային տարերքի պատկերների միտումնավոր խտացումն է (ծով, մարջան, մարգարիտ, նավ, ալիք, ջրապտույտ, փոթորիկ):

Քառյակի այս տեսակը օրինակ ծառայեց 11-րդ դարի արքունական պոետներին (Օնսորի, Ֆարրոխի) ստեղծելու քառյակների շարք դեմքի, խոպոպի, վարսերի բարդ, երբեմն վերձանում պահանջող նկարագրությամբ: Ահա Օնսորիի մի քառյակը՝

Ջուրն ու կրակը իրար հետ ու նույն դեմքին՝ ո՛վ է տեսել,
Մութ գիշերը հյուսված լույսին ու ցերեկին, ո՛վ է տեսել,

Անմեղությունն ընդելուզված կուպրով մեղքի՝ ո՞վ է տեսել,
Հավատը և անհավատը իրար կողքի՝ ո՞վ է տեսել:

(թարգմ. Ա. Կապուտիկյանի)

Դեմքի (լույս, ցերեկ, անմեղություն, հավատ) և վարսերի (գիշեր, կուպր, անհավատ) գունային հակադրությունն այնքան է անհամատեղելի, որքան թվարկված հակաթեզերը:

Արանք այն մոնոթեմատիկ, դեկորատիվ քառյակի նմուշներից են, որտեղ հոգեկան ապրումներ կամ չեն դրսևորվում, կամ էլ լավագույն դեպքում քնարական հերոսի անմխիթար վիճակը բացահայտվում է սահմանափակ հիպերբոլիկ պատկերներով և հաճախ ցավային-օրգանական զգացումներով (այրվում եմ, խորովվում եմ և այլն): Այս տիպի քառյակների բովանդակությունը միանշանակ է՝ սիրուհին գեղեցիկ է:

Այդ քառյակներում գեղարվեստական արտահայտչամիջոցները արտացոլում են շքեղության առարկաներ. նրբաճաշակ պատկերները, բարդ այլաբանությունները, տեսողական համեմատությունները ստեղծում են գույնի, բույրի, փայլի, ազնվականի պերճաշուք կենցաղի (թագ, գահ, սուտակ, մարգարիտ և այլն) աշխարհ:

Դեկորատիվ-նկարագրական քառյակին զուգընթաց զարգանում է նաև հոգեբանական քառյակը, որի ամենաբնորոշ հատկանիշը դրամատիզմն է. Ռուդաքիի սիրային քառյակներում այն արտահայտում է անպատասխան սեր, խոհական-փիլիսոփայական քառյակներում՝ մարդու նկատմամբ ճակատագրի անվերապահ հաղթանակ: Ռուդաքիի փիլիսոփայական քառյակը զարգացման մի քանի փուլ պետք է անցնի, մինչև խայամյան ոացիոնալիստական և պաթետիկ աստվածուրացություն: Ռուդաքիի փիլի-

սովահայութիւնը չի հեռանում միջնադարյան ֆատալիզմից, որտեղ քնարական հերոսը սոսկ հայեցող է:

Սիրտ, սա այգի չէ, պտուղ մի փնտրիր, գտնել չես կարող,
Ուռնուտ է սա, որ չի ծանրանում բերքով ու բարով,
Երկու դուռ ունի, իսկ այգեպանը հսկում է վերից,
Սիրտ իմ, հող դարձիր ու քամու նման անցիր աշխարհով:

(թարգմ. Վ. Դավթյանի)

Կյանքը անբերրի այգի է՝ երկու դարպասով, մեկով մտնում ես կյանքի տենչով, հապաղում, սակայն երբ ժամդ եկավ, մյուսով գնում հողմի նման: Քառյակն ունի յուրահատուկ կառուցվածք՝ երկու գործող անձ (քնարական հերոս և ճակատագիր), երկու դարպաս (կյանք և մահ), հին հունական և արևելյան միջնադարյան փիլիսոփայության չորս առաջնային տարրերից երկուսը՝ հող և հողմ: Հակված ենք կարծելու, որ Ռուդաքիի հոռետեսական տրամադրությունները կրում են ինքնակենսագրական նրբերանգ: Հետագայում արքունական պոետները իրենց կյանքի արժանահիշատակ դեպքերը, առօրյա հոգսերը ուղղակիորեն փոխադրում էին քառյակ՝ ստեղծելով նոր՝ վավերագրական քառյակի տեսակ:

10-12-րդ դդ. պարսկական պոեզիայում բուռն զարգացում ապրեց արքունական-կամերային ներբողը (ղասիդե): Սուլթան Մահմուդ Դազնավին, ակադեմիկոս Ե. Է. Բերտելսի արտահայտությամբ՝ «բիրտ ու հասարակ թյուրքը», ի դեմս արքունական պոետների, հեռատեսորեն գնահատեց իր քաղաքականության քարոզիչներին և ջատագովներին, ստեղծեց արքունական բանաստեղծների ինստիտուտ, «պոետների արքայի» գլխավորությամբ, որը փաստորեն իր ստորադրյալների բանաստեղծություն-

ների օրինականացված գրաքննիչն էր: Ենթադրյալ ազդեց նաև քառյակի ոճի և բովանդակության վրա: Օնսորիի, Մանուչեհրիի և մյուսների քառյակները հիմնականում կորցրին ժողովրդական քառյակին բնորոշ պարզությունը և զգացմունքայնությունը:

12-րդ դարում հետաքրքրությունը քառյակի նկատմամբ անսովոր կերպով աճեց: Այդ ժամանակաշրջանի պոետների քառյակները հիմնականում արքունական քառյակի ավանդույթների շարունակությունն էին: Դանդաղ փոխվում էր սիրային քառյակի պատկերների համակարգը, մշտական մակդիրներին փոխարինելու էին գալիս նոր, արհեստական, իրականությունից հեռու մակդիրներ և համեմատություններ: Այլաբանությունները դառնում էին բարդ, դժվար վերծանելի:

Ո՛վ Խաղանի, գերի դարձար հուր ու ոսկուց սերված յարին,
Լա սրտի տեղ քուրա ունի ու զուտ ոսկուց ձուլված մարմին,
Քուրայի մեջ ձուլվող ոսկին զարմանալի բան չէ բնավ,
Ոսկու խորքում վառվող քուրա - սա է իրոք զարմանալին:

(թարգմ. Վ. Դավթյանի)

Քառյակն անվերապահորեն հաստատվում էր վերնախավային ժանրային ձևերի համակարգում և հաճախ դառնում հավատարմական զգացմունքների արտահայտիչ, շողոքորթության գործիք: Ահա մի բնորոշ օրինակ Մոեզզիից.

Թող ձմեռ դառնա գարունը չարի,
Ձեռքիդ թող լինի խոպուպը չարի,

(թարգմ. Վ. Բաբայանի)

Չնայած ներբող-քայակը գայթակղում էր սուլթանից մեծ նվեր ստանալու ակնկալությամբ, այնուհանդերձ, նույնիսկ հի-րավի ներբողագիր բանաստեղծների դիվաններում սիրային-քնա-րական քայակը միշտ գերակշռում է:

Պալատական խարդավանքի և բանսարկությունների միջա-վայրում անպատեհ խոսքը կարող էր ողբերգական վախճան ու-նենալ: Ջնդանում փտելու, արքունիքից հեռացվելու և նույնիսկ կյանքից զրկվելու սարսափը օր ու գիշեր ուղեկցում էր բանաս-տեղծին: Ներբողի կեղծ ու խիստ ծրագրային «աշխատանքից» հոգնած բանաստեղծը հաճախ քայակում էր արտահայտում իր ապրումները, հույզերը: Թախծի պահին գրված շատ քայակներ հաղթահարելով ժամանակի ավերիչ ուժը, մեզ են հասցրել այդ բանաստեղծների նվիրական զգացմունքները ու նրանց տանջող գաղտնի մտքերը, որոնք ժամանակին գուցե խնամքով թաքցվել են մեկենասներից և ժամանակակիցներից:

Քայակ-ներբողի տրամաբանական հակադրությունը քա-յակ-բողոքն է, որը կատարելության հասավ Մասուդ Սաադ Սալ-մանի ստեղծագործությունում: Այդ քայակները զգացմունքների մեծ լիցք են պարունակում, բարդ և զարդաքանդակ պատկերներից զուրկ են, հիմնականում հանգավորվում են բոլոր տողերը, որը նրանց հաղորդում է ժողովրդական քայակի մեղեդայնությունը և պարզությունը:

Իմ թշնամին գիշեր - ցերեկ հաղթում է ինձ, ով թագավոր,
Իմ բարեկամն ինձնից փախչում, ատում է ինձ, ով թագավոր,
Իմ հրից ու բոցից անգամ կայծ չի թռչում, ով թագավոր,
Ինձ նմանը ինչպես էլնի զնդան - բանտից, ով թագավոր:

(թարգմ. Գ. Եմինի)

Քառյակը զարգանում էր, ընդգրկելով նորանոր մոտիվներ
և թեմաներ:

Պալատական միջավայրում պարսկական բանաստեղծությունը
զուտ աշխարհիկ բնույթ էր կրում և զուրկ էր մահմեդական
մոլեռանդությունից: Ավելին՝ սիրո պաշտամունքը հանգեցնում էր
կրոնի նսեմացման, սիրուհին հասցվում էր աստվածային բարձ-
րության, մահմեդական սրբավայրը հանուն սիրուհու փոխվում էր
քրիստոնեական կամ հեթանոսական տաճարով: Դիցաբանությու-
նից, Ղարանից բերված ուղղակի և զուգորդական մեջբերումները
հետապնդում են զուտ գեղագիտական նպատակ և հեռու են
կրոնական ըմբռումից:

Ինձ Զաբեից* հեռացրիր, եկեղեցու դուռը տարար,
Ո՛չ, ինձ նման այլ անհավատ դու չես գտնի երկրում արար,
Երկու հազար աղոթք եմ ես իմ սիրածի դռանն արել,
Սակայն, սեր իմ, ինձ դարձրիր այլ հավատի աղոթարար:

(թարգմ. Վ. Դավթյանի)

10-15-րդ դդ. մեզ հասած պարսկական քառյակները ընդգծում
են քառյակի զարգացման մի քանի ուղղություն. արքունական,
փիլիսոփայական (նաև սուֆիական) և քաղաքային: Քառյակի

տարբեր ուղղությունները իրարից մեկուսացված չեն եղել: Նրանց մեջ տեղի է ունեցել անընդհատ փոխանակություն: Վերնախավի ներկայացուցիչները հաճույքով են հետևել մրցակցող պոետների ըմբոստ և հաճախ կոպիտ երգիծանքին, գնահատելով սուր միտքը, անսպասելի համեմատությունը, հանգի բարդությունը: Հայտնի են, օրինակ, Սանայիի, Սուզանիի և ուրիշների գրական մրցամարտերը: Քառյակի ներթափանցումը հասարակության տարբեր խավեր, արքունիք՝ որպես սալոնային զվարճալիք կամ ներբող, մտավորականության ոլորտը՝ որպես փիլիսոփայական մտքի գեղարվեստական մարմնավորում (Խայամ, Ռումի և այլն) և քաղաքային թաղամասեր՝ հիմնականում պոետ-արհեստավորների ստեղծագործության շնորհիվ, վկայում է այն մասին, որ արդեն 12-րդ դարում քառյակը ամենաժողովրդական ժանրային ձևն էր և կատարում էր ոչ միայն գեղագիտական, այլև գաղափարախոսական դեր: Ժողովրդական տարրերի խորացումը, առտնի կենցաղային տեսարանների նկարագրությունը, նորանոր կերպարների ի հայտ գալը (մսավաճառ, ներկարար, ոռնդ*), պատկերների և ոճի պարզեցումը հանգեցրին նրան, որ հղկված արքունական և քաղաքային քառյակի հակադրությունը ավելի ցայտուն և ընդգծված դարձավ: Ոմանց մոտ դա քաղաքային ինքնագիտակցության արտահայտություն էր (Մահսաթի), ոմանց մոտ էլ՝ արհեստավորական խավերի հետ ունեցած շփման արդյունք (Սուզանի): Սիրո թեման դուրս էր գալիս ավանդական շրջանակներից և ստանում նոր նրբերանգ: Իդեալականացումը և սեթևեթ ոճը տեղի էին տալիս ռեալիստական տարրերի և պարզության առջև: Մահսաթիի քառյակը դրա վառ օրինակն է.

Ղասաբս ըստ իր աղաթ - արհեստի,
Ինձ գետնեց, մորթեց, սպանեց էլի,

Հետո գլուխը դրեց ծնկներին,

Քողեց շունչ քաշեմ, որ մաշկս հանի:

(Քարգմ. Ա. Սահակյանի)

Տարբեր խավերի ներկայացուցիչների մուտքը քառյակ և նրանց առավել շարժունությունը ծավալում է ոչ բարդ պատմություն, ստեղծում իրավիճակ, որը քառյակը մոտեցնում է էպիկական ժանրին: Բերված օրինակը տղամարդու կոպիտ ուժի ցույց է սիրո մեջ, որը սիրային քառյակի ավանդույթներին օտար երեւույթ էր: Այստեղ հնավանդ «սիրելի-սիրահար-մահ» հիմքի վրա ձևավորվում են նոր պատկերներ: Անհերքելի է այն հանգամանքը, որ նոր անունների, վավերագրական փաստերի (այն ամենի, ինչը կազմում է միջնադարյան չգիտակցված ռեալիզմի ոգին) ներթափանցումը քառյակ նվազեցնում էր նրանում առկա քնարական լիցքը:

Արքունական և քաղաքային քառյակի յուրովի սինթեզն են Սահգիի և Հաֆեզի քառյակները: Այնտեղ հղկված է ժողովրդական քառյակի ռամկական ոճը, և բարոյախրատական ու իմաստասիրական միտումները գերակշռում են. նրանց բնորոշ են զվարճալի, կենցաղային տեսարանների նկարագրություն, կերպարների բազմազանություն, լեզվաոճական միջոցների պարզություն և այլն: Այս քառյակների համադրումը արքունական քառյակի հետ ցույց է տալիս ժողովրդական և վերնախավային քառյակի զարգացման ուղղությունների սկզբունքային տարբերությունը:

Քառյակը գաղափարախոսական հուժկու գործիք էր սուֆիզմի համար:

Սուֆիզմը կրոնա-միստիկական ուսմունք էր, որը մեծ տարածում ստացավ հատկապես 11-12-րդ դդ. և թափանցեց հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառները: Սուֆիզմի հիմքում ընկած է նեոպլատոնականների կողմից առաջ քաշված էմանացիայի (արտահեղում) գաղափարը, ըստ որի՝ աշխարհը և մեր ամբողջ շրջապատը համաաշխարհային ոգու (աստծո) մի մասնիկն է, որը նրան միանալու հարատև ձգտումն ունի: Սուֆիզմի գաղափարախոսությանը բնորոշ են նաև ասկետիզմը, միստիցիզմը, որոնց արտահայտությունը անհատականությունը սպանելու ձգտումն է և վերջին հաշվով էքստազային միացումը աստծո հետ, որին հետևում էր հոգեպայծառության պահը (ֆանա): Այստեղից էլ՝ մոմի և ցայգաթիթեռի խորհրդանշական սիրային խաղի շարքը Բամալ աղ-Դին Իսպահանցու և ուրիշների քառյակներում:

Հոգիս վեր է թռչում այրվող մոմի նման,

Ապա վար իջնում հալվող մոմի նման,

Թե ձուլվել ես ուզում ոնց թիթեռը մոմին,

Արի, քեզ եմ տեսնում մարվող մոմի նման:

(թարգմ. Ա. Սահակյանի)

Դրանք պետք է մեկնաբանել որպես ԵՄ-ի, անհատականության ոչնչացում, բոլոր միստիկական հավատների համար բնորոշ աստծո հետ իռացիոնալ շփման ձգտում: Երբ ցայգաթիթեռը այրվում է մոմի կրակի վրա, նա ապրում է սիրային էքստազի պահ, ձուլվում է նրան: Ահա այսպես, սովորական, ավանդական սիրային պատկերները բարձրանում են փիլիսոփայական կատեգորիաների մակարդակի, որտեղ փոխաբերական իմաստով գինին աստծո սիրով արբենալու միջոց է, սիրուհին՝ համաաշխարհային ոգին,

սիրուհու դեմքը աստվածային անփոփոխ լույսն է, խոպուպները՝
այդ լույսի փոփոխվող արտահայտությունները և այլն: Ահա
օրինակներ Ռումիի, Սանայիի, Բաբա Թահերի և Ջամիի քառ-
յակներից.

Ես արբած եմ, բայց դա կարմիր գինին չէ,

Իմ մեջ ուրիշ արբեցում է, գինին չէ,

Դու եկել ես, որ իմ գինին ցրիվ տաս,

Բայց հոգուս մեջ չո իմացած գինին չէ:

(թարգմ. Ա. Աստուկյանի)

Սուֆի բանաստեղծները Գրիգոր Նարեկացու նման ազդարար-
ում են աստծո հետ հաղորդակցվելու և այդ միջոցով գեղեցիկը
և բարին ճանաչելու հումանիստական գաղափարը.

Ես նա եմ, որ չունի մարմին, չունի ոչ սիրտ, ոչ հոգի,

Գոյության բյուր նշաններից՝ ոչ մի նշան հավատի,

Եվ որպեսզի դուք հավատաք, որ ես չկամ, իմացեք,

Այս սովերն էլ ինձանից չէ, այլ զգեստից իմ հագի:

(թարգմ. Վ. Բաբայանի)

Հոգեպայծառության պահին խզվում են բոլոր կապերը նյու-
թական աշխարհի հետ և ֆիզիկապես ոչնչացած անհատը վե-
րածնվում է որպես աստված: Հասկանալի է, որ պանթեիստական
այս գաղափարախոսությունը հիմքում հակադիր էր ուղղափառ
խլամի մոնոթեիստական այն հիմնական գաղափարին, որ ալլա-
հը միասնական է:

Հոգու կատարելագործումը հետևողականորեն մարդուն մոտեցնում է աստծուն: Այդ ճանաչողության ճանապարհին (թարիղա) սուֆին մաքրում է իր սիրտը, որը աստծո նկատմամբ սիրո հայելին է:

Թե որ սիրտը սիրուհի է, հապա ին է սիրուհին,
Թե սիրուհին սիրտ է, հապա էլ ինչ անուն տանջ սրտին,
Սիրտ - սիրուհի խառնվել են, ձուլվել հոգուս խորքերում,
Սիրտս ին է, սերս՝ որը, ինչպես պարզեմ վերջապահին:

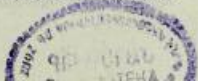
(թարգմ. Ա. Կապուտիկյանի)

Ապակիներ են գույնզգույն գաղափարներն երևի,
Որոնց վրա լույսն է ընկնում գոյության վառ արևի,
Լույսը նույնն է, բայց ամեն մի ապակու մեջ գունավոր
Դեղին, կարմիր և կամ կապույտ գույն է առնում յուրովի:

(թարգմ. Գ. Եմինի)

Գաղափարները գունավոր ապակիներ են, որոնք պայծառությու են ստանում գոյության միակ՝ աստվածային լույսից: Մըշտապես անփոփոխ է աստվածային լույսը, սակայն բազմազան են նրա կոնկրետ արտահայտությունները: Որքան մաքուր է ապակին, այնքան անբասիր է աստվածային լույսի թեկումը:

Սուֆիզիմի պարագլուխներից մեկը՝ Հոսեին Հալազը, գլխատվել է հոգեպայծառության պահին ասված «ես աստված եմ» արտահայտության համար: Աստծո հետ նույնանալը բողոք և ցատում էր առաջացնում ուղղափառ հոգևորականների մեջ, որոնք

հետապնդում էին սուֆիներին, մեղադրելով նրանց աստվածուրացության և հերետիկոսության մեջ: Սուֆիական շատ եղբայրություններ և համայնքներ բացարձակապես չէին ենթարկվում իշխանություններին: Իր հիմքում վաղ սուֆիզմը միջնադարյան հակաաստատիրական ընդդիմադիր շարժում էր ամբողջ մահմեդական արևելքում, իսկ հետագայում՝ նաև Իսպանիայում և Բալկաններում:

Սուֆիզմը ամենից վառ հասարակական հնչեղություն և գեղարվեստական մարմնավորում ստացավ պոեզիայում: Սուֆիները (նաև դերվիշ*, օենդ*) թափառում էին միջնադարյան արևելքի քաղաքներում և ծայրամասերում, տարածում իրենց գաղափարները մատչելի ձևով: Սիրված և ժողովրդի սրտին մոտ քառյակը նույնպես ծառայեց այդ նպատակին: Սուֆիական քառյակին հատուկ է լեզվաոճական միջոցների և պատկերների պարզությունը: Պոեզիայում սուֆիների կողմից մշակված խորհրդանիշները բանաստեղծությունը երկիմաստ մեկնաբանելու հնարավորություն են ընձեռում: Հեղինակի գաղափարախոսությանը անտեղյակ ընթերցողը չի տարբերի սովորական սիրային քառյակը սուֆիականից: Մինչև այժմ չկան հեղինակներին տարբերելու հստակ չափանիշներ, բացի մեզ հասած միջնադարյան ծաղկաքաղ-ժողովածուների (անթուգիա) հեղինակների և պոեզիայի մեկնաբանների գնահատականից, որոնք նույնպես զերծ չէին սխալվելու և ծայրահեղությունների մեջ ընկնելու գայթակղությունից: Ուստի հարկավոր չէ ենթատեքստ փնտրել սուֆի բանաստեղծների քառյակներում, մանավանդ, որ ամենայն հավանականությամբ դրանց մեջ կան նաև աշխարհիկ զգացմունքների լիցք պարունակող բազմաթիվ քառյակներ:

Շատ բանաստեղծներ ժամանակավորապես տուրք են տվել տարածված այդ ուսմունքին կամ էլ նմանակել են սուֆի պոետ-

ներին, օգտագործելով նրանց պոեզիային բնորոշ սուֆիական խորհրդանիշներ և տերմիններ, իրականում չկիսելով նրանց գաղափարները:

Քառյակի զարգացման պատմության մեջ Օմար Խայամի յտեղծագործությունը նոր որակ է, թռիչք՝ թեմաների բազմազանությունից դեպի փիլիսոփայական ազատախոհության ոլորտ: Ժանրային ձևի բարձրագույն կետը, որպիսին իրավամբ համարվում են Խայամի քառյակները, ենթադրում է երկու էական հատկանիշ: Առաջին՝ ժառանգականություն, նախորդների նվաճումների որոշակի կատարելագործում և երկրորդ՝ մի նոր, արմատական, որակական փոփոխություն: Երկու հատկանիշն էլ բնորոշ են Խայամի քառյակներին:

Խայամյան և սուֆիական քառյակները առաջին հայացքից ներդաշնակ են իրենց փիլիսոփայական երանգով, փոխաբերական իմաստով, արտահայտչամիջոցների պարզությամբ: Նմանօրինակ ընդհանրությունները շատ մեկնաբանների հանգեցրել են այն կարծիքին, թե Խայամի քառյակները կրում են սուֆիական բնույթ: Սակայն Խայամի փիլիսոփայական երկերում արտահայտած գաղափարների ուսումնասիրությունը ապացուցում է, որ նրան վերագրվող քառյակները չեն կարող լինել սուֆիական քառյակի զարգացման շարունակությունը և որ այդօրինակ եզրակացությունները անհիմն են:

Խայամի կենսագրությունից հայտնի է, որ պաշտոնական իսլամը Խայամին չի համարել սուֆի ոչ կյանքի ընթացքում, ոչ էլ մահվանից հետո, և որ Խայամյան քառյակները ոչ միայն անընդունելի են եղել իսլամական գրաքննությանը, այլև փաստորեն դուրս են մղվել պարսկական գրականությունից և միայն հանրաճանաչություն ստացել եվրոպացիների կողմից (էդ. Ֆիցջերալդ, 19-րդ դ.) «հայտնաբերվելուց» հետո: Ո՞րն էր դրա պատճառը:

13-րդ դարի արաբ հեղինակ Ալ-Բիֆթին որոշ կենսագրական տեղեկություններ է հաղորդում Խայամի մասին. «Այն ժամանակ, երբ նրա ժամանակակիցները սևացրին նրա հավատը և բացահայտեցին նրա գաղտնիքները, որոնք նա թաքցնում էր, նա վախեցավ իր արյան համար և իր լեզվի ու գրչի սանձերը ձգելով ուխտագնացություն կատարեց Մեքքա. վախից, և ոչ թե աստվածավախությունից...: Երբ նա ժամանեց Բաղդադ, նրա մոտ շտապեցին հին գիտությունների (ընդգծումն իմն է՝ Ա. Կ.) գծով նրա համախոհները, բայց նա դուռը փակեց նրանց առջև...»:

Բացառված չէ նաև այլ մեկնակետ: Խայամի քառյակները իրենց ռացիոնալիստական ոգով, ձևակերպումների ուղղամտությամբ և գեղարվեստական արտահայտչամիջոցների սակավությամբ դուրս էին գալիս միջնադարյան ավանդական պերճախոսության կանոնների շրջանակներից, հետևաբար չէին գնահատվում սխոլաստիկ պոետիկայի գիտականների կողմից:

Հայտնի է, որ Խայամը փիլիսոփա էր, ճշգրիտ գիտությունների (մաթեմատիկա, աստղագիտություն) բնագավառի գիտնական: Որպես փիլիսոփա Խայամն իրեն համարում էր էբն-Սինայի (Ավիցեննա), Ալ-Ֆարաբիի ռացիոնալիստական միտումների հետևորդ: Այդ միտումները անվերապահորեն դիմակայում էին սուֆիական-փիլիսոփայական աշխարհայացքին, որի ներկայացուցիչները (Մանայի, Ռումի, Ջամի) սուֆիզմի շրջանակներում արված ամենաըմբոստ ազատախոհության կոչերով հանդերձ չէին համատեղում իրենց կրոնափիլիսոփայական որոնումները գիտականի հետ:

Այսպիսով, Խայամը իր աշխարհայացքով սուֆի չէր, չնայած չի բացառվում որոշ միստիկական տարրերի գոյությունը նրա քառյակներում: Խայամի քառյակների պատկանելությունը որոշելու և ճշտելու բազմաթիվ, համարյա անօգուտ փորձերից հետո՝ ըն-

դուևՎած է դրանք անվանել «խայամյան»։ «Խայամյան» քառ-
յակների վերլուծությունը հաճախակի ի հայտ է բերում նրանց
գաղափարական բովանդակության հակասությունները։ Դա բա-
ցատրվում է նրանով, որ ինչպես ասել է չեխ արևելագետ Յան
Ռիպկան, «Մի ազատամիտ չէ իր սիրտը թեթևացրել քառյակով,
որը գնացել է շրջելու Խայամի անունով»։ Ինչևէ, գրական փաստի
գոյությունը անառարկելի է։

Խայամյան քառյակները հիրավի ռացիոնալիստական-փիլիսո-
փայական քառյակի նոր որակ են։ Օրինակ, հին հունական փիլի-
սոփաների, մասնավորապես Պլատոնի այն գաղափարը, որ մար-
դիկ հիմնականում տիկնիկներ են և մասամբ են հաղորդակից
«Ճշմարտությանը», Խայամյան քառյակներում ստացել է պատ-
կերավոր տարբերակում.

Տիկնիկ ենք մենք, հակատագիրը՝ դերասան,
Պատկեր չէ սա, այլ հավաստի և իրական,
Մի քանի օր կնաղանք այս բեմ աշխարհում,
Մինչ մեզ նորից նետեն սնդուկն անէության։

(Թարգմ. Գ. Էմինի)

Խայամի փիլիսոփայական երկերում արտահայտված այն թե-
զը, որ երկինքը և լուսատուները չեն ստեղծվում և չեն ոչնչանում
հաստատվում է քառյակների շարքում։ Աշխարհի հարատևության
ըմբռնումից բխում է մատերիայի անվերջ պտույտի օրինաչա-
փությունը, որն իր արտահայտությունն է ստացել բրուտի և կավի
մասին քառյակների շարքում։ Լռակյաց բրուտի կերպարը մարմ-
նավորում է երկնային բնակչին, որը մարդկային փոշին կժի
վերածվելու կենդանի վկան է։

Սոցիալական շերտավորման հզոր կարգավորիչն են մահը և գինին: Գինու թեման (խամրիյաթ) խայամյան քառյակների կարևոր մասն է կազմում: Գինու գովքը հեռու է խմիչքի նկատմամբ կիրք լինելուց: Դա կոչ է աշխարհիկ հաճույքների՝ ընդվզում մահամեղական քարոզների և շարիաթի օրենքների դեմ: Այդ քառյակները հագեցած են սոցիալական երգիծանքի ոգով, որը նույնպես նոր երևույթ էր քառյակում.

Լա, ով խելքով առաջնորդի այս աշխարհում,

Մինևույն է՝ թե... եզ կթի այս աշխարհում.

Լախընտրելի չէ հիմարի շորեր հագնի,

Լույն գնով են երբ տխն ու խելքը վաճառում:

(թարգմ. Գ. Եմինի)

Սա առաջին հայացքից «Հիմարության գովք» է, բանականությունից և խելքից հրաժարվելու կոչ: Սակայն երրորդ տողի նուրբ հեգնանքը վերջաբանում փոխվում է սուր երգիծանքի, դիպուկ բնութագրելով խայամյան ժամանակների կենսաձևի բարոյական հիմքը և չափանիշները՝ «Խելքի դիմաց սոխ, իսկ հիմարության՝ ոսկի»: Հետաքրքիր է խայամյան քնարական հերոսի և աստծո (ճակատագրի) բախումը: Ռուզաբեի բարոյա-խրատական մի քանի քառյակում անկախ անհատի կերպարը բնորոշ չէ նրա արտահայտած ֆատալիզմի գաղափարներին և իրականում կենսափիլիսոփայական սկզբունքների միասնությունն չի արտահայտում, իսկ խայամյան քնարական հերոսի և հեղինակային «ես»-ի նույնությունը ակնհայտ է: Որպես կանոն խայամյան

հերոսը ըմբոստ մենախոս է: Խայամը չի շրջանցել բարոյագիտության հարցերը: Բազմիցս շեշտվում է չարիքի ստեղծման գործում աստծո պատասխանատվության խնդիրը:

Խայամը հակասական է: Մի կողմից նա դուրս է գալիս միջնադարյան մտածողության սահմաններից և հասնում չգիտակցված աթեիզմի, իսկ մյուս կողմից արտահայտում իր միջնադարյան մտածողությունը: Խայամյան իրարամերժ գաղափարների, անլուծելի ճշմարտությունների տանջալից փնտրտուքի փայլուն հանրագումարն է հետևյալ քառյակը.

Մի ձեռքին՝ գինի, մյուսում՝ Ղորան,
Մերթ հարամ ենք մենք, մերթ՝ հալալ միայն,
Այսպես, փիրուզի այս երկնքի տակ,
Ոչ թունդ գյազուր ենք, ոչ զուտ մուսուլման:

(թարգմ. Գ. Էմինի)

Հնչյունային և ուղեմամբողջային (ալիտերացիա, ասոնանս, կրկնություն և այլն) հնարանքները փոխարինելու են գալիս նախորդների բազմերանգ և նրբաճաշակ պատկերների համակարգին և մեղմում են խայամյան անպաճույճ և ռացիոնալիստական ոճը:

•
•

Հայ գեղարվեստական մտքին պարսկական դասական քառյակը վաղուց է ծանոթ: Հայատառ պարսկերեն քառյակի առաջին թարգմանությունը պատկանում է Ֆրիկին (13-րդ դ.), որը չի նշել

թարգմանված քառյակի պատկանելությունը, դնելով ապագա հետազոտողներին (Լ. Թիրյաքյան, Լ. Փափազյան, Վ. Ավթանդիլյան, Ա. Շահուովարյան, Բ. Չուգասզյան, Լ. Մովսիսյան) բազմաթիվ դժվարությունների առջև: Այդ քառյակի բնագրի տարբերակը հանգրվանել է տարբեր հեղինակների գիվաններում և ամենայն հավանականությամբ «թափառող» քառյակ է: Ահա Ֆրիկի թարգմանությունը, որի ձեռագիրը գտնվում է Օքսֆորդի Բոդլեյան ձեռագրատանը.

Ի սուրբ սեղանոյն վերայ քան զաղեկն այլ իրք չի զենեն,
Զնիխարն ու զվատուն, եղբայրք աստուծոյ զայն երբ դբլեն
Թո դորդ սիրելի ես դու, հանց արա, որ զքեզ չիտուն,
Գիտեմ անպիտան դառնայ այն մատաղն, որ զինքն չը զենեն:

Խաղանիի մի քանի քառյակ թարգմանել է Լ. Թումանյանը: Այդ թարգմանությունների համադրումը բնագրի հետ ցույց է տալիս ոչ միայն քառյակի ժանրային ձևի օրենքների բարեխիղճ պահպանումը, այլև քառյակի գաղափարական և բանաստեղծական ոգու ճշգրիտ վերարտադրումը: Դրանք հայ թարգմանական արվեստի դասական նմուշներ են: Հետագայում Խաղանիի քառյակների ընտրանին լույս է տեսել Երևանում (թարգմ. Ա. Ումառյան, 1965): Առավել ուշադրության են արժանացել Օմար Խայամի քառյակները, որոնք հրատարակվել են Փարիզում [թարգմ. Գ. Փառնակ, 1904, Լևոն Մեսրոպ, 1923, Արամ Չարզզ Վտարանդի, 1934], Թեհրանում [թարգմ. Սիմեոն Բազեն, 1950, Լ. Միրզայան, 1963, Ա. Հովհաննիսյան, 1965, Ա. Մինասյան, 1978], Բեյրութում [թարգմ. Զ. Նալբանդյան, 1976], Լոս-Անջելոսում [թարգմ. Ս. Չըթչյան, 1953], Պոլսում [թարգմ. Վ. Մաքսուդյան, 1922, Տեր-Սահակյան, 1922], Երևանում [թարգմ. Ա. Աթայան, 1959, Ա.

Ումառյան, 1971]: Բաբա Թահերի քառյակները թարգմանվել են
Թեհրանում [թարգմ. Ջ. Միրզայանց, 1923, Ռ. Լքահամյան,
1930], արևմտահայ և արևելահայ պարբերականներում:

Հաֆեզի քառյակները ներկայացվել են Պոլսում [թարգմ. Վ.
Մաքսուդյան, 1922], Թեհրանում [թարգմ. Ա. Մինասյան, 1976],
Երևանում [թարգմ. Ս. Ումառյան, 1957] և այլն:

Ներկա ժողովածուն մի համեստ փորձ է, ավելի ընդարձակ
ներկայացնելու միջնադարյան պարսկա-տաջիկական այն դասա-
կաններին, որոնց քառյակները որոշակի նվաճում են նրա զար-
գացման ճանապարհին: Քառյակների նմուշները տալով ժամա-
նակագրական կարգով, միաժամանակ ցանկացել ենք ցույց տալ
քառյակի զարգացման փուլերը: Ներկա ժողովածուում նույն հե-
ղինակին հիմնականում թարգմանել են տարբեր թարգմանիչներ,
ուստի հարկ չենք համարել հետևել պարսկական դիվաններում
քառյակի դասավորության սկզբունքին (հանգերի այբբենական
կարգով):

Հայտնի է, որ ամեն մի թարգմանություն կրում է իր դարաշրջ-
քանի մտածողությունը, իր միջով անց է կացնում հոգևոր գանձե-
րի ոգին: Կարծում ենք, որ քառյակների ներկա ժողովածուն՝ Ս.
Կապուտիկյանի, Վ. Դավթյանի, Գ. Էմինի, Վ. Բաբայանի, Ա.
Սահակյանի թարգմանություններով, ավելի լայն պատկերացում
կտա հին քաղաքակրթություն ունեցող մեր հարևան պարսիկ
ժողովրդի պոեզիայի հարստության մասին, կնպաստի դրա նոր
մեկնաբանմանը, ինչպես նաև դարավոր մշակույթ ունեցող երկու
ժողովուրդների մերձեցմանը:

Գրքում տեղ են գտել զանազան տերմիններ և անձնանուններ,
որոնք ժամանակին մուտք են գործել մեր լեզու առավելապես
ռուսաց լեզվի միջնորդությամբ և որոշ դեպքերում ստացել ավան-
դույթի ուժ (գազել-ղազալ, քիթա-ղըթա, Խաքանի-Խաղանի

և այլն): Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ մենք որպես սկզբունք ընդունել ենք բնագրի ուղղագրությունը, առավել ևս, որ մեր լեզվի հնչյունային հարուստ համակարգը ի վիճակի է տառադարձել դրանք, հարազատ մնալով բնագրին:

Վերջում ուզում ենք շնորհակալություն հայտնել ԳԱ Արևելագիտության ինստիտուտի Կովկասագիտության - Բյուզանդագիտության բաժնին, որտեղ կատարել ենք այս աշխատանքը:

ԱՐՄԱՆՈՒՇ ԿՈՉՄՈՅԱՆ

ՌՈՒԴԱՔԻ

Վշտի տան մեջ հավետ փակված տոկացողը մենք ենք, որ կանք,
Այրվող սրտից անվերջ հորդող արցունք-ցողը մենք ենք, որ կանք,
Տանջանքի մեջ մի փշուր բախտ երազողը մենք ենք, որ կանք,
Եվ այս դաժան, այս անողոք բախտի զոհը մենք ենք, որ կանք:

Միրտ, սա այգի չէ, պտուղ մի փնտրիլ, գտնել չես կարող,
Ուռնուտ է սա, որ չի ծանրանում բերքով ու բարով,
Երկու դուռ ունի, իսկ այգեպանը հսկում է վերից,
Միրտ իմ, հող դարձիր ու քամու նման անցիր աշխարհով...

Բախտի տվածով, սիրտ իմ, գոհացիր ու ապրիր ազատ,
Մերժիր կապ ու լուծ, հոգով զորացիր ու ապրիր ազատ,
Մի նայիր երբեք, թե ո՞վ կա կյանքում քեզանից վերև,
Քեզանից ցածի հոգում խորացիր ու ապրիր ազատ:

Ինձ Քարեից* հեռացրիր, եկեղեցու դուռը տարար,
Ո՛չ, ինձ նման այլ անհավատ դու չես գտնի երկրում արար,
Երկու հազար աղոթք եմ ես իմ սիրածի դռանն արել,
Սակայն, սեր իմ, ինձ դարձրիր այլ հավատի աղոթարար:

Հենց դեմս դրի սիրատենչ նամակն իմ սեր-լուսնյակի,
Արտասուքներիս աստղաբույլն օծեց շորերն իմ հագի,
Երբ գրիչ առա, որ պատասխանեմ, չիմացա, ավանդ,
Թե սիրտս ինչպես դնեմ արանքում իմ այդ նամակի...

Երբ իմ կարիքը չեն զգում մարդիկ, մոտս չեն գալիս,
Չեն խոսում, ես էլ իմ տենդի հետ եմ առնում ու տալիս,
Երբ մինչև անգամ հոգիս ելնում է, բերանս հասնում,
Ջուր տվող չկա, իմ հոգևած բիբեր, լոկ դուրք եք լալիս...

Երբ անունդ են տալիս մի տեղ, իմ սրտի մեջ լույս է վառվում,
Բախտս իսկույն քո անունի շող ու շուքով է զարդարվում,
Բայց երբ հանկարծ խոսք են խոսում ու չեն անում գովքդ, հոգիս,
Վիշտն է իջնում սրտիս վրա, ու մշուշն է մտքիս փարվում:

Երբ մահանամ ես քո սիրուց, եկ, սիրելիս, եկ ինձ այցի,
Ե՛կ, տես մարմինն իմ տանջահար ու հասկացիր՝ որքան լացի,
Սնարիս մոտ նստիր մի պահ ու շուրթերով քո քնքշաթերթ
Ասա միայն. «Ավանդ, ես քեզ սպանեցի, բայց զղջացի»...

Այն կովարար, վրիժառու գեղեցկուհուն որոնելով,
Չափչփեցինք աշխարհն արար, անցանք անթիվ ցամաք ու ծով,
Շատ հոգնեցին ոտքերը մեր, ձեռքերն այնքան տառապեցին,
Որ քարն առան ու մեր գլխին տվին ահեղ մի հարվածով:

Սիրո ճանապարհն արյունով լեցուն մի անդունդ ունի,
Եվ խորությունը հասնում է հազար - հազար կանգունի,
Լեյլու նմաններն քնչ գիտեն, ավանդ, մեր վերք ու վշտից,
Մեջնունը գիտե վիճակը խենթի ու ցավն անքունի'...

Քեզ բախտն սպանեց ու չամաչեց իր անգթությունից,
Սիրտը չփափկեց ու չմաքրվեց չարության թույնից,
Ու զարմանում եմ, որ հոգեառն այդ չամաչեց անգամ
Քո այդ երկնային, քո աստվածային գեղեցկությունից...

Քո անունը բացվող օրվա դրոշի պես է փողփողում²։
Ձեռքիդ գավը նորած լույսի արծաթով է, ասես, շողում,
Բախտս նման, շատ է նման փոփոխական քո մտքերին,
Իսկ իմ հացը՝ այն նվերին, որ աղքատին ես շնորհում։

Դու կարմիր վարդից գույն ես գողացել, բույր ես փախցրել,
Գույնը՝ այտերիդ, բույրը՝ քո առատ վարսերին ցրել,
Երբ լվացվում ես, քո վարդագույնից շիկնում է առուն,
Երբ ծամդ ես քանդում, մուշկն* է սկսում բուրմունքն իր փռել...

Գեղեցկության ծով ես, հոգիս, մարջանով է շուրթդ շիկնել,
Ատամներդ ծովից հանած մարգարիտի սուրբ հատիկներ,
Հոնքդ նավ է, իսկ ճակատիդ այդ լուսեղեն խորշումն՝ ալիք,
Պարանոցդ՝ ջրապտույտ, և աչքերդ՝ փոթորիկներ...

Տանջված եմ խիստ... Խոպոպների միշտ թակարդ են իմ դեմ լարել,
Հնդկական կուռքն* իր նետի դեմ արևոտ սիրտս է թիրախ արել,
Ո՛վ քարոզիչ, խորհուրդների ինձ չտվին ոչ մի օգուտ,
Ու ես հիմա տուն եմ ավեր, որին հողմերն են ավերել...

Վարսերդ սահել քո գլխաշորի ծոպերի տակից
Եվ շոյում են մեղմ դեմքդ, որ ալ է անգամ սուտակից,
Քո ամեն մազից ասես վիրավոր մի սիրտ է կախված,
Ու մի հոգի է կախված խոպոպիդ ամեն օղակից:

Չէ, չի հագենում, դաժանությունն իր չունի վերջ ու ծայր,
Երբ նայում է ինձ, չեն արցունքոտվում աչքերը պայծառ,
Նա, իմ միակը, որին իմ կյանքից ավել եմ սիրում,
Հավատացեք ինձ, հազար թշնամուց առավել է չար...

Միրտ, գործերդ նրա ծամով ամուր կապված հանգույց դարձան,
Մարմնիս բոլոր երակներում իմ տենչանքներն ընդարմացան,
Միակ հույսս արցունքն էր իմ, որ նա տեսներ ու ինձ գթար,
Բայց այդ գիշեր իմ կոկորդում, ախ արցունքներս էլ քարացան:

Իմ թարթիչներին արտասուքն ասես շար է գոհարի,
Սրտիս գաղտնիքը շիկնեց վարդի պես, որ դեմքս այրի,
Իմ այդ գաղտնիքը, որ պահում էի բոլորից թաքուն,
Լաց ու կոծ դարձավ ու ականջն ընկավ արձր աշխարհի:

Անջատման վշտից այրվում եմ, լալիս, փախավ իմ քունը,
Բայց վիշտն այդ, զարմանք, դարձավ իմ միակ ուրախությունը,
Ու միտք եմ անում, թե այսպիսին է անջատումը մեր,
Հապա ինչպիսին կլինի ժամն այն, երբ գաս իմ տունը...

Թե վարսդ փոես, օրվա լույսն անգամ կարող է հանգել,
Իսկ եթե հյուսես, դարձնես պիտի բազեի ճանկեր,
Թե խոպուպների դարսեդարս անես, կթվա մարդկանց,
Թե ալիք - ալիք Թարազի* մուշկն է այդպես հորձանքել:

Քամու ճամփին եմ, ասես, իմ սիրո կանթեղը վառել,
Քանի որ հոգիս քո շողուն շուքից կարող է մարել,
Սիրոսս այրվում է, ծուխը բռնել է աշխարհը արար,
Կեցցեն առնգերդ, որ մինչև հիմա հոտը չեն առել...

Թե դու չերևաս, թող արեգակն էլ հուրն իր չվառի,
Թե ինձ չշողաս, թող լուսընկան էլ վերում խավարի,
Թե գաս, այդ պահին թող ոչ ոք կյանքում չլինի դժբախտ,
Քո չեկած օրը՝ օր չէ, սիրելիս, բաժինն է մահի:

Եկավ... Ո՛վ՛ յարս: Ե՛րբ՛ լուսադեմին:
Թշնամուց փախած: Հանրն է թշնամին:
Մի համբույր տվի: Ո՞րտեղ՛ շուրթերին:
Շուրթեր: Ո՛չ՛ հակինթ: Համը՛ շաքարի:

Բախտի չարխի պտույտը սխալ է հավես,
Խառնում է լավն ու վատը՝ ամեն պտույտի հետ:
Գիշերս անցավ, խոսքս պրծավ, իսկ զառը ձեռքիս,
Բայց չբերեց իմ բախտը՝ մի անգամ էլ գեթ:

Թե կրքերին հաղթում ես, դու տղամարդ ես,
Կույրին - խուլին հարգում ես, դու տղամարդ ես:
Ով ընկածին խփում է՝ տղամարդ չէ նա,
Երբ ընկածին օգնում ես, դու տղամարդ ես:

Կարգին չէինք հանդիպել, որ ինձ հուշ լինի,
Սերդ չէի վայելել, որ ինձ ուժ լինի,
Մեկ էլ հանկարծ երկնքից լսվեց հրաման՝
Խմիր գավը բաժանման՝ թող անուշ լինի:

Քեզ սիրելուց - տանջվելուց՝ ոչ խելք մնաց, ոչ սիրտ,
Քեզ տեսնելուց - մերժվելուց՝ ոչ երգ մնաց, ոչ սիրտ:
Այդ ցավը, որ իմն է, տեր, ցավ չէ՝ Ղաֆ* սարն է այդ,
Սիրտդ, որ քոնն է, վաղուց քար է հանգած, ոչ սիրտ:

Սիրո էշխում, ոնց Ռուդաքին, մարմնից կշտացա,
Արնաշաղախ արցունքներից նորից վշտացա,
Վերջապես, երբ պահը եկավ տխուր անջատման,
Դժոխքի մեջ ծանր խանդի հրից կոշտացա:

Սիրոս էժան ծախսեցի, որ ինձ յարս նայեր,
Մի լավ համբույր քաղեցի, որ մի համբույր առներ:
Այո, եթե իմ սիրելին վաճառական լիներ,
Սիրո համար և համբույրի՝ սիրոս - կյանքս կառներ:

Հովսեփադեմ սիրուհիս խոցեց իմ սիրտը,
Եգիպտուհու մատի պես՝ կտրեց իմ սիրտը՞,
Նախ համբույրով հմայեց, գերեց իմ սիրտը,
Հետո վշտի մեծ թիրախ արեց իմ սիրտը:

ՕՆՍՈՐԻ

Ջուրն ու կրակը իրար հետ ու նույն դեմքին՝ ճվ է տեսել,
Մութ գիշերը հյուսված լույսին ու ցերեկին՝ ճվ է տեսել,
Ամեղուօրունն ընդելուզված կուպրով մեղքի՝ ճվ է տեսել,
Հավատը և անհավատը՝ իրար կողքի՝ ճվ է տեսել:

Փափուկ սամույրը քո կրծքի, քար սիրտդ չի փափկեցնի,
Դու և թութակ քաղցրալեզու, դու և հովազ վայրենի,
Ճենապակի դեմքիդ սևաթ խոպուպներն են խաղվտում,
Քո հայացքը մեռածին էլ գերեզմանից կհանի:

Ասացի թե՛ ինչո՞ւ եմ ես այսպես մթնած՝ ամպի պես,
Որովհետև, ասաց, դեմդ եմ ես մի բացված վարդի պես,
Ասացի թե՛ ես առանց քեզ ինչո՞ւ եմ միշտ վշտահար,
Որովհետև, ասաց, դու սոսկ մարմին ես, իսկ հոգին՝ ես:

Երբ որ ունեմ բարի անուն, վատի հետ ինչ գործ ունեմ,
Երբ ձիրք ունեմ, էլ աստծու դատի հետ ինչ գործ ունեմ,
Երբ տգեղն էլ լավ է թվում, ինչո՞ւ տեսչամ գեղեցկին,
Երբ որ քիչն էլ հերիք է ինձ, շատի հետ ինչ գործ ունեմ:

Համ արծաթե մարմին ունես, համ էլ մազեր մշկաբույր,
Համ դեմք ունես մեղմ ու բարի, համ էլ անուն մի մաքուր.
Շուրթդ՝ գինի, խոպոպների որոգայթ է նրբացանց,
Խմեցի քո շուրթի գինին, ընկա ցանցդ սևաթույր:

Ես քեզ լուսին չեմ անվանում, պաշտելիս,
Լուսինն է քո լուսինց առնում, պաշտելիս.
Ես աշխարհի տերն եմ, իսկ իմ տերը՝ դու,
Հրամանովդ է կյանքս ընթանում, պաշտելիս:

Քո այտերից վարդ է կաթում, իմ աչքերից՝ արցունքը,
Ես այրվում եմ, խոպուպների ոլորաբոց խարույկ եմ.
Վառվում եմ ես ու խորովվում այդ չմարող խարույկին,
Անքուն եմ ես, աչքերդ եմ, որ անուշ քնի ակունք եմ:

Ասի՛ իմ կուռք, զբաղմունքդ ինչ է. «տանջելը» - ասաց.
Նկատում ես տանջվողներին, ասաց «Օ, ո՛չ անկասկած».
Ասի՛ ոսկով համբույր կտանս, «կտամ» — ասաց աներկյուղ,
Ասի՛ հետո՛, համբույրից զմտ... Տեր իմ, «այդ» փսփսաց:

Ասացի՛ թեզ եմ փնտրում ամեն տեղ,
Ասաց՛ թո դարդին իմ համբույրը դեղ,
Ասացի՛ ճամփադ դժվար է և նեղ,
Ասաց՛ անտես ես փերիներն անմեղ:

Քո համբույրից մեռածը ողջ կդառնա,
Քո բույրերից հիվանդն առողջ կդառնա,
Քո հայացքից ծիլը բողբոջ կդառնա,
Քո հմայքից վիուկը ո՛չ կդառնա:

Ես թեզ հուրի չեմ անվանում, թեզ է վնաս, հիշիր,
Հուրին թեզ մոտ չի երևա՝ ո՛ր էլ գնաս հիշիր,
Դու, որ այդքան գեղեցիկ ես և հեզանազ, հիշիր,
Ճիշտ կլինի, որ թեզ արժան յար ունենաս, հիշիր:

Ասացի՛ շատ եմ լացել, հավատա,
Ամեն արցունքս՝ մի կարմիր լալա:
Կարմիր արցունքից, ասաց, մի դողա,
Քանզի իմ կարմիր այտերից է դա:

Քո երեսի վարդ - լալայի այդքան վառ ներկն ի՞նչ է տվել,
Սև խոպուպը սիրահարի՛ նռան ծաղկին ի՞նչ է տվել,
Քո լույս դեմքը՝ սև մազերիդ գիշերվա ձեռքն ի՞նչ է տվել,
Սիրեկանին այդ արժանի՛ սիրածի գիրկն ի՞նչ է տվել՝:

Խնկի բույր ունեն խոպուպներիդ տաք,
Մերթ դեմքիդ ընկած, մերթ՝ ականջիդ տակ,
Բայց հանելուկ են քո շուրթերը փակ,
Ամբողջ աշխարհն է դրանց տալիս փառք:

Շուրթդ չեմ համբուրի, թեև գրավում է,
Շաքարն համտեսելիս՝ իսկույն հալվում է,
Արցունքի ոսկերիչ եմ, իսկ դեմքս դեղնում է,
Լացիս ամեն կաթիլ՝ ոսկու պես գլորվում է:

Շիմշատ բոյի, քաղցր լեզվի և նուրբ մարմնի տեր ես,
Արծաթ վզի, ոսկե գոտու և նուրբ սրտի տեր ես,
Համ նոճու պես գեղեցիկ ես, համ կուռքի պես վեր ես,
Հուրի - փերին հավ է քեզ մոտ, դու աշխարհի տեր ես:

Երբ հիշում եմ հաջորդ օրվա ժամադրությունը,
Ամբողջ գիշեր չի այցելում աչքերիս քունը,
Վախենում եմ, թե հանկարծ գիշերը մեռնեմ,
Չկայանա մեր վաղվա ուրախությունը:

Սևահեր վարդ՝ այսպիսի հարս ճվ է տեսել,
Դեմքի վրա նուրբ աղվամազ՝ ճվ է տեսել,
Աչքերի մեջ իր սիրտն է պարզ՝ ճվ է տեսել,
Բայց իմ հանդեպ՝ դաժան ու թարս, ճվ է տեսել:

Հաբեշ շահից էլ մուգ են մազերդ,
Կակաչ է դեմքդ, թագ են մազերդ,
Ալ վարդերով ես զուգել մազերդ,
Բայց ես մերժված եմ, սուգ են մազերդ:

ՖԱՐՐՈՒԻ

Ես գիտեմ՝ սիրտս սիրուց հպարտ է,
Սակայն քո սիրո չափը անհայտ է,
Քո ամեն խոսքը նուրբ, անարատ է,
Երևի, հոգիս, քո սերն էլ այդ է:

Դու շատ լավն էիր, դու մի անուշ յար,
Հարևանուհիդ՝ դառը և մոռյլ,
Դու հենց նրանից դառնություն առար,
Պտուղը պտղից գույն է առնում, յար:

Հասմիկի բույր է գալիս քո մազից,
Ամբողջ աշխարհն է լալիս քո նազից,
Արդյոք սիրուն ես եղել էն գլխից,
Թե այդպես դարձար զարդարանքներից:

Ասացի՛ ճուր է խոսքդ երեկվա,
Արի հանդիպենք, սիրտս հովանա:
Ասաց՝ անիրավ, զգուշ, մի գոռա,
Ականջներ ունեն պատերն էլ հիմա:

Մինչ շտապում եմ, որ ընկեր ճարեմ,
Կյանքը թռչում է, էլ ճնց համբերեմ:
Ասենք՝ ճարեցի սրտակից ընկեր,
Իսկ անցած կյանքս ինչպե՞ս ետ բերեմ:

Ասում են, թե իմ յարը սիրուն չէ,
Եթե սիրուն չէ, դա իմ մեղքը չէ,
Սիրուն է, թե ոչ, դա իմ պետքը չէ,
Եթե սիրում ես, յարդ տոգեղ չէ:

Ասում են, յարդ ուրիշ յար ունի,
Դա նախանձներն են ասում երևի,
Մեր սերը ոմանց բռն է հիրավի,
Էշն ուզում է՝ իր փալանչին մեռնի:

Իմ հանդեպ շատ ես դաժան մշտապես,
Դու դաժանության գիրքը լնվ գիտես:
Կարծում ես՝ չկա հավատարմություն,
Այն ծտի կաթ չէ՝ կն, բայց չգիտես:

Արցունք հեղեցի նրա կարոտից,
Իզուր մի լացիր, խորհուրդ տվեց ինձ,
Կարծեց՝ չի մնա վաղն այդ արցունքից,
Բայց նույնն է՝ բոսվ ջուր հանես ծովից:

Ասացի՛ գարնան վարդ ես ինձ համար,
Ասաց՛ ավելին դու ես ինձ համար,
Ասացի՛ սերդ քաղցր է ինձ համար,
Ասաց՛ ափսոս չէ կյանքս էլ քեզ համար:

ՄԱՆՈՒՉԵՂՐԻ

Մթնեց իմ օրը, որ քեզնով, քո սիրով պայծառ էր երեկ,
Իմ օրը մութ գիշեր դարձավ, ու այս եմ քաշում թևաբեկ.
Ցերեկս լույսից զրկվեց, գիշերս զրկվեց իր սևից,
Հիմա ոչ գիշերս է գիշեր ու ոչ էլ ցերեկս՝ ցերեկ:

Ցանցում եմ քո սև մազերի՝ խավար է խավարի վրա.
Ես զոհն եմ քո ալ շուրթերի՝ շաքար է շաքարի վրա.
Շփոթ է խոստումդ, թե՛ կգաս, ու զաղս անհույս է, անլույս.
Բաժանման քո վիշտը ինձ այսպես թողել է չոր քարի վրա:

ԱԶԻԱՂԻ

Սերդ լոկ երկնքում կարելի է պահել,
Միայն տանջված հոգում կարելի է պահել,
Գովերգում եմ միտքդ, ով իմաստուն դու մարդ,
Սերդ միայն խոսքում կարելի է պահել:

Տեր, ով մեծությունդ չի ճանաչել,
Կարող է առանց քեզ փառք նվաճել,
Բայց գիտենք, որ Նա է մարգարիտներ հանում,
Ով լավ ջրասույզ է և իզուր չի ննջել:

Ձեր այգու բուրմունքը՝ խենթ քամին է բերում,
Քո մարմնի բուրմունքը իմ մարմնին է բերում,
Այրում է իմ սիրտը այն բուրմունքը քո տաք,
Որ սիրահար քամին ուշ ժամին է բերում:

Տղամարդը նա է, ով իր ուղին ունի,
Ոչ թե կնոջ նման՝ գաղտնի ուղի ունի,
Իսկական տղամարդը չի ապրի հույսերով,
Հույսը կնոջ պես է, որ անկողին ունի:

ՄՈՒԶԶԻ

Ճամփան՝ մեր թաղից մինչև թահը քո,
Ծով դարձավ՝ լցված աղի - արցունքով,
Թե ինձ մոտ գալու համար նավ է պետք՝
Նավ արա սիրտն իմ, որ ավան է քո...

Լուսաստղը թե քո մասին իմանար,
Քո գավի գինին լինել կուզենար,
Թե լուսինը քո պատգամը լսեր,
Կիջներ, ոտքերիդ փարված կմնար...

Աչքս առատ արցունքներից սիրո մի գավ է դարձել,
Հոգիս վշտից՝ սիրո թիթեռ ու փարվանձ է դարձել,
Տեր եմ դարձել սիրո տան մեջ ու մշտական բնակիչ,
Աշխարհն՝ սթափ, ես քո սիրուց խենթ - դիվանձ եմ դարձել:

Քո սիրո մեջ լավ օրերի հույս - սպասում ու շահ չկան,
Մեր գիշերվա հանդիպումի խոստումի լույս ու ջահ չկան,
Վախենում եմ սիրույդ բոցից սիրտս այրվի, մոխիր դառնա,
Քո սիրո մեջ կարեկցանքի ոչ մի կայծ ու նշան չկան...

Իմ հավանած, ինձ արժանի յարըս երբ իմ ձեռքից գնաց,
Հանգիստ, դադար ու խնդություն իմ սիրահար սրտից գնաց,
Երա համար է իմ աչքից սրտիս արյունը հեռանում,
Որ իմ սրտից էլ հեռանա, նա, ով արդեն աչքից գնաց:

Եթե դու ես լուսինն ու մոմն այս աշխարհում,
Ինչիս է իմ այրում - հատնումն այս աշխարհում.
Թե դու ես մոմն՝ — ինչու եմ ես այսպես այրվում,
Թե լուսին ես՝ ինչու եմ ես, ես փոքրանում:

Ինչ ասում եմ, Շահ իմ, հարքանձ եմ ասում,
Առանց հանգ — բայց հանգավորված եմ ասում.
Ուզում ես, որ մի թեթև տանդ ասեմ քեզ —
Ծանր գավով ով է թեթև տանդ ասում...

Կրծքիս վրա, սրտիս վրա գոհարներ կան պերճ,
Բայց կրծքիս ու սրտիս ցավից տանջվում եմ անվերջ՝,
Թեկուզ լուսնյակ իմ սիրուհու վարսերն են կրծքիս,
Հետն էլ, ավանդ, Սանջար շահի նետն է սրտիս մեջ:

Երբ մի ձեռքս կրծքիս դնեմ, մի ձեռքս՝ գլխիս,
Գինին մոտ բեր ու ինձ ասա՝ խմիր, սիրելիս,
Բայց ես ինչպե՞ս վերցնեմ գինին քո ձեռքից, ասա՛,
Երբ մի ձեռքս գլխիս է միշտ, մյուսը՝ կրծքիս:

Երբ ծիծաղում է այն գեղեցկուհին լույսի պես մաքուր,
Մի տեղ օրհնանք է սփռում աստղծո, մի տեղ՝ մշկաբույր,
Կարծես աստղերը գոչում են բարձր երկնակամարից.
«Ապրի այն մայրը, որ ծնել է քեզ ի պատկերի յուր»:

Ամեն գիշեր հոգիս ինձնից փախչում է ցավից,
Խուսափեցի ես ինձ տված խրատից, լավից,
Մինչ լուսաբաց ինձ հետ է միշտ դեմքդ բյուրակունք,
Բայց, տես, ահա մեռնում եմ ես այրող ծարավից:

Կյանքիս բոլոր գիշերներից եկավ գիշերն իմ ուզած,
երբ որ օուդի* նվագի հետ երգդ հասավ ինձ հուզված,
Բայցև լույսը դեռ չբացված՝ անհետ կորավ ամեն բան,
Լուսին չկար էլ երկնքում, իմ գրկում էր նա սուզված:

Թեկուզև ունի թշնամիդ բազում գանձեր ու ստակ,
Բայց տես, տանջանքից վերջը ինչ մնաց՝, ո՛չ կյանք, ո՛չ վաստակ,
Կորխից էլ, իրավ, շատ գանձեր ուներ ու հարստություն,
Բայց, տես, ամեն ինչ ազահ Կորխի պես անցավ հողի տակ²:

Վրան խփեց, բայց ոչ մեկին և ո՛չ մի վարձ,
Հացատնից և ո՛չ մեկին՝ մի պատահ հաց,
Եթե դրսից ծուխ էլ մտնի ծխնելույզը,
Ծխնելույզից ծուխ չի լինի էլ հետադարձ²:

Այն գիշեր, երբ որ փարվում, ձուլվում եմ քաղցր յարիս,
Գիշերը՝ թեթև նավակ, լուսինը հողմ է մի խիստ,
Իսկ երբ որ բաժան եմ ես լուսաստինք իմ սիրուհուց,
Գիշերը դառնում է նավ, արևը՝ նավախարիսխ⁴:

Թարթիչների նետեր են սուր, սիրտս՝ նշանակետ,
Խոպուպների կրծքիս վրա լանջապաններ են վերտ,
Ձեռք չեմ քաշի կյանքում երբեք քո խոպուպներից,
Նրանք են լուկ ինձնից վանում ամեն մի աղետ:

ՄԱՍՈՒԴ ՍԱԱԴ ՍԱԼՄԱԼ

Օ՛, բայտ, դու ինձ, ոտքից գլուխ, հրդեհված դեզ արեցիր,
Ջույգ ոտքերիս, - իմ մեղքն ինչ էր — շղթա - կապանք դրեցիր.
Խ՛ թշնամու ուզած ձևով թշվառիս հետ վարվեցիր, —
Քարին անգամ չեն անի այն — ինչ որ դու ինձ արեցիր:

Խ՛ թշնամին գիշեր - ցերեկ հաղթում է ինձ, ո՛վ թագավոր,
Խ՛ քարեկամն ինձնից փախչում, ատում է ինձ, ո՛վ թագավոր,
Խ՛ հրից ու բոցից անգամ կայծ չի թռչում, ո՛վ թագավոր,
Ինձ նմանը ինչպե՛ս ելնի զնդան - բանտից, ո՛վ թագավոր:

Օ՛, ամպ, ինչո՞ւ գիշեր - ցերեկ աչքըդ թաց է արցունքներ՝
Օ՛, աղավնի, ինչքան պիտի ծեգին նվաճ քո վշտերից,
Կակնչ, ինչո՞ւ դու պատռեցիր ալ շապիկը քո վրայից,
Չլինի թե, Մասուդի պես, դուք էլ բաժան եք ձեր յարից...

Նորուզի* ալ վարդի հոտից ես հալվում եմ.
Գեղեցկուհու հուր կարոտից ես այրվում եմ.
Այրվող մոմից ես երեք բան սովորեցի, —
Լաց եմ լինում, այրվում եմ ու սպառվում եմ:

Հերիք է, որ ամպին նայեմ — ամպը՝ մեզ ու մհւժ է դառնում,
Հերիք է, որ ծաղիկ քաղեմ — ծաղիկն իսկույն փհուշ է դառնում,
Հերիք է, որ տուն ունենամ՝ բանտ է դառնում տունն ու զնդան,
Կյանքը դառնում է ժամանակ և անցածի հհուշ է դառնում...

Ամպի նման ես սիրուց լնց եղա անձայն,
Դեմքս վշտից, տերևի պես, դալճուկ դարձավ,
Դալուկ դեմքից ու աչքերիս արցունքներից —
Դեմքըս՝ աշուն, իսկ աչքերս գարուն դարձան:

Արն է քո դեմքը սիրուն, ես՝ նունուֆար, իմ սիրելի,
Նա ջրի մեջ, ես՝ աչքերիս արցունքների, իմ սիրելի,
Եթե դու ինձ արևի պես և ջերմություն, և լույս չտաս,
Ինչպես ծաղկեմ ու գլուխըս հանեմ ջրից, իմ սիրելի...

Հերիք է, որ գավն ստանամ մատուվակից, —
Գավը գինուց է դատարկվում, աչքն՝ արցունքից,
Վշտոտ մարդը որ չխմի — էլ ինչ անի. —
Պիտի հարբի, որ դատարկվի հոգս ու վշտից:

Սերըդ՝ վեհ է, համբերանքիս չափը՝ նվաճստ,
Դեմքըդ՝ սիրուն, իսկ քո վարքը՝ տգեղ ու վատ,
Ե՛ս եմ խմում՝ քո զույգ աչքերն են խենթանում,
Ձեռքերդ ինչ՝ երբ կողքիս է քո շուրթը վարդ...

Երբ խնջույքի զվարթ ժամին մարդիկ խնդում են, բերկրում.
Սրինգն այնժամ նրանց հրճվանք, ուրախություն է բերում.
Երբ տխրության ժամն է գալիս, մահ է տանը, սուգ ու սև,
Նույն սրինգից նույն սրտերում արցունքներն են վարարում:

Իմ արցունքը ու քո դեմքը իրար հանգույն են դարձել,
Իմ վիճակն ու քո սև ծամը նմանագույն են դարձել.
Ինձ աշխարհն էլ նեղ է դարձել՝ բերանի պես քո փոքրիկ,
Անվերջ լալուց իմ սիրտն էլ է քո սրտի պես քարացել:

Աչքս ամպ է, ու արցունքս ցող - շափյուղա է դարձել,
Մի գիշերվա տառապանքս՝ հարյուր տարվա է դարձել.
Նայը՝ բանտ էր, հիմա՝ դժոխք, ժանտ ու դժնյա է դարձել.
Շունչս՝ հառաչ ու սրինգս՝ հառաչաձայն է դարձել:

Իմ սիրելուն չտեսնելուց աչքս լույսից է զրկված,
Տառապում եմ գիշեր - ցերեկ, սիրտս արյամբ է լցված.
Հարյուր անգամ կրկնում եմ, ինչ հարյուր տեղ է ասված՝
Սեր կոչվածը այս ֆնչ ցավ է, ֆնչ աղետ է, ո՛վ աստված:

Այրվում է իմ սիրտը սիրուդ արցունք - կրակում,
Երկու աչքս սուզվել են այդ կրակե արցունքում.
Կրակի ու ջրի մեջ երեքում եմ օրնիբուն,
Վախենում եմ թե քնեմ՝ քունս դառնա մահվան քուն:

Ասացի, թե քո անունը պիտի սրտիս խարան անեմ.
Ասաց՝ երկու աչքդ պիտի իմ ոտքերի ճամփան անեմ.
Տեսա, թե իր կամքը, որպես վերից իջած հրաման անեմ,
Կյանքս իսպառ զոհեմ պիտի, տունս մահ ու տապան անեմ:

Ճակատագրի ճանկերից դու չես կարող ազատվել.
Ինչո՞ւ իզուր ամեն պահ բախտի անվից գանգատվել.
Ինչ շահ զարկվես պատեպատ, երբ ցերեկը չգիտես՝
Գիշերն ինչո՞վ է հղի ու քո դեմ քնն է նյութվել:

Դու չբացված կոկոնից էլ անարատ ես ավելի.
Դու արբեցնող նարգիզից էլ թավշապատ ես ավելի.
Գեղեցկությամբ արևից էլ հուրհրատ ես ավելի.
Տասնհինգօրյա լուսնյակից էլ լուսառատ ես ավելի:

Համբերում եմ՝ կյանքս իզուր է ընթանում.
Հառաչում եմ՝ թշնամիս է ուրախանում.
Կհամբերեմ՝ չուրախանա թող թշնամիս,
Մեծահոգի աստծուն եմ ապավինում:

Յերեկը վառելիք չունեմ, գիշերը՝ ճրագի ձեթ,
Աչքերս չարչրկվում են թուլացած մարմնիս հետ,
Արևի լույսով միայն ու լուսնով գոհ եմ բանտում,
Մեկը ինձ տաքացնում է, մյուսը՝ լույս տալիս գեթ:

ՕՍԱՐ ԽԱՅԱՍ

Գինուս կուժը դու կոտրեցիր, աստված իմ.
Բախտիս դուռը դու փակեցիր, աստված իմ,
Իմ ալ գինին դու թափեցիր, աստված իմ.
Ե՛ս եմ խմում՝ դու հարբեցիր, աստված իմ:

Այս աշխարհում խելոք ու լուրջ պիտի լինես,
Խելքը գլխիդ և լուռ ու մունջ պիտի լինես,
Քանի ականջ, աչք ու լեզու տեղում են դեռ,
Էն գլխից կոնյր և համր ու խոնկ պիտի լինես:

Ես չգիտեմ՝ նա, ով տվեց ինձ շունչ - հոգի.
Ինձ Դրախտի համար երկնեց, թե Դժոխքի.
Գավը, սիրունն ու քնարն ինձ կանխիկ տվեք —
Ձեր ապառիկ Դրախտը ձեզ լինի, հոգի:

Օղբ մեղմ է, օրը՝ պայծառ ու մաքուր,
Վարդի դեմքից ցողը փոշին է մաքրում.
Դեղին վարդին թեքված սոխակը գինով
Շշնջում է,- «Ճիշտը հարբելն է կյանքում...»:

Տիկնիկ ենք մենք, ճակատագիրը՝ դերասան,
Պատկեր չէ սա, այլ՝ հավաստի և իրական, -
Մի քանի օր կխաղանք այս բեմ - աշխարհում,
Մինչ մեզ նորից նետեն սևդուկն անեություն:

Եթե մեզ վարդ բաժին չընկնի - փուշն էլ բավ է,
Եթե կրակ բաժին չընկնի - լրկյսն էլ բավ է,
Եթե ոչ շեյխ լինի, ոչ քուրձ, ոչ մենաստան,
Ժամի զանգը և Հարության հոկյսն էլ բավ է:

Ո՛վ, օրենսգետ, մենք քեզանից ջանասեր ենք այս աշխարհում.
Թեև՝ հարբած, սակայն սթափ խելքի տեր ենք այս աշխարհում,
Մենք՝ խաղողի արյունը ալ - մարդկանց արյունն ես դու խմում, —
Խղձո՛վ ասա, մենք, թե՛ դու ես արյունախո՛ւմն այս աշխարհում:

Երագիս մեջ մի իմաստուն ասաց ինձ,
Թե ոչ մի մարդ, խեր չի տեսել դեռ քնից.
Իսկ ինչ պիտի անես, երբ քո մահը գա՛, -
Խմիր, քանի... արթնանո՞ւմ ես դեռ քնից...

Ոչ դրախտը, ոչ դժոխքը - դեռ չի տեսել ոչ ոք, սիրտ,
Դեռ հանդերձյալ այն աշխարհից ետ չի դարձել ոչ ոք, սիրտ,
Ինչքան հույս ու հավատ ունենք, մենք վստահել ենք մեկին,
Ու անհունն ու ինչ լինելը՝ դեռ չի պարզել ոչ ոք, սիրտ:

Գոռոզությունը անցնում է գինուց,
Կնճռոտ հարցերը լուծվում են գինուց,
Սատանան, մի կում թե գինի խմեր՝
Խոնարհում կաներ մարդ - աստծուն հնուց՝:

Եթե իմ ձեռքը հասներ ճակատագրի տախտակին,
Կգրեի այն նորից՝ համաձայն իմ տենչանքի.
Կջնջեի մեկընդմիջտ այս աշխարհից հոգս ու ցավ,
Բարձրացրած իմ գլխով այս կամարը երկնքի:

Քանի որ իմ աշխարհի գալը իմ կամքով չէր այս աշխարհում.
Եվ անմուրազ հեռանալը - իմ կամքով չէ այս աշխարհում,
Վեր կաց, գոտիդ ամրացրու և գինի բեր ինձ, մատուցակ,
Որ աշխարհի ցավը խեղդեմ այս գինով լի կուժ - կուլայում...

Ասում են, թե արգելված է գինի խմել Շաբան* ամսին,
Արգելված է և Ռաջաբին* Աստծուն ձոնված հատուկ ամսին.
Շաբան - Ռաջաբ՝ ամիսներն են Աստծո՛ւ և Մարգարեի՛ -
Ռամազանին* մենք կխմենք - մեզ պատկանող միակ ամսին²...

Հավատից մինչև անհավատություն - չնչին մի պահ է,
Կասկածից մինչև հավաստիություն, - չնչին մի պահ է.
Երջանիկ ապրիր, թող ուրախ անցնի պահն այդ անցավոր —
Քանի որ կյանքի իմաստը միակ - հենց այդ մի պահն է:

Խայճամ, հարբած ես թե անուշ գինուց, - երջանակ եղիր,
Եթե հարբած ես սիրունի սիրուց - երջանակ եղիր:
Ամեն բանի վերջն՝ անեությունն է այս փուլն աշխարհում,
Կարծիր, թե... չկաս, բայց քանի որ կաս՝ երջանակ եղիր:

Մատուվակ, վարդն ու սեզն այս դուրեկան,
Տես, մի շաբաթ անց, ինչ օրը ընկան,
Խմիր, վարդ քաղիր - զի մեկ էլ տեսար —
Այս սեզը՝ չոր հարդ, վարդը՝ հող դարձան...

Նորուզի* սյուքը՝ ալ վարդին լավ է,
Սիրահար զույգը՝ թարմ մարգին լավ է.
Հերիք դարդ անես անցածի մասին —
Այսօրվա օրն է ամենից լավը:

Թե ձեռքըս հասներ անիվին բախտի,
Ճանձ կնետեի նրան իր թախտից,
Եվ կստեղծեի ուրիշ մի անիվ,
Որ մարդ տեր դառնար իր ուզած բախտին:

Դրախտն - ասին, - «հուրիներով է անուշ».
Ես ասի. «լուկ խաղողի հյճութն է անուշ».
Առ Կանխիկն ու Ապառիկից ձեռքաշիր —
Հեռվից է լուկ դիտլի ձայնը անուշ...

Ինչքան ընկեր քիչ ունենաս, այնքան լավ,
Ինչքան մարդկանց քիչ մոտենաս - այնքան լավ,
Ում այս կյանքում քո բարեկամն ես կարծում, —
Նա է քո դեմ, - կույր մի լինի, նյութում դավ:

Նրանք, ովքեր իմաստությամբ կյանքի գաղտնիքը բացեցին,
Եվ Աստծո մեծ էության մասին խոսքեր շոայլեցին,
Ոչ գաղտնիքի թելը գտան, ոչ էլ կծիկը քանդեցին,
Նախ՝ խելքներին զոռ տվեցին, հետո՝... աչքերը փակեցին...

Հավերժության գաղտնիքը մութ ոչ դուր գիտես և ոչ էլ՝ ես,
Ոչ դու կարող ես վերծանել գրերն այս մութ, և ոչ էլ՝ ես.
Իրականը՝ բողի ետև եղած զրույցն է միայն, —
Երբ բողն ընկնի՝ էլ չենք լինի այս աշխարհում ոչ դու, ոչ՝ ես:

Մի ռենդ* տեսա՝ խանի սեմին նստած մուր,
Ոչ գյավուր էր, ոչ՝ մուսուլման հավատավոր,
Ոչ ճշմարիտ շարիաթ ուներ, ոչ էլ՝ հավատ, —
Կնր Այս ու Այն կյանքում Սուֆի* այդքան հզոր:

Երեկ գիշեր քարին տվի խաս կուժը ես,
Հարբած էի, երբ ջարդեցի այս կոժժը ես,
Կուժը դարձավ ու մարդկային լեզվով ասաց. —
«Քեզ պես էի. դու էլ վաղն քնձ կնմանվես...»:

Գարնանը, երբ մանուշակի թուփն է ծաղկում,
Վարդի թփին զեփյուռը չանգ* է նվագում.
Նա է սթափն, ով կնոջ հետ արծաթամորթ,
Խմոճ է ու գինու գավը՝ քարին զարկում:

Գինետանը՝ հարցում արի ես մի ծերից.
«Ի՛նչ լուր, - ասի, - այս աշխարհից մեկնողներից...».
«Խմիր» - ասաց, - մեզ պես քանիսն են գնացել,
Եվ նրանցից դեռ չի դարձել ոչ ոք նորից:

Երբ կյանքն անցնի է, վերջացնի. - Բալխ* ու Բաղդադ*
 բառեր են սին,
 Երբ լցվնի է գավն ու թափվնի. - դառն ու քաղցր - բառեր են սին.
 Դարդ մի անի, մեզնից հետո լուսինը դեռ շատ կդառնա —
 Լիալուսնից՝ նորալուսին, նորալուսնից՝ լիալուսին:

Մենք կանք - չկանք՝ աշխարհը կան ու կմնա,
 Եվ մեզանից հետք ու անուն էլ չի մնա,
 Երբ չկայինք՝ աշխարհը բան չէր կորցրել,
 Երբ չլինենք՝ նա էլի նոյնը կմնա:

Այն պալատում, ուր Բահրամը քեֆ էր անում,
 Հիմա եղնիկն ու առյուծն են ձագեր հանում.
 Բահրամ, որ գնա* էիր որսում քո ողջ կյանքում,
 Տեսար, ինչպես գուռը որսաց քեզ աշխարհում²:

Երեկ գիշեր բրուտի մոտ մտա մի ծեր,
Տեսա երկու հազար խոսուև ու լուռ կժեր.
Նույն հարցն էին տալիս նրանք. - «Մեր եք, ասեք,
Կուժ սարքողներ, կուժ ծախողներ, կուժ առնողներ...»:

Մեզանից ո՞վ մեղք չի գործել այս աշխարհում, ասա՞,
Թե չի գործել, ո՞նց է ապրել այս աշխարհում, ասա,
Եթե դու իմ վատին վատով պատասխանես, աստված,
Ինչո՞ւմն է մեր միջև եղած տարբերությունն, ասա:

Ա՛ն այս գավը՝ նորուզի՞* կակաչի պես արնագույն,
Կակաչադեմ կույսի հետ խնջույք արա ողջ կյանքում.
Խմիր, հարբիր, քանի դեռ երկնակամարը կապույտ
Քո աճյունը չի խառնել այս հողի հետ արնագույն...

Ամեն վատ - լավ, որ մարդու էությունից է գալիս,
Ամեն խինդ - ցավ, որ մարդու բնությունից է գալիս,
Բախտի վրա մի բարոյի - քանզի անիվը բախտի,
Քեզնից հազար անգամ խեղճ ու անճար է ավելի:

Եթե քո կյանքի գեթ մի պահն անցնի,
Չթողնես - առանց խնդության անցնի...
Կյանքի իմաստը՝ հենց ինքն է, որ կհ, —
Ինչպես որ ապրես՝ այնպես էլ կանցնի:

Գարուն, թե ձմեռ, քնած, թե արթուն,
Կյանքի գիրքը մեր թերթվում է, հատնում,
Խմիր և հիշիր խոսքը Հաքիմի*,
Վշտերը թույն են, գինին՝ հակաթույն...

Ո՛վ, անտեղյակ այս աշխարհքից, - ոչինչ ես դու, դու չկանս,
Քամին է հիմքը քո կյանքի - ոչինչ ես դու, դու չկանս.
Քո գոյությամբ ընկած երկու անգոյության արանքում, -
Որպես Ոչինչ՝ Ոչինչի մեջ - ոչինչ ես դու, դու չկանս³:

Անձը՝ Ֆալաքի* հոգսերին մի տա,
Հոգիդ անցավոր վշտերին մի տա,
Թե տալիս ես՝ քեզ գինձն տուր, յարին, -
Քո կյանքն անցավոր զուր քամուն մի տա:

Այն բրձուտը, որ հունցում է կավը,
Թե խելքը գլխին զննի այդ կավը.
Չի հունցի նրան, բռնացք ու ոտնով՝
Իր նախնիների հնդն է այդ կավը:

Տեր, դու ես իմ կալը հունցել - ես քնչ անեմ,
Բուրդըս դու ես մանել - գործել, ես քնչ անեմ,
Այն ամենը, ինչ կան իմ մեջ - թե լավ, թե վատ, —
Իմ ճակատին դու ես գրել - ես քնչ անեմ:

Այն փոշին, որ տրորում ես քո ոտքի տակ,
Եղել է մի արևադեմ, լույս Արուսյակ*,
Զգույշ սրբիր թևքով փոշին քո երեսից,
Ո՛վ գիտե, - նա հր նազելու դեմքն է ճերմակ...

Մի կաթիլ ջուր էր - և մի ծով դարձավ.
Փոշի էր՝ հողին ձուլվեց - միացավ.
Քո աշխարհ գալու իմաստն քնչ էր, մարդ. —
Աննշան մի ճանճ, որ... անտես դարձավ:

Օ՛, բախտի անիվ, ամեն չարիք քո քենից է գալիս,
Անարդարության բիրտ արհեստը քո հնից է գալիս.
Թե վաղը բացեն քո կնիքը, - որ սև կնիքն է մայր հողի, —
Ինչ գանձեր ասես, որ չեն գտնի քո սրտում գաղտնալից...

Թե ես մոգերի գինուց հարբած եմ - այդպես եմ, որ կամ?
Սիրահար, գյավուր և կռապաշտ եմ - այդպես եմ, որ կամ.
Ամեն մի թայֆա իր կարծիքն ունի կյանքում իմ մասին —
Թե ո՛վ եմ, կամ՝ ինչ - ես ինքըս գիտեմ - այդպես եմ, որ կամ...

Ինձ իմաստուն կոչեց դիտմամբ իմ թշնամին,
Աստված վկա՛ սուտ են խոսքերն այդ ու քամի...
Քանի որ ես ընկել եմ այս խոհուց ցավի,
Հեչ չլինի՛ գիտեմ, թե ո՛վ եմ ես, կամ՝ ինչ:

Երկնակամարից վատ արարքներ ու վատ վնորք սպասիր,
 Այս աշխարհը փուշ՝ բարեկամներից դատարկ իմացիր.
 Ինչքան կարող ես - եղիր այնպիսին, ինչպիսին որ կ'աս -
 Ոչ երեկ տենչա, ոչ վաղվան ձգտիր, Այսօրվան հասիր:

Ափսոս, որ իմ ջախելության գիրքը թերթվեց - վերջացավ,
 Եվ իմ կյանքը - հազար ափսոս, - վաղ զարնան պես շուտ անցավ,
 Երջանկության հավքն այն, որին ջախելությունն են կոչում,
 Ե՛րբ երևաց, երբ ծլվլաց ու երբ չվեց՝ չիմացան...

Ես մեծ գավերով գինին կխմեմ,
 Երկու գավ ավել ինձ կնվիրեմ,
 Նախ... ապահարզան կտամ իմ խելքին,
 Իսկ հետո՝ գինուն կնության կառնեմ...

Երբ մեռնեմ, դուք ինձ գինով լվացեք,
Եվ գավը ձեռքին ինձ թալղին* ասեք,
Թե հարության օրն ինձ գտնել ուզեք,
Գինետան շեմի փոշում փնտրեցեք:

Շեյխը* հարբած մի պոռնիկի հայ էր տալիս, -
«Մեկ սրահ ետ, մեկ նրահ ետ ման ես գալիս»:
Կինն ասաց. «Շեյխ, ես այն եմ, ինչ ասում ես դու,
Իսկ դու այն ես, ինչ որ կյանքում ցույց ես տալիս...»:

Թեև մզկիթ ես կարիքից դողված եկա,
Բայց չկարծեք, թե նամազի* համար եկա,
Այն սեջադեն*, որ գողացել եմ այստեղից,
Մաշվել է... և որ սեջադեի համար եկա:

Այս աշխարհին ինչ օգուտ իմ աշխարհ գալուց,
Կամ ինչ օգուտ՝ այս աշխարհից իմ գնալուց,
Գոնե մեկն, իմ զույգ ականջից մեկին ասեր,
Թե ինչ իմաստ՝ մեր այս գալուց ու գնալուց:

Այս կուժն՝ ինձ պես սիրով տարված է եղել,
Սիրունի սև ծամին գերված է եղել,
Կժի վզին փարված այս կանթը սիրուն,
Ձեռք է, որ իր յարին փարված է եղել...

Ա՛յն, ինչ տեսար ու հայեցիր - ոչինչ է.
Ինչ ասացիր ու լսեցիր - ոչինչ է.
Կուզես արար աշխարհին անցիր - ոչինչ է.
Սողա՛, մուլք ու կայք կուտակիր - ոչինչ է...

Եւ, ով խելքով առաջնորդվի այս աշխարհում,
Միևնույնն է՝ թե... Եզ կթի այս աշխարհում,
Լախընտրելի չէ - հիմարի շորեր հագնի, -
Լույն գնով են երբ սոխն ու խելքը վաճառում:

Մի ձեռքին գինի, մյուսում՝ Ղորան,
Մերթ հարամ ենք մենք, մերթ՝ հալալ միայն.
Այսպես, փիրուզի այս երկնքի տակ,
Ոչ թունդ գյավհուր* ենք, ոչ՝ զուտ մուսուլման:

Երեխն էինք՝ հասուն այր դարձանք,
Բայց դրանից էլ մի խեր չտեսանք.
Կուզես իմանալ՝ թե վերջն ո՞ր հասանք՝
Ջրի պես եկանք, - քամու պես անցանք:

Մի գավ գինին հարյուր սիրտ ու հավատ արժե,
Մի կում գինին մի շինական պալատ արժե,
Նրա մի կում դառնությունը, - ինչ լալ - հակինթ, —
Հազար ու մի քաղցր կյանք ու լազնթ արժե:

Մի բրուտանոց մտա մեր տան կից,
Տեսա, բրուտը, կավի մեծ կույտից,
Կժերին՝ գլուխ ու կանթ էր սարքում —
Շահի գլխից ու աղքատի ձեռքից...

Քանի որ հիմա շահ չկան խելքից,
Եվ անխելքն է լոկ օգտվում կյանքից,
Գինի լից, թող իմ խելք - միտքը տանի —
Գուցե քաղցրանան անքը Տալաքի*:

Երեխա, ջահել, թե ծեր անկենդան,
Իրար ետևից կգան ու կերթան,
Աշխարհն իմ մնաց, որ իմը մնա —
Գնացին, կերթանք. կգան ու կերթան...

ՍԱՆԱՅԻ

Ո՛չ իմ ցանկությամբ պտտվեց մի օր բախտի անիվը,
Ո՛չ կինս մի օր հասկացավ գործիս ճշմարիտ գինը,
Ո՛չ էլ մեր սիրտը մի հանգիստ գտավ մեր կրծքերի տակ,
Կեցցե՛ն այդ սիրտը, կեցցե՛ն այդ բախտը, կեցցե՛ն այդ կինը:

Իմ ծնվելու հետ սկսվեց նոր տանջանքս, լալս,
Իմ գոյության հետ լեզու չգտավ խեղճ տառապյալս,
Իմ մահվան վախից թախծում եմ անվերջ, քարեքար ընկնում,
Ո՛չ գալս լիներ, ո՛չ գոյս լիներ, ո՛չ էլ գնալս:

Եթե սիրտն է սիրո գերի, ազատ մարմնից քնչ օգուտ,
Եթե հոգին ավերված է, հավերժ կյանքից քնչ օգուտ,
Գոռում եմ ես աշխարհով մեկ, դու չես ուզում լսել ինձ,
Եթե կանչս լսող չկա, էլ իմ ջանքից քնչ օգուտ:

Քեզ նմանին ես չեմ գտնի, դու կգտնես ինձ պես հարյուր,
Ինչպես լսեմ անարգ մարդու բամբասանքը թունոտ ու սուր,
Երեխա չեմ ես միամիտ, լավ եմ հիմա ես տարբերում
Ոտքը գլխից, լավը վատից, ջուրը հրից ամենակույ:

Գավաթդ վերցրու ու երկու կյանքում ապրիր դու գինարբ,
Անշահ մի մնա երկու աշխարհում և կամ ձեռնթափ,
Իսկ եթե հանկարծ այսուայն կյանքում քո խոսքը չանցնի,
Լավ է դժոխքում հարրած լինես, քան դրախտում սթափ:

Կյանքի գավը դատարկեցի ահա ես քեզ հետ,
Բայց չտեսա գուրգուրանքդ, լավդ ես երբեք,
Ապրում ենք մենք այս աշխարհում, ó, բարձր իմ նոճի,
Ես բոլորի համար՝ գիտուն, քեզ համար՝ տգետ:

Ո՛վ սեր, դու ինձ հուր ու բոցի մեջ ես գցել,
Թշվառության ու սև խոցի մեջ ես գցել,
Դու էիր, ո՛վ համբերություն, նեցուկս միակ,
Բայց դու էլ ինձ մենախոցի մեջ ես գցել:

Դու մի նայիր նրան, ով որ ճարավիկ մարդ է,
Թեկուզ գիտուն, թեկուզ խելոք ու կիրթ մարդ է,
Խոսքին նայիր ու խոստումին՝ դրժում է թե ոչ,
Ով չի դրժում, նա հիրավի ճշգրիտ մարդ է:

Ես նա եմ, որ չունի մարմին, չունի ո՛չ սիրտ, ո՛չ հոգի,
Գոյության բյուր նշաններից ո՛չ մի նշան հավաստի,
Եվ որպեսզի դուք հավատաք, որ ես չկամ՝ իմացեք,
Այս ստվերն էլ ինձանից չէ, այլ՝ զգեստից իմ հագի:

Տված թույնդ բալասանից բաժանող պատ չկա,
Քո ցավերից ինձ պես ցավոտ ուրիշ մարդ չկա,
Քո տան շեմի հողից անգամ ինձ բաժին չունեմ,
Դու լավն ես միշտ ու լավ մնա, ինձնից վատ չկա:

Այն օրը, երբ քո չադրայից գլուխդ դուրս բերես,
Աշխարհն ամբողջ, կասկած չունեմ, իսկույն կգերես,
Իսկ եթե դու հրապույրդ գումարես դրան,
Քանի սրտեր արյունլվա՝ կայրես, կավերես:

Նունուֆարն ու կակաչը գլուխ գլխի են թեքել,
Մեկը կապույտ է հագել, մեկը՝ շուրթերն ալ ներկել,
Մենք էլ, հվ իմ քաղցրաշուրթ, քո բաժանման հուր սիրուց,
Մեր դեմքն արնով ենք ներկել, կապույտ հագած դուրս եկել:

Կաքավ, որսորդդ չար բազեն է լոկ,
Երկնքի ծիրնես չափում շաղատ,
Ինչպես իմանանք գաղտնիքդ, իրոք,
Երբ քեզ հավասար չի թռչում ոչ ոք:

Ովքեր սիրուց տառապում են ու այրվում,
Բախտի ձեռքից միշտ էլ թափում են արյուն,
Սիրուց, ավանդ, անբաժան է բախտը չար,
Մերն ու բախտը ընկերներ են աշխարհում:

Հարյուր աղբյուր իմ աչքերից հեղեցիր ու գնացիր,
Բաժանման թեժ կրակի մեջ թողեցիր ու գնացիր,
Մրրկասյան պես դու մոլեգին գալարվեցիր շուրջբուր,
Երկու աչքս՝ քեզնով լցված, հողեցիր ու գնացիր:

Ասենք թե վարդի ամբողջ հմայքը ու վառքը քոնն է,
Ասենք սոխակի նուրբ գեղգեղանքը, նազանքը քոնն է.
Հայելու ցուանքը ու կախարդանքը ասենք թե քոնն է,
Բայց այդ բուրրից ինչ օգուտ, չէ որ վատ վարքը քոնն է:

Ո՛վ կուռք, հարբած են աչքերդ նորից ու դեռ չեն գոցվել,
Հարբած աչքերի նետերից, ասա՛, քանիսն են խոցվել,
Եթե քո դեմքն էլ զրահով պատվի՝ կներեն, անշուշտ,
Ո՛վ չի վախենում նետից, երբ հարբած աչքերն են բոցվել:

Ինձ որ տեսավ՝ սերս ժպտաց ու փակվեց,
Լուսնի նման դեմքը չադրած՝ նա փակվեց,
Նազ է անում հոգեհանիկ իմ հոգին,
Լուսնի նման ամպը պատռած՝ նա փակվեց:

Օրը մի նոր պահանջ ու միտք է փոխվում,
Քո շուրթերի քաղցր գաղտնիքն է փոխվում,
Օրը՝ մի նոր սադրանք ու քայլ խորամանկ,
Քո նազուտուզն ու նախատինքն է փոխվում:

Նա, որը քեզ չի խնայում՝ վշտահարդ նա է,
Նա, որ գլխարկ ունի գլխին՝ բարեբարդ նա է,
Նա, որ բռն է դնում մեջքիդ, այդ նրա բռն է,
Նա, որ քեզնից կտրում է քեզ՝ սիրած յարդ նա է:

Պարտիզներ սիրտս ուրախությունից,
Ախ, կիզներ հոգիս ունայնությունից,
Ուղեղս, իրավ, չի գործում արդեն,
Ես կամ, թե չկամ, - ասացեք դուք ինձ:

Հմայիչ տեսքդ՝ աղոթատեղի,
Ճակատագիրն ու արքան՝ քեզ գերի,
Հուզմունք ու կասկած ու հավատի հույս
Միտում են խորքում դաժան աչքերի:

Հենց այսօր կյանքից վերցրու ամեն բան,
Վաղը կդնեն հազար մի կապան,
Վայելիր կյանքը, զի գումարն ամբողջ
Մի քանի օր է, ո՛վ գիտե ինչքան:

Տանդ դանով անցնող ամեն սիրահար,
Դու կարծում ես ողբում է հենց քեզ համար,
Երբ քեզ մոտ են՝ ծառայում են քեզ խոնարհ,
Ընտրիր մեկին, որ քո սրտի մեջ է հար:

Քեզնով եմ հարբած, թեկուզև գինուց - գավից հեռու եմ, -
Իմ որսը դու ես, նետուաղեղից, դավից հեռու եմ,
Դու ես իմ տենչը և Քաբեում* սուրբ և թե մեհյանում,
Երբ որ դու չկաս, աշխարհում ամեն լավից հեռու եմ:

Խոսում էր հետս փոքրիկ, ցանցավոր իր պատուհանից,
Ես ճամփին կանգնած մի խեղճ անցավոր՝ իր պատուհանից,
Եվ հանկարծ տեսա, ես ինչ որ տեսա, հրճաբ էր իրավ,
Հարյուր հատ աստղ ծնվեց լուսավոր իր պատուհանից:

Քանի դեռ դու աչքերիս դեմ շողում ես ոնց ծիածան,
Իմ աչքերից մարգարիտներ պիտի թափեմ ես անձայն,
Իսկ այժմ, երբ դու հեռացար, ազատվեցի տանջանքից,
Աչքերիցս փուշը ընկավ, արցունքներն էլ քչացան:

Մատուցակը գինի տվեց ինձ վարդագույն,
Վարդագունեց Ամու - Դարյան գինու հանգույն,
Այնքան գինի պիտի բաշխեմ ես բոլորին,
Որ արբենա Կորիսը անգամ մյուս կյանքում:

Մարմինս սուզվեց արցունքներիս մեջ,
Լեզուս չորացավ կրակից անշեջ,
Հայրենիքի հուր կարոտից, վշտից,
Թող թշնամիս էլ չտանջվի անվերջ:

Ինչպես ես, ջանս, - սրտիկիս հարցրի.
Ես հրի մեջ եմ, - ասաց,- դու՛ ջրի,
Սիրեցյալիդ հետ մի գավ չխմած,
Հարբած ու ավեր ընկած ես էլի:

Բաժանվելուց հետո այքս քիչ է տեսնում,
Դեմքիս վրա սրտիս արևից լիճ է տեսնում,
Բայց ես էլի իմ այքերից դժգոհ եմ շատ,
Էլ առանց քեզ այս աշխարհում ինչ է տեսնում:

Լուսին, ո՛վ լուսին, թե չարախոսը քեզ վատարանի,
Սիրող սրտերը, մեկ է, քեզանից երբեք չի վանի,
Դու մի նեղացիր չարախոսի չար խոսքերից երբեք,
Երբ է սև դեմքից սևացել հայելին, ո՛վ իմ նազանի:

Տղամարդը նա է միայն, որ սիրուն է միշտ գերի,
Սիրած էակ ունի թե չէ, իր խորքերում դեզերի,
Սիրահարը սիրո ճամփին պիտի լինի այնպիսին,
Որ դժոխքի ու դրախտի սարսափը միտք չբերի:

ԲԱԲԱ ԹԱՆԵՐ

Դու երկնքի գաղտնիքներին դեռ հասու չես, շատ ափսոս,
Դու չես անցել կյանքի ճամփան ամենատես, շատ ափսոս.
Դու, որ ապրել ու չես ջոկում լավն ու վատը աշխարհում,
Քո իսկական բարեկամին ինչ ճանաչես, շատ ափսոս:

Այքս ու սիրոս մեղքի մեջ են գցում ինձ,
Այքս տեսնում, սիրոս տանջվում է թախծից,
Մի սուր սարքեմ, խրեմ անկուշտ աչքիս մեջ,
Սիրոս ազատվի նրա նայած - տեսածից:

Նորից մթնեց, որ իմ հոգին այրվի,
Նորից հիշի կարոտ ու կին, այրվի.
Վախենում եմ սիրո համար սիրունի
Սուրբ հավատս բեկվի կրկին, այրվի:

Սիրտս վերք է, սիրտս վերք է, սիրտս՝ վերք,
Բժիշկ բերեք, հեքիմ բերեք, ճար արեք,
Բժիշկն եկավ, դարման արավ ստիպված,
Երբ որ տեսավ, թե ինչպես եմ սրտաբեկ:

Ճամփան մութ էր, քարոտ, ու ես էլ՝ արբած,
Հանկարծ գավս ձեռքից սահեց, ընկավ ցած,
Չկոտրվեց՝ աստժո աչքն էր վրան,
Ինչքան գավեր կոտրվում են՝ դեռ չընկած:

Մի շինական ելել, հնձում էր դաշտը,
Լացող աչքով, բայցև հնձում էր դաշտը.
Ե՛վ հնձում էր, և մրմնջում՝ «Ա՛խ, ափսոս»,
Որ կակաչից ամայացնում էր դաշտը:

Ես այն խնն եմ, որին դերվիշ* են ասում,
Չունեմ տանիք ու ապաստան, պատ ու սյուն.
Լուսանում է՝ պտտվում եմ քո տան շուրջ,
Գիշերները գիշերում եմ ավազում:

Կառնեմ գավս ու վարդերով հմայվելու կզնամ,
Զուլալ ջրով ու կանաչով հագենալու կզնամ,
Երկու - երեք գավ կխմեմ ու կհարբեմ ջրափին,
Վայրի - կակաչ սիրուններին սիրտս տալու կզնամ:

Ո՛վ արարիչ, առանց քեզ թող ծաղիկն իսկ չծաղկի.
Թե ծաղկի էլ, թող մնա առանց գույն ու բուրմունքի,
Եթե մեկը՝ առանց քեզ՝ խնդա անհոգ, անխմաստ,
Թող իր սրտի արյունով ներկվի կարմիրն իր դեմքի:

Շուրթդ՝ շաքար ու մարմինդ՝ զուտ արծաթից է ձուլված,
Թե գաս գիրկս, իմացիր, որ սիրտս բոց է, աչքս՝ թաց.
Վախենում եմ իմ բոցերից հալվի արծաթը մարմնիդ,
Հալվի շաքարը շուրթերիդ արցունքներից իմ անսանձ:

Ա՛խ, առանց քեզ բարձը օձ է իմ աչքին,
Օրը՝ գիշեր, խինդը խոց է իմ աչքին.
Թե առանց քեզ պարտեզ ելնեմ շրջելու՝
Վարդանոցը փշանոց է իմ աչքին:

Աղամորդուն երեք դարդ կա անընդհատ.
Լարիբության, գերության ու յարի դարդ.
Հեշտ է տանել դարիբություն, գերություն,
Յարի դարդն է, որ դժվար է, ծանր է շատ:

Իմ աչքերը քո կայանն է, քո տունը,
Աչքիս շուրջը քո ճամփան է, քո հունը.
Վախենում եմ ոտքդ դեսս անզգույշ,
Թարթիչներս ոտքդ ծակեն, սիրունս:

Ա՛խ, ինձ համար քո քար սիրտը չի այրվում,
Ի՛նչ զարմանամ, գրանիտը չի այրվում,
Բռնկվում եմ, որ հոգիդ էլ բռնկեմ,
Խոնավ փայտը, որ հոգիդ է, չի այրվում:

Ես որ գինուց ու սիրուց եմ ալիքացել,
Էլ ինչո՞ւ եմ քեզնից հեռու մնացել.
Ես, որ երբեք չեմ տաքացել քո հրից,
Էլ ինչո՞ւ եմ ցավի ծխից կուրացել:

Սարի գլխին լուռ նստեցի քանի՜ ժամ,
Որ կակաչը բացվի, քաղեմ, լիանամ:
Այն չքացվեց, չզգաց տենչը իմ սրտի,
Ա՛խ, կակաչն էլ անհավատ է քեզ նման:

Ա՛խ, սիրելիս, առանց քեզ հուսահատ եմ ու նկուն,
Աչքս փշով ծածկվել, հող է լցվել իմ աչքում.
Այն ձեռքերը երջանիկ, որ քեզ էին փաթաթված,
Հիմա անճար ճանճի պես զարկվում են ապակու՝

Այ կակաչը կանաչ սարին սոսկ մի շաբաթ է մնում,
Մանուշակը քարածայռին սոսկ մի շաբաթ է մնում.
Երկրից երկիր ճամփա ընկա՝ ճաշակեցի ամեն բան,
Գեղեցկուհին հավատարիմ սոսկ մի շաբաթ է մնում:

Դու հեռու ես, ու սրտիս՝ լայն աշխարհում տեղ չկա,
Մարմնիս, հոգուս ցավերին ուրիշ ճար ու դեղ չկա,
Երդվում եմ քո անունով՝ թե երկրում, թե երկնքում
Քեզանից զատ ուրիշ տենչ, ուրիշ թովք ու գեղ չկա:

Եթե մի օր ձայնս հասներ առ աստված,
Կասեի՝ տեր, քեզ եմ հղում սոսկ մի հարց,
Ինչո՞ւ մեկին տվել ես բյուր բարիքներ,
Իսկ մյուսին՝ արյամբ հունցած գարեհաց:

Վագր ու առյուծ ասես լինես, սիրտ, այ սիրտ,
Ինձ հետ անվերջ կռվի մեջ ես, սիրտ, այ սիրտ.
Ձեռքս ընկնեիր, կթափեի արյունդ,
Որ տեսնեի, թե քինչ գույն ունես, սիրտ, այ սիրտ:

Թե որ սիրտը սիրուհի է, հապա հրն է սիրուհին,
Թե սիրուհին սիրտ է, հապա էլ ինչ անուն տանք սրտին.
Սիրտ - սիրուհի խառնվել են, ձուլվել հոգուս խորքերում,
Սիրտս հրն է, սերս՝ հրը, ինչպես պարզեմ վերստին:

Վայ այն օրվան, երբ ինձ շիրիմ կդնեն,
Գլխիս վրա հող ու մոխիր կցանեն.
Ոչ ոտք կլնի, որ փախուստ տամ օձերից,
Ոչ ձեռք կլնի, որ մրջյունին փախցնեմ:

Արհ, սոխակ, մեկտեղ լացեսք մեր սերը,
Դու ինձնից առ ցավոտ սիրո դասերը,
Կորած վարդիդ դու լոկ հինգ օր ես ողբում,
Ես իմ յարին՝ տարվա օրն ու գիշերը:

Սիրահարը էլ մահից չի վախենում,
Դատից, քանտից ու ահից չի վախենում.
Սիրահարը սոված գայլի է նման՝
Հովիվների հարայից չի վախենում:

Գարուն եկավ, սար ու ձորեր կանաչ հանդերձ են հագնում.
Ամեն գարուն մարդու կյանքից մի գարուն էլ է տանում.
Երբ գեղուկիք դաշտ են ելնում ժողվելու վարդ ու շուշան
Ջահելների շիրիմներին վառ կակաչներ են բուսնում:

Ջույգ հյուսքերդ զույգ լարերն են ռոբաբիս*,
Ռնչ ես տանջում հալից ընկած խարաբիս.
Թե սեր չունես, էլ ինչո՞ւ ես հայտնվում
Կեսգիշերիս երազներում ու ճամփիս:

Մի պահ արի՛, հա՛լս նայիր, աչագեղ,
Գեթ մի գիշեր ինձ կյանք տայիր, աչագեղ.
Գլխիդ վարդ ես խփել, ո՞վ իմ բողբոջ վարդ,
Ես ձեռքերս եմ գլխիս խփում վարդի տեղ:

Գանգատ ունեմ իմ սրտից, որ բախտիս դուռն է փակում,
Գանգատ ունեմ իմ սրտից, որ ինձ տանջում է անքուն.
Գանգատ ունեմ իմ սրտից, որ մի վայրի թռչնի պես
Անվերջ՝ դեռ կուտ չկերած՝ հայտնվում է վանդակում:

Ա՛խ, առանց քեզ սիրտս հրդեհ է իմ մեջ,
էլ ուրիշ գործ չունի, այրվում է անշեջ.
Երբ գնացիր, ես մանկան պես անխոհեմ
Ձեռքս գլխիս զարկում, ողբում եմ անվերջ:

ԱՄԱՂ

Սիրող աչքը թե որ քնի՝ թույլ մի տվեք,
Վառվող սիրտը ինչքան կրկնի՝ ջուր մի տվեք,
Ցավոտ սիրտս ինձնից փախավ, աստճո սիրուն,
Թե որ ետ գա դուռը ընկնի՝ լուր մի տվեք:

Դատաստանի վերջին օրից եմ վախենում,
Հողի տակի անհայտ հորից եմ վախենում,
Ինչքան էլ ինձ ասեն՝ զուր է ախուվախդ,
Բկիս չոքած մահվան զորից եմ վախենում:

Սիրտս մարմնիս մեջ հնց է զետեղվում,
Սերս գլխիս մեջ հնց է զետեղվում,
Քո մազե մեջքին՝ մի մազե գոտի,
Մազը մազի մեջ հնց է զետեղվում:

Քե որ ուրիշ ճամփա չկա, որ տեսնեմ յարիս,
Քող մի անգամ նա մոտենա մահվան սնարիս,
Քե որ սիրուց ես տանջահար՝ չտեսնեմ նրան,
Քող նա տեսնի գեթ մի անգամ խեղճ տանջահարիս:

Երբ քեզ տեսա՝ քո այտերի վարդ շուքից
Աչքս արյան ակունք դառավ արցունքից,
Ողջ գաղտնիքս վարագուրված սրտիս մեջ՝
Արցունքիս հետ հորդեց իմ աչք - ակունքից:

Կուգեմ կուրանա հիմա ամեն ոք,
Որ հրաշք դեմքդ ես վայելեմ լոկ,
Կուգեմ ես ինքս էլ կուրանամ լրիվ,
Չտեսնեմ՝ ո՞նց են քեզ նայում այլոք:

Քո խոպոպը դարձի բերեց գյավուրին,
Ջոնար* դարձրեց մեղեսիկը իմ հուրին*,
Քո տենչանքից Քաբեն* դարձրեց ատրուշան*,
Կենդանացավ կուռքը՝ կարոտ քո բույրին:

Թող ձմեռ դառնա գարունը չարի,
Չեռքիդ խոպոպը լինի քո յարի,
Թշնամուդ աչքը կարմրի լարդի պես,
Բախտը ուղեկից դառնա քեզ բարի:

Չկա մի պահ, որ դու սիրոս տակնուվրա չանես,
Եթե դա է քո ուզածը, էլ ինչնու դա չանես,
Դու իսկապես սիրում ես ինձ, ես դա լավ գիտեմ,
Բայց չես ասի, մինչև սիրոս արյունն լվա չանես:

ՍՈՒՋԱՆԻ

Ո՛վ գեղուհի, ես չգիտեմ, թշնամի ես, թե բարեկամ,
Ա՛խ, մեր ջուրը դեռ նույն անվով չի գնացել ոչ մի անգամ.
Թե համբույր տաս ու այնուհետ բյուր հարվածներ տեղա գլխիս,
Հարվածը բախտ է ինձ համար, թե դրա մեջ ձեռքերդ կան:

Ես այն ընկերն եմ որոնում, որ արյան պես մերված է ինձ,
Ընկերոջից փախչել չկա, ընկերը քաղցր է ամենից.
Այն յարին եմ ես յար ասում, որ կողքիս է օր ու գիշեր,
Ինձ ինչ, թե նա բարեկամ է, եթե հեռու է ինձանից:

Քո զարդատուսի շուրթին դիպավ իմ շուրթը՝,
Ասես քո թեժ սրտին կպավ իմ շուրթը:
Գոհ եմ, թեև դիմացը մեն համբույրիդ
Բյուր հարվածի արժանացավ իմ շուրթը:

Մի ողջ քաղաք նրա հրաշք գեղեցկության խոսքն է անում,
Բուրբ սրտերը մարդկային նա իրեն է ընդմիջտ գամում.
Ջանք ենք թափում մենք ամենքս՝ թե ես, թե դու, թե ուրիշը,
Տեսնենք թե համ կշուկի նա, տեսնենք այդ համ քախտն է բանում:

Քո շուրթերին դեռ մայրական կաթի նրբին ցողերը կան,
Շուրթիդ վերև ոսկեդեղձան աղվամազի շողերը կան,
Ի՞նչ աղվամազ, քանի որ կեռ աղեղների տակ հոնքերիդ
Քո աչքերում աջ-ձախ զարկող սուր նետերի շեղքերը կան:

Ամեն օր իմ սրտի լեզուն տարբեր-տարբեր բան է խոսում.
Ամեն օր իմ պաշտելին էլ տարբեր-տարբեր բան է ուզում.
Իմ հոգյակը չի մտածում ու վեջը չէ բոլորովին,
Որ այս անցվոր կյանքից հետո ուրիշ կյանք է մեզ սպասում:

Միրուդ ցավից ինձ սև հողը սև անկողին դարձավ, սեր իմ,
Երբ հեռացար, քաղցր կյանքս թույն ու լեղի դարձավ, սեր իմ.
Ռ՛վ իմ լուսին, այս լուսնի տակ ես այնքան շատ տառապեցի,
Որ իմ ջուրը արցունքների հուր ու աղի դարձավ, սեր իմ:

Մինչ վարդ դեմքիդ սիրով է իմ սիրտը տարվել,—
Վարդի նման, ոտքըս... ցեխի մեջ է խրվել,
Մինչ գերվել եմ խոպուպներիդ,- նրանց նման,
Խճճվել եմ իմ գործերն ու հանգույց դառել...

Լվացարար տղան՝ արև դեմքով գերում
Մեր աչքերից հուլզի արցունքներ է բերում,
Որպեսզի այդ տղան լվացքը լավ անի՝
Ջրին-արևին է հույսով ապավինում:

ՋԱՄԱԼ ԱԴ - ԴԻՆ

Ասաց, որ իմ սիրուց իր հոգին շատ սուրբ է,
Եվ առանց ինձ, ասաց, իր համար շատ ցուրտ է,
Ես լավ գիտեմ, անշուշտ, որ անկեղծ չէ խոսում,
Բայց ինչ անեմ, եթե... դա հաճելի սուտ է:

Իր խոպոպներով սիրտ է գերում նա,
Սակայն ոչ մեկին չի պատկանում նա,
Ասում են՝ ալ են խոպոպներն այդ սև,
Մնց ալ չլինեն՝ սիրտս է քերում նա:

Ի՛ն հալը սև է՝ ջր խալի նման,
Մեջքս ծոված է՝ ծուռ տառի նման,
Զնգզնգում եմ թույլ՝ ջր ոտքերն ընկած,
Ոտքիդ ոսկեգույն շղթայի նման:

Յարս, որ դեմքը թաքցնում էր հեզ,
Ասաց. «Չեմ քնել գիշերն առանց քեզ»:
Գերի կգնամ, թե այդպես լինի,
Եվ՝ ծառա, եթե միշտ ասի այդպես:

Ինձ մերժած յարս նորից հետ դարձավ,
Իմ սիրտը գերեց, մարեց դարդ ու ցավ,
Կամ իմ անարդար աստվածն է քնել,
Կամ քնած բախտս նորից արթնացավ:

Գնացիր, քեզ համար շատ էի վախենում,
եկար, բայց ես հիմա նորից եմ վախենում,
երեկ վախենում էի դուզմաններիս լեզվից,
Այսօր բարեկամիս աչքից եմ վախենում:

Ասացի՛ ինչո՞ւ, երբ իրար հետ ենք,
Շուտ անջատվում ենք, ասես թե խենթ ենք,
Ասաց՝ շատ հաճախ պիտի անջատվենք,
Քանզի միասին աղեղ ու նետ ենք:

Դեմքը լուսնի պես՝ սև մազեր վրան,
Ծամը օձի պես փարվել է վրան,
Ունի էն գլխից՝ սուրբ, արդար բերան,
Աստված, չար աչքից հեռու տար նրան:

ՄԱՀՍԱԹԻ ԽԱՆՈՒՄ

Արի ինձ մոտ, քեզ լավ տեղ եմ պատրաստել,
Վարագույրը շատ շքեղ եմ պատրաստել,
Եկ վայելենք գինի-քյաբաբ, դրանք իմ
Լացից-սրտից՝ որպես դեղ եմ պատրաստել:

Քո շուրթերը համբուրել եմ ես տենչում,
Գինին քեզ հետ հա ըմպել եմ ես տենչում,
Արբած և խենթ, նաև սթափ վիճակում -
Չանգղ* իմ մեջ ամբարել եմ ես տենչում:

Ղասարս՝ ըստ իր աղաթ-արհեստի,
Ընձ գետնեց, մորթեց, սպանեց էլի,
Հետո գլուխը դրեց ծնկներինս,
Թողեց շունչ քաշեմ, որ մաշկս հանի:

Դու իմ ղասարն ես, բայց ինձ մի կախիր,
Բաժանման հրով դու ինձ մի դաղիր,
Քո արհեստն այն է՝ մորթես ու ծախես,
Եթե ինձ մորթես՝ գոնե մի ծախիր:

Ճամփին գլորված մի մարդ գինով էր,
Օգնեցի-տարա, դա ապահով էր,
Հիմա, երբ լուրջ է, ոչինչ չի հիշում,
Իբր չգիտի, թե օգնողն ո՞վ էր:

Քեզ քնքուշ փարված վառ գիշերներս անցան-գնացին,
Թարթիչով հղկած վառ արցունքներս անցան-գնացին,
Իմ բերկրանքն էիր, երանությունը, հույսը իմ սրտի,
Քեզ անկեղծ ասված պայծառ խոսքերս անցան-գնացին:

Սերս գնաց արյուն հանող հեքիմի մոտ,
Սա վեր կացավ, լուռ շոշափեց ձեռներ ու ոտ,
Ու հենց դիպավ սայրը նրա նուրբ երակին,
Բյուրեղ հոսքից կարմիր մարջան կայծկլտաց հորդ:

ԱՆՎԱՐԻ

Յարս մեր պայմանը մտքից հանեց-գնաց,
Մեր սիրո պատգամը քամուն տվեց-գնաց,
Ոտքս կապեց տանը, ազատ վազեց-գնաց,
Հուր գցեց իմ ջանը, ու քամու պես գնաց:

Երեկ գիշեր յարիս հետ միացման պահ էր,
Երջանկության և գինու լիացման գահ էր,
Այսօր առանց իմ յարի՝ սրտիս մեջ ահ է,
Այսօր ահ է, իսկ երեկ հիացման պահ էր:

Բացի վշտից երկար՝ ինձ հուզմունք չմնաց,
Իմ խելքից բնական՝ մի արդյունք չմնաց,
Մեկ-մեկ արցունքներից հովանում էր սիրտս,
Բայց լաց եղա այնքան, էլ արցունք չմնաց:

Մի երկու գավ անարատ գինի խմեցի երեկ,
Ընկերներիս հետ գիշերը դարձրի մի ցերեկ,
Այսօր այնպես եղավ, որ խեղճ եմ ու մենակ,
Հոգսի մոտ եմ նստած, մի շիշ գինի բերեք:

Երեկ քեզ հետ նստած էինք միասին, անհոգ,
Այսօր արդեն ձեռնուսայն եմ, մենակ ու անօգ,
Ես ամոթից կմեռնեմ, թե վաղը հարցնես,
Թե այն կրքոտ սիրահարն ապրճամ է արդյոք:

Բացի քեզնից՝ սիրտս ոչ մեկին չեմ տա,
Թանկ եմ առել սերս, ոչ մեկին չեմ տա,
Ես հարյուր կյանք կտամ՝ քեզ հասնելու համար,
Բայց քեզ տեսչող սիրտս, հարյուր կյանք տան՝ չեմ տա:

Կյանքս ապրեցի բաժանման հրում,
Սրտիս մեջ շեմիդ հողն եմ ես կրում,
Վարսերիդ բույրն եմ առնում զեփյուռից,
Պատկերդ տեսնում ամեն մի ջրում:

Այն սերը, որ չի մեռանում՝ այս է,
Այն ցավը, որ չի հեռանում՝ այս է,
Այն, որ տանջում է անանուն՝ այս է,
Գիշերը, որ չի լուսանում՝ այս է:

Իր նազանքով յարըս իմ սիրտն ավանդ արեց ու գնաց,
Թեթև վարքով վշտիս մեկը հազար արեց ու գնաց.
Ինչքան որ հուշ իմ ձեռքն ընկավ, այնքան, ավանդ, շուտ գնաց
Հուր կրակն իմ սիրտը գցեց - ինքը ծխի պես գնաց:

ԽԱՂԱՆԻ

Հոգուդ հավքը հանկարծ թռավ՝ ինչ ես դու¹,
Ճամփիդ կիսում ձիդ որ կորավ՝ ինչ ես դու.
Եթե մարդ ես, կյանքը փոխ է տրված քեզ,
Փոխ տվողը որ ետ տարավ՝ ինչ ես դու:

Ասում են թե հազար տարին մի անգամ
Մի փրկիչ է աշխարհ գալիս, մի պատգամ.
Մին երբ եկավ, ծընված չէինք մենք մորից,
Մին էլ որ գա՝ մեռած կըլնենք ցավերից²:

¹ Այս և հաջորդ երկու քառյակը թարգմանել է Հ. Քամանյանը:

Անցա՛ք քարը սըրտիս վրա՛ ջրի պես,
Մենակ տատասկ ու փուշ տեսա՛ ջրի պես,
Իմ աշխարհում հանգիստ չազա՛ ջրի պես,
Ու գնացի, ետ չդառա ջրի պես:

Կորավ հոգին հեգ Խաղանու, գերի դարձավ ահ ու դողին,
Բախտը փշրեց սիրտը նրա, կարոտ թողեց հուստ շողին,
Ինչ աշխարհում բաժինն է մեր ու եփվում է Աստծո ձեռքով,
Կամ անալի, շատ անալի, կամ աղի է ամբողջովին:

Իր քաղցրահամ շրթունքներից երեք համբույր ինձ խոստացավ,
Գիշերն ամբողջ՝ այրող տեսիլք, գիշերն ամբողջ տենդ էր ու ցավ,
Առավոտյան նրան ասի. «Խոստացածդ տուր, սիրելիս»,
Նա վեր քաշեց բարակ ուսերն ու մանկան պես չքմեղացավ:

Թեև կյանքում մարդ ես անկախ դու տաղանդով քո անհատնում,
 Բայց չար մարդիկ ծաղրում են քեզ ու թույնն իրենց վրադ
 վատնում,
 Երբ տաղանդ է մեռնում հանկարծ, ուրախանում ես դու, աշխարհ,
 Տույց չես տալիս լավին մատով, մատով մահվան ես դու մատնում:

Ուտքիդ հողը կդառնայի, թե չար ու վատ չլինեիր,
 Կտանեի նազերդ ամեն, թե անհավատ չլինեիր,
 Թե հույս տայիր, որ միտք ունես իմ սրտի հետ ընկերանալ,
 Դու արցունքոտ իմ աչքերից առավել թանկ կլինեիր:

Մեզ վրա երկինքն այս որքան չար է իր պտույտն անում,
 Կրկնելով իրեն, հին-հին ցավեր է մեզ բաժին հանում,
 Սակայն երկնքից դու մի բողոքիր, հողս իր գլխին,
 Նա չար է այնքան, որ այդ հողին էլ չի արժանանում:

Դու այն օրվանից, որ սիրո հրով սիրտս վառեցիր,
Հազար սրտի հետ, հազար սրտի մեջ այդ նույնն արեցիր,
Դաժանությունն այդ հմից ես, ասա, սովորել կյանքում,
Ինչո՞ւ ինձ համար դու այս կրակե կապան կարեցիր:

Խենթ Խաղանին կրծքին սեղմեց ու համբուրեց քեզ անկշտում,
Շրթունքներն են ցավում հիմա, ինչպես սիրտը՝ սիրո վշտում,
Կրակ էին շուրթերը քո, ու բշտեցին շուրթերն իմ խեղճ,
Ի՞նչ կա այստեղ զարմանալի, կրակից է մաշկը բշտում:

Քո խոսքույր սահել է վար, ասես դեմքիդ քող է տվել,
Քո այտերին մուշկի* բուրմունք, շողքիդ մի նոր շող է տվել,
Դրախտային փերի ես դու, հուրի ես դու... ինձ ճիշտն ասա,
Ո՞վ է արդյոք քո ստնտուն, այդ կաթը քեզ հվ է տվել:

Դու արն ես, ես՝ նունուֆար, ականջ արա սրտիս լացին,
Թեև ժպիտ կա շուրթերիս, բայց ծաղիկ եմ արցունքածին,
Դեմքս դեղին, խիստ է դեղին, կապուտակ է սիրտս, սակայն,
Գիշերները մեռնում եմ ես, կենդանանում՝ լուսաբացին՝:

Անհետ կորած իմ մարգարիտ, ասա, ախ, ո՞րք քեզ որոնեմ,
Ոտքս՝ հազար փուշ ու քարի, այսպես տխուր քեզ որոնեմ,
Ամեն մարդուց մեկիկ-մեկիկ հարցում անեմ ես քո մասին,
Սակայն գիտեմ, ուր էլ գնամ, ախ, պիտի զուր քեզ որոնեմ:

Ո՛վ Խաղանի, գերի դարձար հուր ու ոսկուց սերված յարին,
Նա սրտի տեղ քուրա ունի ու զուտ ոսկուց ձուլված մարմին,
Քուրայի մեջ ձուլվող ոսկին զարմանալի բան՝ չէ բնավ,
Ոսկու խորքում վառվող քուրա - սա՛ է, իրոք, զարմանալին:

Ամբողջ շաբաթ արև-յարս ինձ տանջանք էր միայն քերում,
Հետո եկավ Խաղանու մոտ ու նրանից հայցեց ներում,
Ստիպված է արեգակը խեղճ հյուլեին գնում այցի,
Ինքը հյուլեն ինչպես գնա - կայրվի նրա հրդեհներում:

Սրտիս մոխիրը՝ քո թաքցրածը, հետ տուր, սիրելիս,
Թեև նա՛ սրտիս արյունով թաց է, հետ տուր, սիրելիս,
Շուկայում, ուր ես սիրտ էի ծախում, իսկ դու՛ շուրթերդ,
Առևտուր չեղավ, ձրի տարածդ հետ տուր, սիրելիս:

Կյանքը՝ ոչինչ, սին ու ոչինչ, այս գոյությունն էլ է ոչինչ,
Ամենայն ինչ՝ կալվածք ու ինչք ու այս հին տունն էլ է ոչինչ,
Այս եղյալի ու չեղյալի հարստությունն ամենամեծ
Ջահեւությունն է, բայց, ավանդ, ջահեւությունն էլ է ոչինչ:

Ո՛վ Խաղանի, սիրտդ կյանքում սիրո հրին սիրահարվեց,
Համբերանքդ սնվեց ցավով, անվերջ վառվեց ու սպառվեց,
Թիթեռնիկը խավարի մեջ տեսավ հանկարծ բոցը մոմի
Եվ նմանվել ուզեց նրան, բայց նրա հետ ինքն էլ այրվեց:

Քաղցր շուրթերդ երկերեսանի դինարի* պես են,
Ջրպարտիչ մարդու ու դավաճանի հնարի պես են,
Օտար շուրթերից պղծված շուրթերով անունս չտաս,
Քո այդ շուրթերը ահեղ արատի ու չարի պես են:

Գեղեցկուհու հետ ես սեր խաղացի, օգնւտ չտվեց,
Խորամանկեցի, սուտ ու մուտ լացի, օգնւտ չտվեց,
Խարդավում էի, բայց խարդավանքից ճվ է շահ տեսել,
Ձեռքս դատարկ է, անխ, զուր ջանացի, օգնւտ չտվեց:

Ամաչեց գինին, երբ այգում բացված ալ վարդին նայեց,
Վարդն էլ ամաչեց, երբ սիրուց շիկնած քո այտին նայեց,
Այնպես ամաչեց, որ ոտից գլուխ կաս կարմիր դարձավ,
Դա քիչ էր ասես՝ դեմքին ամոթի քրտինք էլ թառեց:

Ընդունիր սիրտն այն, որ ինքդ ես մի օր անփույթ կորցրել,
Ընդունիր որսն այն, որի սրտի մեջ քո նետն ես խրել,
Կուգես չգործած մեղքերս ներիր, կուգես սպանիր,
Ինձ համար մեկ է, միթե ինձ նոր ես գերի դարձրել:

Ո՛վ Խաղանի, թե աշխարհում միևնույնն են թե լավ, թե վատ,
Դու ոչ ոքից մի բողոքիր, ուրեմն բախտն է ապերախտ,
Եթե ամեն չարիք ու սուտ ճակատագիրն է առաքում,
Էլ ի՞նչ պիտի ճիշտը փնտրես և ի՞նչ պիտի գտնես դրախտ:

Կուռքերն անգամ թեզ տեսնելիս խոնարհվում են ամոթահար,
Քո շուրթերի փայլը շողուն հոգու համար դեղ է ու ճար,
Համբուրել եմ, իմ սիրելիս, մարջանները թո շուրթերի,
Բայց իմ սրտի վերքերը խոր ատամներիդ հետքերն են չար:

Երբ հավքն իր երգով սաստիկ է թախծում, սերն է, իմացիր,
Երբ գաղտնիքներ է սոխակը բացում, սերն է, իմացիր,
Երբ գոյն անհունի խորքն է թևածում, սերն է, իմացիր,
Այն, որ մարմինն է ոգու վերածում, սերն է, իմացիր...

Այս մոմն իր սրտի՝ իր սև պատրույգի պատճառով այրվեց,
Այս լույս մարմինն էլ սրտի սև սուգի պատճառով այրվեց,
Թիթեռը տեսավ, թե մոմն ինչից է այրվելով մաշվում,
Նետվեց պատրույգին ու ինքն էլ, ավանդ, այդ չարով այրվեց:

Գիտնս դու, արդյոք, թե ես աշխարհից ինչ տարա- ոչինչ,
Իմ հունձ ու կալից, իմ բերք ու բարից ինչ տարա- ոչինչ,
Ես կախարդական հրաշք-գավ էի, գավն այդ փշովեց,
Մտքի լույս էի, հանգած լամպարից ինչ տարա - ոչինչ:

ՆԵՋԱՄԻ

Թե ես այսպես խեղճ ու խն եմ, պատճառը դու ես միայն.
Գիտեմ, որ քեզ արժանի չեմ, որ մերժելու ես միայն.
Քեզ կերպեր անգամ ինքը՝ Խոսրովն՝* արքան արքայից,
Դու՛ անուշ տենդ մեր ուղեղում, մեր տենչերում ես միայն:

Ինձ ասում են ինչ ես գնում անվերջ նրա ետևից,
Ծաղր ես դարձել ամենքի մոտ, ընկել տեսքից ու ձևից.
Ախ, գիտուններ խորհրդատու, ես չեմ գնում, հասկացեք,
Վզիս նետել օղապարան՝ ինքն էր քաշում-տանում ինձ:

Աչքեր, աչքեր, դուք չտեսա՞ք՝ իմ սիրելին ինչ գնաց,
Ծիծաղեց իմ լացի վրա, խղճի դուռը գոց գնաց.
Սիրտս հոգուցս էր ուժ խնդրում, հոգիս՝ սրտիցս, իսկ նա
Թողեց այսպես մեզ ցրտահար, ինքը՝ հուր ու բոց գնաց:

Այն հատիկը մարգարիտի, որ բնությունը թաքուն
Գողացավ թո շուրթի տակից, այդ ինչ տարավ, տվեց իմ.
Անշուշտ տարավ ու զետեղեց ծովի ափին ու ասաց՝
«Ծով, իմացի՛ր, մարգարիտը ահա այսպես է լինում»:

Ասացի թե՛ ետ տար փշերը թո սուր,
Վարդ-համբույրոյ նվիրիր, իմ սիրասուն.
Ի՞նչ հրաշք է, երբ շուրթերդ հեզորեն
Մտեցնում ես, հետն էլ «պետք չէ» ես ասում:

Ընկերն այն է, երբ քո վշտից իր վիշտը ծով կլինի,
Համբերում եմ, տեսնեմ թե այդ ընկերը ո՞վ կլինի.
Միշտ այն օրից եմ վախենում, որ տրամաբյունս խորունկ
Կուրախացնի իմ թշնամուն, նրա սրտո՞վ կլինի:

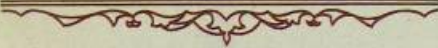
Դու գնացիր, քեզ այսուհետ որտեղ ման գամ, քնչ անեմ,
Սիրո ցավս ես ո՞ւմ պատմեմ, ո՞ւմը պահ տամ, քնչ անեմ.
Գիտեմ, որ ես այսուհետն երբեք քեզ չեմ տեսնելու,
Սրտիցս արյուն - արցունք հանեմ, աչքս լվամ, քնչ անեմ:

Այն եմ քաշում, ուր է լսես թե հոգիս,
Համբերում եմ, գուցե հասնես դու վերջիս.
Քեզ հիշելիս շունչս հատնում է իսպառ.
Աստված չտա այսպիսի սեր ոչ մեկիս:

Ճամփա անցանք, կյանք ապրեցինք, բոլորն անցավ ու գնաց,
Դարերից դար թափառեցինք, բոլորն անցավ ու գնաց,
Մեզ ստեղծող ցեղը ո՞ր է, ինչո՞ւ ձայնը չի լսվում,
Ա՛յն, ինչ առձեռն վաստակեցինք, այն էլ անցավ ու գնաց:

ՔԱՄԱԼ ԱԴ-ԴԻՆ

Այս աշխարհում՝ չար բախտից եմ վախենում,
Նրա լավից և վատից եմ վախենում,
Մարդկանց հանդեպ չի մնացել էլ հավատ,
Ինձ ուղեկցող ստվերից եմ վախենում:

Վարդը նախանձով լսեց ըո մասին
Ու քմծիծաղեց մեծամիտ և սին,
Բայց քամին այնպես ապտակեց նրան,
Որ արյուն-արցունք մաղվեց երեսին:

Ես և սիրածս՝ երկու աչքի պես
Իրար օգնում ենք հավիտենապես,
Գիշերն իրար հետ ննջում մինչև լույս,
Բայց երբեք իրար չենք տեսնում այդպես:

Ինձ լավությունն յարս արեց: Չարեց:
Գոնե արդար մի բան արեց: Չարեց:
Թերթևունքի հազար նետեր ուղղեց վրաս,
Բայց վրիպեց, սխալ արեց: Չարեց:

Լացը մեր մեջ թաքցնում ենք, ինչպես վարդը,
Աշխարհ գալիս և անցնում ենք, ինչպես վարդը,
Մենք վշտերին միշտ հենակ ենք, ինչպես վարդը,
Եվ մարդկանց մեջ միշտ մենակ ենք, ինչպես վարդը:

Չնայած արևն աշխարհում մեկն է,
Բայց էլի վշտով երևի լիքն է -
Երբ նա ծագում է՝ թույլ է և գունատ,
Երբ մայր է մտնում՝ արյունաներկ է:

Երբ տեսա քո սուրբ գեղեցկությունը,
Կորավ իմ խիճը, ուրախությունը,
Արցունք - գանձերով լիքն է իմ տունը,
Քանի որ բաց է աչքերիս դուռը:

Ուզում ենք իրար հանդիպել անհագ,
Բախտն է երկուսիս ծաղրում շարունակ:
Բայց թող իմանա՝ հենց իրար գտանք -
Այդ բախտի վրա մի կուշտ կխնդանք:

Ես վախենում եմ հալչել քո հրից,
Անվերջ ուզում եմ փախչել քո հրից,
Բայց ես նման եմ պատրույգի թելին —
Կայրվեմ, չեմ կարող շրջվել քո հրից:

Ամեն ինչ փոխվում է ժամանակի հետ,
Չեն քաղցրանում մարդիկ շաքարից էլ գեթ,
Երեկ ծիծաղել եմ աշխարհի վրա խենթ,
Այսօր իմ ծիծաղն է աշխարհին թվում խենթ:

Ես, տառապալս, քո ոտքն եմ ընկել,
Քեզ միանալու համար եմ եկել,
Մոմ եմ, ում գլխին պաղ ջուր է եկել,
Բայց ծարավից է լեզուն դուրս եկել:

Ասի՛ լավ փերի աշխարհում շատ կա,
Ասաց՝ ինձ նման աշխարհում չկա,
Ասի՛ բոլորն էլ ունեն երկու աչք,
Ասաց՝ ամեն աչք աչք չէ, հավատա:

Շատ են տեսել այս աշխարհի վերքը ես,
Հազար տեսակ սոսիսների ձեռքը ես,
Բայց գործերս լավանում են նույն պահին,
Երբ տեսնում եմ գինու գավի դեմքը ես:

Հիմա, երբ կյանքում մի լավ բան չկա,
Եվ բացի գինուց՝ բարեկամ չկա,
Մի սեղմիր այլ ձեռք, բացի բաժակից,
Նրան արժանի ուրիշ բան չկա:

Ամեն պահը, որ մենք կյանք ենք համարում,
Չենք սխալվում, որ շատ թանկ ենք համարում,
Վերջում կզգանք, որ ապրել ենք լույ մի կյանք,
Եվ այդ կյանքն էլ շատ դատանրկ ենք համարում:

Նետի նման ես, հեռու ես գնում,
Լուսնի նման ես, ցերեկն ես գնում,
Լացի նման ես, ինձնից ես գնում,
Կյանքի նման ես՝ գալիս ես-գնում:

Ինչքան հեռու է դեռ լուսաբացը,
Ասես կորել է ջինջ լուսաբացը,
Թե մթնում սիրտը ճամփան չի գտնում,
Արև, մոտեցրու քո լուսաբացը:

Բաժանման խոր դարդից հորդել են արցունքներս,
Դեմքիս վարդագույնը բերել են արցունքներս,
Անսահման երկնքում աստղեր կան պսպղուն,
Երկինք են աչքերս, աստղեր են արցունքներս:

Գիտես, թե որքան ժամանակ անցավ,
Երբ ինձ թողեցիր, հեռացար, անցար:
Չես էլ ուղարկում սուրհանդակ, հարցնես՝
Առանց քեզ ինչէր իմ գլխով անցավ:

Չեղավ, որ բախտը ինձ մի դավ չտա,
Ճակատագիրս՝ դատարկ գավ չտա,
Չեղավ մի գիշեր, որ ինձ տա բերկրանք,
Իսկ առավոտյան դարդ ու ցավ չտա:

Կյանքն անցավ, իղձերից չենք խաբվի այլևս,
Ավելորդ հույսերից չենք կապվի այլևս,
Եթե մաքուր գինու գավից չհարբեցինք,
Գինու սև մրուրից չենք հարբի այլևս:

Աշխարհն, ասում են, միշտ պտտվում է,
Չգիտեմ, գուցե և պտտվում է,
Երբ կարմիր գինին իմ գավաթում է,
Ես հաստատ գիտեմ, որ պտտվում է:

Կյանքն ապրեցինք, բայց չտեսանք ոչ մի օգուտ,
Ճամփորդեցինք, բայց չտեսանք ոչ մի օգուտ:
Գիտությունից մենք չտեսանք ոչ մի օգուտ,
Մտքից-խելքից մեզ չմնաց ոչ մի օգուտ:

Ասում են՝ իբր իմ սիրտը խենթ է,
Աշխարհը գիտե, որ սիրտս խենթ է,
Քո խոպոպին է սիրտս հանգուցված,
Իսկ քո խոպոպը խենթերի խենթն է:

Թե չկարենամ քեզ գրկել-սիրել,
Քեզ հետ մի գավաթ գինի վայելել,
Գոնե կարող եմ համբուրել հողն այն,
Որտեղ քո սիրուն ոտքերն են դրել:

Սիրտ չկա, որը չտանջվի վշտից,
Մարդ չկա, որը չտանջվի վշտից,
Երգող սոխակն էլ երգում է վշտից,
Կարմիր վարդն անգամ կարմիր է վշտից:

Պետք է շոայլես ոսկի և գումար՝
Սիրեցյալիդ հետ հանդիպման համար,
Թե մեջքին կապես ոսկեձույլ քյամար,
Կփաթաթվի քեզ, ինչպես մի քյամար:

Երբ սիրտը լավ է սիրում՝ նա տանջվում-լալիս է,
Երբ մարդը լավ է զգում՝ նա հրճվում-լալիս է,
Երբ չանգը* լավ է ձգվում՝ նա հնչում-լալիս է,
Երբ մոմը լավ է այրվում՝ նա հալվում-լալիս է:

Երբ յարս տեսավ անկեղծ արցունքս,
Լուռ վրա հասավ, մաքրեց արցունքս,
Ես մոմ եմ, նա իմ պատրույզն էր վառել,
Իսկ հիմա եկավ՝ սրբեց արցունքս:

Վարդն ուզեց քեզ պես լինել բախտավոր,
Հմայիչ լինել և քեզ նման նոր,
Հմայքը պետք է լինի մշտական,
Մի օրվա հմայք ղամ է հարկավոր:

Տառապում եմ քո կարոտից, հանդիպելու քնչ լուր կա,
Վառված ջիգյար՝ հեռու ջրից, հանդիպելու քնչ լուր կա,
Քո խոպոպը և նազանքը տեղյակ չեն իմ վիճակին,
Խենթի համար՝ այս աշխարհից սփոփվելու քնչ լուր կա:

Վարդը փորձեց բուրել քեզ պես, սակայն իզուր,
Քո գույնն առնել, սիրել քեզ պես, սակայն իզուր,
Մի տարվա մեջ փորձեց հազար ձև ընդունել,
Գոնե մի պահ նմանվել քեզ՝ սակայն իզուր:

Նայեք կակաչին և այս գավին դուք,
Գա՛վն էլ սև ունի՝ գինու մեջ արցունք,
Այն ցողը, որ կա թերթին կակաչի —
Ի՛ն արցունքն է դա, լավ հիշեցեք դուք:

Հոգիս վեր է թռչում՝ այրվող մոմի նման,
Ապա վար իջնում՝ հալվող մոմի նման,
Թե ձուլվել ես ուզում, ոնց թիթեռը մոմին,
Արի, քեզ եմ տեսչում, մարվող մոմի նման:

Թող դու կյանքում ցավ չտեսնես, չզգաս երբեք,
Թող դու կյանքում դավ չտեսնես, չզգաս երբեք,
Թող քո սիրուց նիհարեմ ես՝ մի մազի պես,
Բայց քո գլխից թող չպակսի մի մազ երբեք:

Բարեկամ, զուր ես դուշման կարծում ինձ,
Իմ հալը լավ ես հասկանում ինձնից,
Ես քեզ չեմ խնդրում ներել ու սիրել,
Իմ խոր ցավերը հայտնի են լոկ ինձ:

Եթե ուզում ես սիրուց մեռնեմ,
Քո ցանկությունը կկատարեմ,
Եթե կրակից այրվի տենչդ,
Մոմի պես կայրվեմ և կհալվեմ:

Ես չեմ հասկանում, թե սա ինչ բան է,
Սիրո կարոտը ցավի նման է,
Այն ցավը, որ դու տալիս ես հեռվից,
Իմ երազանքի պես անսահման է:

Դեղ ու ճար չկա երբեք մահին,
Շահն ու վեգիրն են նրա գերին,
Շահն էր՝ որպես որդ աշխարհն ուտում,
Այսօր որդերն են ուտում շահին:

Աչքերիցդ ցած կթափես, եթե ջուր դառնամ,
Օջախումդ ինձ կմարես, եթե հուր դառնամ,
Ձեռք չես մեկնի գավին, թե դառնամ գինի,
Աչքերիցդ ինձ կվանես, եթե քուն դառնամ:

ՌՈՒՄԻ

Խղճով դատիր, սերը սուրբ է և միշտ նոր է,
Իսկ սիրո մեջ նենգությունը վշտից խոր է,
Դու քո կիրքը մի հորջորջիր, որպես մեծ սեր,
Կրքից մինչև անկեղծ սերը՝ սար ու ձոր է:

Ասացի՝ գարուն է, այգին տեսնել է պետք,
Եկ այնտեղ՝ վարդն ու գինին տեսնել է պետք,
Թե դու այնտեղ ես, այդ բուրբն ինչքա է պետք:
Թե դու այնտեղ չես, այդ բուրբն ինչքա է պետք:

Ով իր կրօնքի տակ մի քիչ սիրտ ունի,
Առանց քո սիրո՞ դժվար թե ապրի,
Իսկ ով խոպոպիդ օղակն համբուրի
Ո՛ր չխենթանա՝ խենթ կհամարվի:

Ես արբած եմ, բայց դա կարմիր գինին չէ,
Իմ մեջ ուրիշ արբեցում է, գինին չէ,
Դու եկել ես, որ իմ գինին ցրիվ տաս,
Բայց հոգուս մեջ քո իմացած գինին չէ:

Ես ինքս ինձնից փախչել եմ ուզում,
Ազատության մեջ շնչել եմ ուզում,
Միշտ եղել եմ քո շղթաների մեջ,
Այդ շղթաները փշրել եմ ուզում:

Խելառ չեմ, բայց ինձ խելառ են ասում,
Օտար չեմ, բայց ինձ օտար են ասում,
Գիշերապահներն իրենք են հարբած,
Բայց ինձ հարբեցող - տկար են ասում:

Երբ գարնանային ջերմ շունչ է լինում,
Յարը յարի մոտ և շուրջն է լինում,
Այնժամ, երբ յարը գտնում է յարին,
Ասես վարդերի մի փունջ է լինում:

Ես միշտ աշխարհում քեզ պես եմ եղել —
Սերը ծաղրել եմ, այդպես եմ եղել,
Հիմա խելառ ու արբած եմ սիրուց,
Կարծես ողջ կյանքում այսպես եմ եղել:

Ես ծերացա, բայց ոչ ծերի տարիքից,
Ես ծերացա քո նազերի չարիքից,
Դու շատ էիր կարիք զգում՝ ինձ գերել,
Թռչունն էիր, կուտ դարձա՝ քո կարիքից:

Աստված չանի, թե աշխարհում քեզանից լավ յար լինի,
Կամ, քո դեմքին նայելուց զատ, ուրիշ բարիք-բար լինի,
Դու ես միակ իմ սիրելին և Ա՛յս և Ա՛յն աշխարհում,
Որտեղ դու ես՝ լույսը վնռ է և պիտի միշտ վնռ լինի:

Ասացին. «Քո դեմքը դալուկ, ասա՛, ինչի՞ համար է,
Քո ա՛խ ու վնխն ու վիշտը լուռ, ասա՛, ինչի՞ համար է»;
Ես ասացի. «Նայիր յարիս լուսնի նման երեսին,
Եվ առանց խոսք կհասկանաս՝ թե ինչն-ինչի՞ համար է...»:

Երբ ես մեռնեմ,- ինձ օգնեցե՛ք,—
Իմ դին՝ յարիս նվիրեցե՛ք,
Իսկ երբ նրա ջերմ համբույրից
Ես շնունչ առնեմ՝ մի զարմացե՛ք:

Թե կյանքն անցնի - աստված ճշմարիտ կյանք կտա քեզ,
Փոփոք կյանքի տեղ՝ հավերժ, դյուրօրից կյանք կտա քեզ,
Սերը «Կենաց ջուր» է - նրա կաթիլն ամեն,
Կյանքի ծոփ է, որ մի ճշմարիտ կյանք կտա քեզ...

Երեկ գիշեր, խոպուպների միջից նայեց յարզս ինձ,
«Ինչպե՛ս կարող ես,- ինձ ասաց,- ապրե՛լ, շնչե՛լ առանց ինձ»:
Ասի. «Աստված վկա,- այնպե՛ս, ինչպե՛ս ձուկը... առանց ջուր...»:
Ասաց. «Մեղքը քննե՛ք է, ազի՛զ, ո՞վ էր ասում նայես ինձ...»:

Հովսեփ, քո հոր տանն էիր լուկ դու ապահով դավ ու դատից,
Քո եղբայրներն ու անապատն՝ ահ ու մահ են, Աստծո պատիժ՝,
Ընկերացիր թեկուզ գայլին, բայց նախանձից հեռու մնա,
Նախանձի գայլն ահավոր է՝ քան քաղցած գայլն անապատի:

Սիրահարը չխոնարհվի թե իր յարին - ինչ անի,
Գիշերը թե այցի չգա յարի թաղին - ինչ անի,
Երբ նա ծամերդդ համբուրի, մի նեղվի ու նեղանա,—
Խելագարն իր շղթաները թե... չծամի - ինչ անի:

Երբ գիշերը երազիս մեջ երևում ես մինչև լույս,
Ցերեկն էլ ես անվերջ ինձ հետ, թեև անհաս ու անհույս,
Փիղը, երբ որ երազի մեջ իր Հնդկաստանն է տեսնում,
Առավոտյան առավել է տենչում փակից ելնել դուրս:

Գիշերն անցավ, բայց չգիտեմ ես գիշեր է, թե ցերեկ,
Խմ գիշերս ցերեկ դարձավ նրա դեմքից լուսատեսք.
Ո՛վ գիշերներ, դուք գիշեր եք, զի չգիտեք դուք նրան,
Ո՛վ ցերեկներ, նրա լույսից դուք էլ լույս տալ սովորեք

Ջուլալ է իմ սերը, ինչպես զուլալ ջուր,
Խմ սերը ինձ դարձրեց բարձր ու մաքուր,
Թե զգում է սերն ուրիշին դանեդուռ,
Ես ու սերս մեր սիրելի՜վ ենք ամուր:

Քեն ու նախանձ քո սրտիցը դուրս վանիր.
Գեշ մտքերդ, գեշ բնույթդ այպանիր,
Թե վատ գործ ես բռնել՝ իսկույն կասեցրու,
Լավ համբավդ ավելացրո՛ւ, պահպանիր:

Ես ասացի՝ անքս. ասաց՝ Ամու-Դարյա կդարձնեմ.
Ես ասացի՝ սիրտս. ասաց՝ արյուն-արցունք կհոսեցնեմ.
Ես ասացի՝ իսկ մարմինս. ասաց՝ երկու-երեք օրում
Խաղթ-խայտառակ կանեմ ու քեզ աքսորի դուռ կհասցնեմ:

Ասա՛, քամի, դու հնչ տեսար քո ճամփին.
Վառված-տարված մի սիրտ տեսա՛ր քո ճամփին.
Սիրտ, որ հրով ժեռ քարեր է հալեցնում,
Ածուխ կտրած գրանիտ տեսա՛ր քո ճամփին:

Ի՛մ սիրուհին ամենքի մեջ հույժ թաքուն է, իմացի՛ր.
Մի կես խոսքից ինձ հասկացող, խիստ գիտուն է, իմացի՛ր.
Կրծքիս վրա իջած լուսին, լույսի սյուն է, իմացի՛ր,
Հոգու նման՝ իմ խորքերում, իմ մարմնումն է, իմացի՛ր:

Երեկ տեսա իմ հոգյակին սիրասուն,
Ամենքի մեջ նստել, ասում էր, խոսում.
Տենչս զսպած՝ դեմքս դեմքին մոտեցրի՝
Իբր՝ նրա խոսք ու զրույցն եմ լսում:

ՍԱԱԴԻ

Աչքում, սուրմայի* տեղ, փնւշ տեսնելը,
Կայծակից՝ դեզիդ այրված տեսնելը.
Վզիդ Ֆռանկի* լուծը տեսնելը, —
Լնվ է՝ քան ... դոստի ... դուշման տեսնելը:

Երբ սիրտը չի հասնում տեսչին իր անհնար, —
Ճարն ինչ, պիտի լուռ համբերի ու դիմանա,
Նա կամ պիտի վարդ չքաղի - անվարդ մնա,
Կամ՝ փշերի ցավը տանի ու դիմանա:

Ասում են, թե «յարըղ վատն է, ապահարզան տուր քո յարին,
Աղարտվում է թեթև վարքից գեղեցկությունը քո յարի»:
Աստծո՞ սիրույն - իմ ու յարիս արանքը մի՞ մտեք, մարդիկ,
Եվ լավ, և վատ, և վիշտ, և ցավ - գալիս է իմ սիրած յարից:

Այս գիշեր, երբ սիրած յարըս հոգիս հանում է.—
Ի հեճուկս իմ ոսոխների, բախտըս բանում է.
Մո՛մ, մի՛ վառվիր, հանգի՛ր, լուսի՛ն, քանզի ինձ համար
Այն գիշեր, երբ նա ինձ հետ է՝ ցերեկանում է...

Ղազին* սիրով նահատակվեց ալլահի սիրույն —
Բայց ամենից խնչոք է նա, ով զոհվի ... սիրույն ...
Աստված ահեղ դատաստանին ինչպե՞ս իմանա —
Ո՛վ է զոհվել ... իր թշնամուն, ո՛վ՝ իր սիրելուն ...

Ամեն մի քար Բաղախշանի* սուտանկ թե լիներ,
Սուտակի և քարի գինը նույնը կլիներ,
Թե պատահած ամեն հորում՝ «Կենաց ջուր» լիներ,
Մնչ ուզեիր՝ գտնելը հեշտ - հանգիստ կլիներ:

Այն գիշեր, երբ կողքիս ես դու, լույսի պայծառ տոն է դառնում,
Այն օրը, երբ կողքիս ես դու - նորուզի* վառ տոն է դառնում.
Երեկվա օրն արդեն անցնով, վաղվա օրվան մի սպասիր,
Այսօրվա մեջ է մեր կյանքի բարիքն ու տոնը աշխարհում:

Ամեն օր իմ սիրող սրտից արյուն է կաթում,
Որն անտեղյակ, անգետ մարդիկ չեն էլ նկատում,
Ով որ տեսել է Լեյլիին, գուցե միայն նա
Հասկանան, թե Մեջնունին ինչ ցավ էր կտրատում:

Մարդկությունից առանձնացած ու դառնացած լալիս եմ ես,
Աչքըս՝ սրտիս վշտով լցրած ու վեր հառած լալիս եմ ես.
Ինչպես մանուկը - իր ձեռքից թռած-կորած ծտի համար,
Կյանքի համար իմ գնացած ու զհր անցած լալիս եմ ես ...

Ով կարծում է, թե կարող է այս աշխարհում երկնր մնալ,
Հետաձգել իր կյանքը կարճ և աշխարհում երկնր մնալ,
Նրան ասան. «մեխ մի խփիր և վրան մի սարքիր իզուր»,
Ասա. «բեռդ զուր մի քանդիր. շուտով պիտի կապես - գնաս...»:

Այն լուսինը, որ աստծո գութն էր կարծես,
Թե լավ նայես՝ հիմա մի դև է դարձել,
Դեմքը, որ նուրբ տաքացնում էր ու շոյում,
Հիմա ամռան կաշու պես է կարծրացել:

Մերս դրժեց իր խոստումը, ասաց՝ քեզնից կզևամ.
Գնաց... Չեղքիս իր փեշերի բույրն եմ զգում ամեն ժամ.
Ասաց՝ դու ինձ մյուս անգամ երազումդ կտեսնես,
Կարծեց, որ ես իրենից ետ աշխարհում քնն կունենամ:

Հազած քուրձերը քավության խոսք բացեցի աստծու հետ,
Աչքս՝ շուրթին քարոզիչի՝ ունկնդրեցի ակնդետ.
Հանկարծ տեսա նոճեհասակ փերին անցնում էր հուշիկ,
Ո՛ր գիտունի խոսքերն իսկույն թռան մտքիցս անհետ:

Մոմը արցունք էր կաթկթում՝ հալվելիս,
Մեկ ծիծաղում էր երեսանց, մեկ՝ լալիս.
Լաց - ծիծաղը նրա գլխից կտրեցին,
Երկսայր լեզվով հիմա լեզվին է տալիս:

Հարյուր անգամ ասել եմ ես ամենքին,
Որ հայելի երբեք չտան քո ձեռքին.
Վախենում եմ տեսնես դեմքդ լուսեղեն
Ո՛ր հայացքիդ շարժանացնեն ոչ մեկին:

Ամեն անցնող շինար հասակ վրաս թափում է շողեր,
Աչքս գամում իր աչքերին, իր հրաշքին հողեղեն.
Ես բնավ չեմ ակնկալում ջահելանալ նորից-նոր,
ԶԷ որ ջահել օրերիս էլ ոչինչ պակաս չեմ թողել:

Սիրահարները քո դռանն այրված շրջում են, արի,
Վատ բնույթդ չեն նկատում, գերված տեսչում են, արի.
Թե չեն ներել քո տված ցավն ու տանջանքը մինչ հիմա,
Հիմա ներում, ներում են քեզ ու քեզ կանչում են, արի:

Եթե մարդը հասու չէ իր սխալին,
Դու մի ջանա խելքի բերել այդ խնին.
Նա իր խոսքով, իր էությունմբ է այդպես,
Գեղեցկությունն ցույց չի տա ծուռ հայելին:

Մի օր ասիր, թե այս գիշեր քեզ կտամ խինդ, սեր ու գանձ,
Քեզ կազատեմ հոգս ու ցավից, կապանքներից մթամած.
Խմանայիր, քանի գիշեր եկավ-անցավ այդ օրից,
Քո խոսքերից, ավանդ, ոչինչ քո մտքումը չմնաց:

Քո օրհասը թե որ եկավ, էլ երբեք ետ չի դառնա,
Մահը հասավ, էլ չի թողնի քեզ ու դատարկ չի գնա.
Այսօր, երբ դեռ շնչում ես, կաս, քոնն է պահը, վայելիր,
Որովհետև այս շենը միշտ շինականին չի մնա:

Ասում են, թե երեկ գիշեր ոստիկանները թաթար,
Մի գող էին բռնել աղտոտ, խաբեբայի մի վատթար,
Երբ դահիճը այսօր նրան կառափնարան էր տանում,
Ասաց. «Ազնտ թող օձիքս, որ չպատռես բրտաբար»:

ՀԱՅԵՁ

Քամի, շրջիր աշխարհով մեկ ու սիրուս ասքը ասա,
Հարյուր լեզվով սիրուս գաղտնի տենչն ու տանջանքը ասա.
Այնպէս ասա, որ քո խոսքից ուրախները չտխրեն,
Յավից բացի՝ դեղ ու ճարն էլ, բախտն ու բերկրանքը ասա:

Բացի քեզնից՝ աչքիս ոչ մի ուրիշ սիրուն չի գալիս.
Քո թաղից զատ՝ աչքիս ուրիշ ճամփա ու տուն չի գալիս.
Քո պատկերով քուն եմ մտնում՝ գուցե տեսնեմ երազիս,
Ա՛խ, առանց քեզ, իմ նազելի, աչքերիս քուն չի գալիս:

Ամաչում է կույս կոկոնը առաջինը քեզանից,
Շփոթված է նուրբ նարգիզը, այդ անգինը, քեզանից.
Վարդը զուր է չափվում քեզ հետ, նրա ուժն քնչ է քո դեմ.
Երբ լուանից է իր լույսն աննում, իսկ լուսինը՝ քեզանից:

Ուրախաբեր այն հին գավը ձեռքս տուր,
Ու գավի մեջ գինու լավը ձեռքս տուր,
Գինին, որ պաղ պղպշում է, խենթացնում,
Հանգցնում է սիրո ցավը, ձեռքս տուր:

Սեր խոստացավ ու ինձ սիրո գինին որպես խաղ տվեց.
Երբ արբեցի՝ տառապանքի գավն ու ախուճախ տվեց,
Ջույգ աչքերս արցունքով լի ու սիրտս լի կրակով՝
Նրա ճամփի փոշին դարձա, քամին տարավ, շաղ տվեց:

Հարստությունն՝ ինչքան էլ շատ, չարժե մեր այս զրկանքին,
Ոչ մի հաճույք չարժե մեր այս կրած անբավ տանջանքին.
Յոթը հազար տարվա խինդն ու ուրախությունն աշխարհի
Չարժե մեր յոթ օրվա քաշած հեծությանը դառնագին:

Առ խնդարեր գինու սափորն ու արի,
Փախիր մարդու դավից ստոր ու արի,
Ականջ մի դիր ասողներին «մի գնա»,
Լսիր միայն սրտին իմ խոր ու արի:

Ընկած սիրո ետևից՝ ես անդադրում տարվեցի,
Բախտի խաղը ինչ է որ, կյանքի խաղում տարվեցի.
Ում կարծեցի ես ընկեր՝ վերջում դարձավ թշնամի,
Այդ ինչ բախտ էր իմ բախտը՝ միշտ աշխարհում տարվեցի:

Ճակատագրի խաղերը միշտ անսահման են, անհատակ,
Այդ խաղերից դողում ենք մենք և աշխարհը բովանդակ,
Ասում են, թե սևը ուրիշ ներկ չի առնում երբևէ,
Հապա ինչպես սև մազերս դարձան այսպես սպիտակ:

Եթե դու էլ հանկարծ սիրո թակարդն ընկնես ինձ նման,
Հերիք է դա, որ դու գինու զոհը լինես ինձ նման.
Ո՛ր թե ինձ հետ՝ սիրո խենթիս՝ սեղան նստես գեթ մի օր,
Հերիք է, որ անբարոյի անուն հանես ինձ նման:

Այս գիշեր քո սիրո ցավից արյան մեջ եմ քնելու.
Հեռու սեր ու առագաստից՝ խուլ ու խեղճ եմ քնելու.
Չես հավատում, մոտս ղրկիր քո ստվերը - քո հոգին,
Որ տեսնի, թե քեզնից հեռու ես ինչպես եմ քնելու:

Ամեն մի օր սիրուդ ցավը մի նոր բեռ է ինձ դրկում,
Աչքերիս մեջ մի նոր փուշ է դեմս աշխարհը փակում.
Ես տնքում եմ, իսկ իմ բախտը հիշեցնում է ինձ անվերջ՝
«Քո սիրուց զատ ես շատ ուրիշ հոգսեր ունեմ այս կյանքում»:

Այս աշխարհում ձեռք բերածից բան չմնաց՝ դարդից բացի,
Սիրո լավից, սիրո վատից - բան չմնաց՝ դարդից բացի,
Սիրտ սփռվող մի սիրած ու ջան չմնաց՝ դարդից բացի,
Գոնե անկեղծ մի ընկերոջ «ջան» չմնաց՝ դարդից բացի:

Քեզ գրկելու-համբուրելու հուր տենչանքից մեռնում եմ ես.
Քո հյութալի, ալ շուրթերի կախարդանքից մեռնում եմ ես.
Ինչքան երկնր եմ սպասել՝ այնքան կնրճ իմ ասածն ասեմ, —
Վերադարձիր - սպասումի տառապանքից մեռնում եմ ես:

Մի անդհորր անկյուն. նազը սիրունի,
Սրինգ ու քնար, և մի շիշ գինի, —
Հենց որ արյունըս սիրուց խենթանա՝
Թող Հաթամ Թայի* գանձը ձեզ լինի:

Լուսնյակ յարս իր շողը արեգակից է վերցրել,
Թարթիչների նուրբ դողը պարզ գետակից է վերցրել,
Ողջ սրտերը սուզված են նրա այտի փոսիկում,
Փոսիկն էլ՝ իր բուրմունքը մուշկ-համպարից* է վերցրել:

Երբ նա հանեց շորերը, ընկա հրի մեջ,
Ասես մի-մի արև էր՝ ամեն խալի մեջ,
Այնքան նուրբ էր իր կուրծքը՝ սիրտն էր երևում,
Ինչպես հակինթ այն քարը՝ զուլալ ջրի մեջ:

Լուսնադեմ իմ յարը ճկուն է նոճու պես,
Հայելին իր ձեռքին՝ նայում է ժպտերես:
Երբ նրան թաշկինակ նվիրեցի, ասաց՝
ՈՒՂում ես հանդիպել, շատ մեծ մտքեր ունես:

Գինին ձեռքին՝ առվակի դեմ պետք է լինել,
Հոգսի ծովից հեռու և դեն պետք է լինել,
Վարդի նման մի տաս օր է կյանքը տևում,
Ծիծաղադեմ, ջահելադեմ պետք է լինել:

Ինչպես պատմեմ Չեգելի* նուրբ կույսերի մասին:
Ինչպես պատմեմ իմ հալի և հույսերի մասին,
Նրանից եմ ես տխուր, որ չկա մի մարդ,
Որին պատմեմ իմ ցավի և հույզերի մասին:

Հավատարիմ ամեն ընկեր՝ թշնամի դարձավ,
Հալալ ամեն մի կաթնակեր՝ հարամի դարձավ:
Գիշերը շատ ունի գաղտնիք, և չես իմանում՝
Ո՞ւմից ու երբ է պատահել, որ հղի դարձավ:

ԶԱՄԻ

Սովետները, իրենց խոսքով՝ ոչ բանական,
Ասում են, թե «Անցավոր են աշխարհ ու կյանք...»,
Աշխարհն, այո, և ունայն է, և անցավոր, —
Հարատն է ճշմարտությունն այնտեղ սակայն...

Դու ասում ես, թե «Սն է քուրճը իմ հագի»,
Ես բերել եմ գույնն այդ վանքից մի ֆռանկի*,
Ամեն անգամ, երբ զնգում է զանգն այդ վանքի,
Հոգիս հեռվից արձագանքում է այդ զանգին'...

Օրըս՝ աշխարհի հոգսերով անցավ,
«Լինել-չլինել ...» հարցերով անցավ,
Կյանքըս, որ ամբողջ մի աշխարհ արժեր,
Անօգնատ ու զոհո մտքերով անցավ...

Տառապանքի, թե խնդության - երկու ակունքն էլ դու ես, Տեր,
Անդորրության ու նեղության - երկու ակունքն էլ դու ես, Տեր,
Աստված չանի, թե առանց քեզ ես որևէ գործ սկսեմ —
Եվ առիթի, և պատճառի - երկու ակունքն էլ դու ես, Տեր:

Ապակիներ են գույնզգույն գաղափարներն երևի,
Որոնց վրա լույսն է ընկնում Գոյության վառ արևի,
Լույսը նոյնն է, բայց ամեն մի ապակու մեջ գունավոր, —
Դեղին, կարմիր և կամ կապույտ գույն է առնում յուրովի:

Դու գնացիր, որ, տանջանքի բեռանն ի տես սիրտս, տանջես,
Որ իմ հոգին, ցավի փշով արյունոտես ու ինձ տանջես,
Քեզնից հեռու ես կյանք չունեմ, և, թե այցի գաս ինձ մի օր,
Ոտքըդ զգուշ դիր աճյունիս, որ ցավ չտաս ու չտանջես...

Այս տունն՝ իջևան չէ ուրախության,
Այլ՝ տառապանքի, ջանքի, տրտմության,
Ո՛ր պիտի տքնես գիշեր ու ցերեկ,
Հանուն քո հոգու կատարելության...

Գրքի պես լավ յար - աշխարհում չկան,
Վիշտն սփոփող ճար - աշխարհում չկան.
Գրքից խաղաղված, անդորր իմ հոգում,
Այլևս ցավ ու խավարում չկան...

Աչքս փակեմ՝ քեզ հիշելով եմ երջանիկ,
Աչքս բացեմ՝ քեզ նայելով եմ երջանիկ,
Քնած լինեմ, թե արթմնի, իմ գեղեցիկ,
Քո պատկերը փայփայելով եմ երջանիկ:

Կյանքիս կեսը՝ պարնայ խոսքի մեջ անցավ,
Կեսն էլ՝ ցավի ու խռովքի մեջ անցավ,
Կյանքըս, որի մի պահն արժեք մի աշխարհի —
Տես ինչ ձևով, ինչ ցնորքի մեջ անցավ...

Ափսոս, որ իմ սիրած յարն ու գեղեցկուհին ձեռքից գնաց,
Իր ծամի հետ, կյանքիս թելն էլ՝ ուլորած իր հյուսքին, գնաց.
Նա՛ իմ աչքից է հեռանում, արյունն էլ՝ իմ լքված սրտից,
Քանզի սրտից գնում է այն, ինչ որ, ավանդ, աչքից գնաց...

Թե չխախտես մարդու գոյի թալիսմանը մեծազոր,
Ճշմարտության վարագույրը դու չես բացի քո ուժով.
Ճշմարտությունը մի ծով է, իսկ խոսքն ու երգը՝ միրաժ.
Ո՛չ ոք ծովի իր ծարավը չի հագեցրել միրաժով:

Ի՛նչ սիրուհին մեկն է, դիմացը սակայն
Հարյուր հազար հայելի կա զանազան.
Նրա դեմքը յուրաքանչյուր հայելի
Ցույց է տալիս՝ իր մաքրության համաձայն²:

Երբ առանց քեզ գավը տարա շուրթերիս,
Հաճույքից չէր, որ պարպեցի, սիրելիս.
Սև աչքերդ իմ օրը սև դարձրին.
Օրս մթնեց ու վերջ չեղավ գիշերիս:

Ամեն վայրկյան Չեզելի* գովքն եմ ասում,
Սիրտը կոտրած մարդու վերքով եմ ասում,
Որ աշխարհը գաղտնիքներս չիմանա,
Գաղտնիքներս թուղթ ու երգով եմ ասում:

Ով որ քո հուր շուրթը տեսավ, քեզ հրակեզ անվանեց,
Ով որ քո լույս դեմքը տեսավ՝ արեգնատես անվանեց,
Գեղեցկության քո կերպերը անհամար են, անհաշիվ,
Քո կերպերից ով ինչ տեսավ, քեզ հենց այդպես անվանեց:

Անեության աշխարհից գոյության կողմը ընկա.
Օտարական մի անցորդ՝ այս կյանքի հողմը ընկա.
Ասին, Ջամի, ինչ կուզես այս կողմերում, ասացի՝
Անեություն, ուր իսպառ գոյության հետքը չկա²:

Վայ նրան, ում սերը լքի ու գնա,
Որի այգուց նոճին թեքվի ու գնա.
Ասում ես թե՛ թույլ տուր գնամ, բայց ինչպե՞ս
Կյանքը թույլ տա՛ հոգին պոկվի ու գնա:

Քո շողարձակ դեմքի կողքին լուսինները ոչինչ են,
Հյուսքիդ կողքին՝ Սալսաբիլի* լույս ջրերը ոչինչ են.
Քեզ որ տեսա՛ աչքս դարձավ հազար տեղով տեսող աչք.
Հազար տեղն էլ քեզ եմ տեսնում, մյուսները ոչինչ են:

Աչքը, որ տեսավ քո լույս պատկերը,
Հեռվում կցողի իր արցունքները,
Ապշում եմ՝ ինչ եմ առանց քեզ ապրում,
Կամ ինչ՝ մի անգամ քեզ տեսնողները:

Իմ թշվառ սիրտը վառվեց քո սիրուց,
Իմ էութունը վառվեց քո սիրուց,
Դու ինձ գրկեցիր քեզնից, քո սիրուց,
Տխուր հաշտվել եմ այդ մտքին վաղուց:

Ճյ, ինչո՞ւ տարար հոգուս խինդը բորբ,
Կարմիր կրակ է դարձել սիրտս որբ,
Երբ մի օր հողը մտնեմ քո սիրուց,
Հողից վարդ կաճի, իսկ սրտիցս՝ ողբ:

Երբ արթուն եմ լինում, հարյուր դարդի մեջ եմ,
Երբ քնած եմ լինում, հարյուր վարդի մեջ եմ,
Ամեն վայրկյան, երբ ես նայում եմ վիճակիս,
Ուզում եմ ինձ վերջ տալ, հարյուր վատի մեջ եմ:

Ես մերթ զինի, մերթ էլ գնվ եմ անվանում քեզ՝
Մերթ որոգայթ, մերթ էլ դնվ եմ անվանում քեզ,
Քո անվան մեջ՝ ինչ աշխարհն է և ամեն ինչ,
Ինչ անվանեմ, միայն լնվ եմ անվանում քեզ:

Դու ինձ մոտ, ով իմ սեր, դիտմամբ ուշ եկար,
Ուզեցիր շուտ սպանել, ուստի ուշ եկար,
Երբ չկա էլ կյանքս, էլ ինչով հիանամ,
Կյանքի պես գնացիր, հոգու պես ուշ եկար:

Մ Ա Ն Ո թ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

ՈՌՈՒԱԸԻ (860-941)

Աբու Աբդալլահ Ջաֆար էրն Ռուդաքին՝ ֆարսի լեզվով գրող առաջին բանաստեղծը, ծնվել է Սամարղանդի մոտ՝ Փանջուդ գյուղում: Բուխարայում՝ Սամանյան թագավորների արքունիքում, գլխավորել է բանաստեղծների խումբը, եղել է արքունիցի ամենահեղինակավոր բանաստեղծը: Մոհամադ Աուֆին (13-րդ դար) հաղորդում է, որ Ռուդաքին ծնվել է կույր: Սակայն նրա պատկերներն այնքան տեսողական են և նրևակայությունն այնքան վառ, որ ֆրանսիացի արևելագետ Ջ. Դարմաստերը, որը հավաստի չի համարում այդ կենսագրական տեղեկությունը, սրամտորեն նկատել է, թե «Ռուդաքին հաճախ մոռանում է իր կույրության մասին»: Ավելի հավանական է այն վարկածը, որ Ռուդաքին կուրացվել և վտարվել է արքունիցից հակաավատատիրական դարձաթյան (իսմայիլական) շարժմանը համակրելու պատճառով: Մահացել է հայրենի գյուղում՝ աղքատության մեջ:

Նրա դիվանից, որը ժամանակակիցների հաշվումներով կազմել է մոտավորապես 100.000 բեյթ, մեզ է հասել ընդամենը 1000-ը: Անխաթար են մնացել Ռուդաքիի «Խազրոջ մայրը» և «Ներքող ծերության» դասիդները:

Ռուդաքիի բանաստեղծական ժառանգությունը այժմ է ընկնում իր անկրկնելի պարզությամբ (սահլ-է մոթան), ժողովրդական ոգով, մեղեդայնությամբ, հոգեբանական տեսարաններով: Խուսափել է արարիզմներից, իր խոսքը հարստացրել ժողովրդական բառ ու բանով:

Իրանական որոշ հետազոտողների կողմից Ռուդաքիի քառյակների պատկանելությունը կասկածի տակ է առնվում այն պատճառով, որ նրանք հայտնաբերվել են համեմատաբար ուշ շրջանի (15-րդ դար) ձեռագրերում: Այնուհանդերձ, բոլոր հեղինակավոր հրատարակություններում այդ քառյակները ներկայացված են:

1. «Մեջնունը գիտե վիճակը խենթի ու ցալն անցունի»:

Ըստ ավանդության արաբ պատանի Ղալալ այնպիսի բոցավառ սեր է տածել թուխ Լեյլիի հանդեպ, որ խելագարվել է, թափառել անապատներում, գիշերել շրջապատված վայրի զազաններով: Բնագրում բառախաղ կա. «Մաջնունը գիտե, թե սփրուց մաջնունի (արաբերեն՝ խելագար) վիճակը ինչպիսին է»: Աուֆիական պոեզիայում Մաջնունի նման խենթանալը խորհրդանշում է նյութական հիմքից զուրկ, «մաջուր իղեայի» վերածված սեր:

2. «Զո անունը բացվող օրվա դրոշի պես է փողփողում»:

Այս քառյակը շահին նվիրված ներբող է:

3. «Հովսեփադեմ սփրուհիս խոցեց իմ սիրտը, եզիպտուհու մատի պես, կտրեց իմ սիրտը»:

Աստվածաշնչի և Ղորանի կերպար Հովսեփը պարսկական պոեզիայում գեղեցկության խորհրդանիշ է: Ըստ Ղորանի (12, 31), երբ Հովսեփ Գեղեցիկին առաջնորդում են այն սենյակը, որտեղ նստած էին նրան տեսնելու եկած կանայք, վերջիններս նրա գեղեցկությամբ զմայլված, սեղանին դրված դանակներով կտրտում են իրենց ձեռքերը՝ մրգի փոխարեն:

ՕՆՍՈՐԻ (970-1040)

Աբու - լ - Ղասեմ Հասան Օստորիի մասին կցկտուր տեղեկություններ են հասել մեզ: Քոլոր աղբյուրներում նշվում է, որ նա եղել է Մահմուդ Ղազնավիի արքունիքի «բանաստեղծների արքան» (մալեջ - ալ - շոարա): Բազմիցս մասնակցել է Ղազնավիի դեպի Հնդկաստան կատարած արշավանքներին, դասիդներում փառաբանել և սրբազործել է նրա ավերիչ արշավանքները:

Ելնելով նրա մի քանի դասիդներից և 12-րդ դ. պատմագիր Քեյհադիի թողած քանի զուսպ տեղեկություններից, ենթադրվում է, որ նա իր տեղը զիջել է մի րելուկ» բանաստեղծի: Այդ հանգամանքը մթազնել է նրա կյանքի վերջին նը: Օստորին գրել է դասիդներ, ղըթաներ մասնավի և 68 քառյակ: Ունի չքեղ, նրբաճաշակ ոճ: Օգտագործել է բանաստեղծական բարդ հնարաններ: Խրախճանքի և քնության նկարագրության վարպետ է:

1. «Միրահարը այդ արժանի սիրածի գիրկն հվ է տվել»:

Ի նկատի ունի վարսերի ու դեմքի գունամային խաղը, որտեղ սիրահարը սպիտակ դեմքն է, իսկ արժանի սիրածը՝ խոզուպները:

ՖԱՐՐՈՒԻ (մահ. 1037)

Աբու-լ-Հասան էրն Ջուլուզ Ֆարրոխին ծնվել է Սիսթանում, պալատական աստիճանավորի ընտանիքում, ստացել է լավ կրթություն, երգել է և վարպետորեն նվագակցել ջանգով: Ֆարրեթ տիրակալների մոտ բախտ որոնելուց հետո հանգըրվանել է Մահմուդ Ղազնավիի արքունիքում, դարձել նրա ներքողագիրը: Նրան և նրա որդուն է նվիրել բազմաթիվ դասիղեններ, հեղոսացրել նրան՝ Հնդկաստան կատարած կողոպտչական արշավանքների առիթով:

Մահմուդ Ղազնավիի մահից հետո նրա որդուն է նվիրել շնորհավորական դասիղեն՝ որի ոգին «Թագավորը մեռավ, կեցցե թագավորը» թևավոր խոսքն է: Ֆարրոխիի դիվանը ընդգրկում է 200 դասիղեն, 28 դազալ և 36 քաույակ: Բաույակները համեմված են ժողովրդական դարձվածքներով և ասացվածքներով:

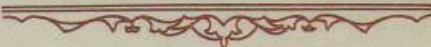
ՄԱՆՈՒՉԵՂՐԻ (1000-1040)

Արու Լալմ Մանուչեհրին ծնվել է Դամղանում: Եղել է Մամուղ Դազնավիի պալատական բանաստեղծների «եզոք խմբակի» (Օնտրի, Ֆարրոխի և այլն) անդամ: Երա քնարական դիվանը պահպանել է 57 դասից, 20 ղըթա, բազմաթիվ սամմաթներ (քնարական բանաստեղծական ձև) և 7 քառյակ: Մանուչեհրին թեև չի եղել համարել է Օնտրիի աշակերտ, սակայն ինքնատիպ և վառ անհատականության տեր բանաստեղծ է: Բուն խանդավառությամբ գովերգել է զինին: Սիրային թեմաներին ավելի քիչ է անդրադարձել, քան Օնտրին և Ֆարրոխին: Ունի բարդ, զարդաքանդակ ոճ: Բավարարել է վերնախավի գեղագիտական պահանջները:

ԱՋՐԱՂԻ (մահ. 1072)

Այբու - չ - Հասան Ազրաղին ծնվել է Հերաթում: Ստացել է լավ կրթություն: Եղել է սելջուկյան սուլթանների պաշտոնական ներքողագիրը: Պահպանվել են տեղեկություններ այն մասին, որ նրա հոր՝ գրքավաճառ Բամայիլ Կարաղի տանը թացնվել է Մահմուդ Ղազնավիից Քուս փախած Տերդրուսին: Ազրաղիի բանաստեղծության հիմնական ժանրային ձևը դասիդեն է: Նրան յուրահատուկ են զարդարուն ոճը, հաճախ ֆանտաստիկ պատկերները: Կյանքի երկրորդ շրջանում հարել է իր համերկրացի սուֆի շեյխ Մնսարիի ուսմունքին: Քաղցակի բովանդակությունը հարստացրել է ինքնաճանաչողական և հայեցողական միտումներով: Ունի 108 քառյակ:

ՄԱՍՈՒԴ ՍԱՄԴ ՍԱԼՄԱՆ (1049-1122)

Ծնվել է Լաիորում, պալատական աստիճանավորի ընտանիքում: Հնդկաստանում պարսկական պոեզիայի հիմնադիրն է, եղել է վերջին զազնավիների ներդրագիրը: Դառնալով պալատական խարդավանքի զոհ, 40 տարեկան հասակում բանտ է ընկել և տասը տարի անցկացրել Սու և Նայ ամրոցներում: Կարճատև հաջողությունից հետո նորից է ընկել բանտ: Կյանքի միայն վերջին տարիներն են անցել համեմատաբար հանգիստ պայմաններում: Դասիդեի վարպետ է, անկրկնելի պարզության (սահլ է մոմբան) ոճի կողմ, պարսկական պոեզիայում բանտային եղերերգության (հարսիյե) սկզբնավորողներից մեկը: Հիմնական թեմաներն են՝ սեր, ներքող և բողոք: Մասուշ Սաադն ունի 400 սորայի, հազեցած զգացմունքայնությամբ և դրամատիկ հոգեբանական պահերով:

1. «Նայը բանտ էր, հիմա՝ դժոխք, ժանտ ու դժնյա է դարձել»:

Նայը այն բանտն է, որտեղ երկար տարիներ տառապել է հեղինակը:

ՄՈՒՋՁԻ (1048-1125)

Աբու Աբդալլահ էրն Մոհամմադ Մոնզզին եղել է սելջուկյան շահ Սանջարի արքունիքի «բանաստեղծների իշխանը»: Աուֆիի (13-րդ դար) հաղորդմամբ Մոնզզին ունեցել է տխուր վախճան: Պատահաբար վիրավորվել է Սանջարի նետից և տևական տանջանքներից հետո մահացել: Նրա բանաստեղծության հիմնական ժանրային ձևը դասիդեն է: Ունի 178 քառյակ: Նրբագեղ-նկարագրական արվեստի (վասֆ) վարպետ է: Սիրային քառյակն հող ունեն հոգեբանական շեշտվածություն:

1. «Կրծքիս վրա, սրտիս վրա գոհարներ կան պերճ,
Բայց կրծքիս ու սրտիս ցավից տանջվում եմ անվերջ»:

Քառյակը կրում է ինքնակենսագրական բնույթ: Հեղինակը ակնարկում է սուլթանի նետից ստացած վերքի ցավը:

2. «Բայց, տես, ամեն ինչ ազահ Կորիթի պես անցավ գետնի տակ»:

Կորիթը Աստվածաշնչի (Թիվք, ԻՁ, 10) և Ղորանի (28, 76-81) կերպարներից է: Ազահության պատճառով հողը կլանեց նրան, իր հարստությամբ հանդերձ:

3. «Վրան խփեց, բայց ոչ մեկին և ոչ մի վարձ»:

Այս քառյակը էպիգրամ է ժլատի դեմ:

4. «Գիշերը դառնում է նավ, արևը՝ նավախարխուս»:

Քառյակը կառուցված է նավակ - նավ, հողմ - խարխուս հակադրությունների վրա, որոնք ընդգծում են գիշերվա արագ և դանդաղ ընթացքը:

ՕՄԱՐ ԽԱՅԱՄ (1048-1122)

Օմար էրն էրրահիմ Խայամը ծնվել է Նիշապուրում, վրանագործի ընտանիքում, որտեղից և գալիս է նրա Խայամ գրական կեղծանունը: Անգլենական կրթությունն ստացել է ծննդավայրում, հետագայում այն շարունակել Բալխում և Սամարղանդում: Ճուցաբերել է բացառիկ գիտելիքներ մաթեմատիկայի, աստղաբաշխության, ֆիլիսոփայության, բժշկության բնագավառներում: Հեղինակ է մոտ տասը մաթեմատիկական և ֆիլիսոփայական երկերի՝ գրված արաբերեն և պարսկերեն: Եղել է Արիստոտելի, էրն Սինայի և Ալ - Ֆարաբիի հայացքների հետևորդ: Ժողովրդի կողմից ստացել է հաքիմ (իմաստուն) տիտղոսը: Սելջուկյան արքունիքի վեզիր Նեզամ ալ Մուլքի հրավերով տեղափոխվել է Ալպահան, որտեղ աստղագիտական դիտարկումների հիման վրա առաջարկել է նոր և ճշգրիտ տոմար: Խայամին են պատկանում Հվկլիդեսի երկրաչափության դժվարին նախադրությունների մեկնաբանությունը, ոսկու և արծաթի քանակության հայտնաբերման մեթոդը այդ խառնուրդներից կազմված մարմինների մեջ: Ենթադրվում է, որ ֆիլիսոփայական տրակտատներում և քառյակներում արտահայտած ազատախոհական գաղափարներն արդարացնելու համար կատարել է ուխտագնացություն դեպի մահմեդական սրբավայրեր:

Օմար Խայամը համաշխարհային հռչակ ձեռք է բերել իր քառյակներով, որոնց հավաստիությունը հաստատում է նրա ժամանակակից՝ 12-րդ դարի պատմագիր Բելիադին: Խայամի անունով հայտնի քառյակների պատկանելությունը, չնայած համեմատական և վիճակագրական մեթոդներով դրանց իսկությունը վերականգնելու տեքստաբանների բազմաթիվ ջանքերին, մինչև այսօր էլ ճշտված չէ: Նրանց մի զգալի մասը (82 քառյակ) Վ. ժուկովսկին անվանել է «բափառող քառյակներ»:

1. «Մատանան մի կամ գինի թե խմեր՝
Խոնարհում կաներ մարդ - աստուծոն հնուց»:

Ըստ Ղորանի (2, 32), Մոհամմադը բոլոր երկնային արարածներին հրամայել է խոնարհվել Ադամի առջև: Բոլորը ենթարկվել են աստծո կամքին, բացի սատանայից՝ էբլիսից*: Նա անհծվել և վտարվել է դրախտից:

2. «Ռամազանին մենք կիմենք, մեզ պատկանող միակ ամսին»:

Ռամազանին անցվել է Ղորանը, Մոհամմադը ստացել է իր առաջին հայտնությունը (Ղորան 2, 181), ծովը պարտադիր է վազ առավտուից մինչև ուշ երեկո: Ուսել թուլլատրվում է գիշերը: Այս շառյալը մարտահրավեր է Ղորանի պատվիրաններին:

3. «Բահրամ, որ գուռ էիք որսում քո ողջ կյանքում,
Տեսար, թե ոնց գուռը որսաց ջեզ աշխարհում»:

Այստեղ բառախաղ կա. գուռ նշանակում է ցիռ (վայրի էշ), նաև՝ գերեզման: Բահրամ շահը, որ ցիռի հայտնի որսորդ էր, դարձավ գուռի, այսինքն գերեզմանի բաժին:

4. «Մեզանից ով մեղք չի գործել այս աշխարհում, ասա»:

Ըստ ավանդության, երբ Խայամը աստծո կողմից պատժվել է նրա դեմ ըմբոստանալու պատճառով, դիմել է նրան այս խոսքերով:

5. «Որպես ոչինչ՝ ոչինչի մեջ, ոչինչ ես դու, դու չկաս»:

Խայամյան նիհիլիզմի ցայտուն արտահայտություններից մեկն է:

6. «Եղել է մի արևադեմ, լույս Արուսյակ»:

Արուսյակը (Ջոհրա-Վեներա) ըստ մահմեդական ավանդության հրապուրել է հրեշտակներ Հարուֆին և Մարուֆին, իմացել կախարդական խոսքը և բարձրացրել երկինք: Եւ ուղեկցում է մուլորակների խումբը և հայտնի է «Երկնային երաժիշտ» անունով: Ջոհրան գեղեցկության, բարի համբավի խորհրդանիշ է:

7. «Թե ես մոգերի գինով հարբած եմ, այդպես եմ որ կամ»:

Միջնադարյան Իրանում գինու առևտրով զբաղվում էին զրադաշտականները: Առևտուրը կատարվում էր քաղաքի ծայրամասերում, ավերակ տներում, որոնք կոչվում էին «խարաբաթ»: «Մոգերի գինին խմելը» բանաստեղծական պատկեր է, որն արտահայտում է ընդվզում մահմեդական օրենքների դեմ:

ՍԱՆԱՅԻ

Արու-լ-Մաջո աղ-Պին էրև Ադամ Սանային սուֆի բանաստեղծ է, ծնվել է Ղազնայում (ներկայիս Աֆղանստանի տարածք): Հրաժարվել է Բահրամ շահի պալատում ծառայելուց և նրա դժգոհությունը մեղմելու համար նրան նվիրել «Ճշմարտության պարտեզ» սուֆիական պոեմը, որն իրավամբ համարվում է սուֆիզմի հանրագիտարան: Կրոնն ուսումնասիրել է սուֆիական-միստիկական գաղափարները հիմնավորելու համար: Հեղինակ է ընդարձակ պոեմների՝ «Գիրք սիրո», «Գիրք բանականության» և այլն: Բառյակները և դազալները աչքի են ընկնում մեղեդայնությամբ, պատկերների պարզությամբ, մոտ են ժողովրդի ոգուն: Սանային ունի 500-ից ավելի քառյակ:

•
•

1. «Որ արքեմա Կորիջ անգամ մյուս կյանքում»: Տես Մոեզզի, ծանոթագրություն 2 (էջ 197):

ԲԱՐԱ ԹԱՀԵՐ (11-րդ դար)

Բարա Թահեր Օրիյանը ընտրեցու բանաստեղծ է, վաղ սուֆիական քառյակի ներկայացուցիչ. ծնվել է 10-րդ դ. վերջին, Համադանում: Մենդյան և մահվան թվականները անհայտ են: Ըստ մեզ հասած տեղեկությունների, Բարա Թահերը թափառական դերվիշի կյանք է վարել, կրել է բաբա (հայր) անվանումը, որը ժողովրդի մեջ նրա վայելած հեղինակության ապացույցն է: Ըստ ավանդության, եղել է սուրբ անձնավորություն, լողացել է սառցաջրում, մերկ ուռցերով քայլել սառույցի և ձյան վրա, բողոքելով, որ «այրվում է», ապրել է Համադանին մոտ Ալվանդ սարի ջարայրներում: Բարա Թահերը յուրահատուկ, վառ անհատականության բանաստեղծ է, ինքնատիպ է ոչ միայն իր լեզվով, այլև քառյակի կառուցվածքով: Դրանք գրված են քառյակի կանոնիկ չափի նրբորանգային շեղումով և պոետիկայում կոչվում են դրեյթի: Բարա Թահերը գրել է Լորի բարբառով, որով և ավելի հարազատ է դարձել ժողովրդի ոգուն: Նրա ժառանգությունից մեզ են հասել միստիկական-փիլիսոփայական դատողություններ, մի քանի դազալ և 296 քառյակ:

Բարա Թահերի լիարժեք և տեքստաբանորեն հավաստի դիվանը հայտնաբերվել և հրատարակվել է պարսիկ հայտնի գրականագետ Վահիդ Դասթգյարդիի կողմից (1926 թ., Թեհրան), որից և մենք թարգմանել ենք:

ԱՄԱՂ (մահ. 1148)

Եահար աղ - Դին Ամաղը ծնվել է Բուխարայում: Հայտնի արքունական բանաստեղծ է, սելջուկյան սուլթանների «գոնեսների արքան» Բուխարայում: Դասիդեի վարպետ է, դեկորատիվ և նրբաճաշակ բանաստեղծության ներկայացուցիչ: Ունի 18 քառյակ:

1. «Դատաստանի վերջին օրից եմ վախենում,
Հողի տակի անհայտ հորից եմ վախենում»:

Դատաստանի վերջին օրը (Ղորան, 101, 1-8) կշռելու են մարդկանց մեղքերը, մեղավորները տառապելու են անդունդում և գեհեների կրակներում:

2. «Ջոնար դարձրեց մեղեսիկը իմ հուրին»:

Ջոնարը այն գուտին է, որը կապում էին քրիստոնյաները մահմեդականներից տարբերվելու համար, իսկ մեղեսիկը ուղղափառ մահմեդականի պարտադիր հատկանիշներից է: Քառյակի խմատը սիրուիտ ամենակարող լինելն է, սիրահարին հավատափոխ անելը:

Քառյակում մահմեդական կրոնին [մեղեսիկ] հակադրվում են քրիստոնեական (զոնար) և զրադաշտական կրոնի (ատրուշան) խորհրդանիշները:

ՍՈՒՋԱՆԻ [1086-1173]

Մոհամմադ էրև Այի Սուզանին ծնվել է Սամարղանդի մուտակայքում, եղել է դերձակ, որտեղից և նրա գրական կեղծանունը, Սուզանի՝ ասեղի վարպետ: Շուկայական թեմաները թափանցել են նրա բանաստեղծություն: Ցածր, ռամկական ոճը ավելի ցայտուն է նրա երգիծանքում, որը երբեմն հասնում է ուղղակի հայիտյանքի: Հեղինակ է տիրակալներին նվիրված բազմաթիվ դասիղենների, որոնք նրա համար ապրուստի միջոց են ծառայել: Ունի «շահրաշուբ» ժանրին պատկանող քառյակներ, նվիրված գեղեցիկ, արհեստավոր-պատանիներին, որոնք, ինչպես այդ անվանումն է հուշում, իրենց գեղեցկությամբ քաղաքի հանգիստը ալեկոծողներն էին: Սուզանին օգտագործել է բազմաթիվ արհեստների վերաբերող տերմիններ, ազգագրական տեսարաններ: Նրա բանաստեղծությանը բնորոշ են՝ բարձր ոճի անկում, ռեալիստական պատկերների բազմազանություն, օտարամուտ (արաբերեն, ~~կրասնթան~~ և այլն) բառերի առավել գործածություն: Նրա դիվանը՝ Լասր ադ-Պին Շահ Լուսեինիի աշխատասիրությամբ, պարունակում է 55 քառյակ:

1. «Ըն զարդատուսի շուրթին դիպավ իմ շուրթը»:

Գեղեցկուհու բերանը համեմատվում է զարդատուսի հետ, որտեղ 32 մարգարիտ է պահպանվում: Պարսկական պոեզիայում ավանդական դարձած պատկեր է:

ՋԱՄԱԼ ԱԴ-ԴԻՆ (մահ. 1192)

Մոհամմադ արու-լ-Ռազադ Ջամալ ադ-Դինը ծնվել է սելջուկյան կայսրության մայրաքաղաք Ազահանում, տոհմական ոսկերչի ընտանիքում: Շարունակել է իր նախորդների արհեստը: Բանաստեղծություններում ցուցաբերել է խոր գիտելիքներ աստվածաբանության բնագավառում: Տիրապետել է արաբերենին, գրել պարսկերեն և արաբերեն լեզուներով: Կենսագրական տեղեկությունների աղբյուր են ծառայում նրա բանաստեղծությունները: Ամենայն հավանականությամբ մեկնեաւները, որոնց նվիրել է դասիդներ և դազալներ, ըստ արժանվույն չեն վճարել մեծ ընտանիքի հոգսով ծանոթանալիս բանաստեղծին, ուստի հաճախ բողոքում է ճակատագրից և կյանքի անարդարությունից: Չստանալով սպասված օգնությունը, Ջամալ ադ-Դինը վերադարձել է շուկա, ոսկերչի իր կրպակը: Մահացել է աղքատության մեջ:

Քնարական դիվանը ընդգրկում է դասիդներ, դազալներ, ոտրայիներ: Գովերգել է ասկետիզմը, սակայն չի հեռանել դրան: Ղազալի հմուտ վարպետներից է, որի պատկերներին բազմիցս անդրադարձել են Մաադին և ուրիշները: Ունի թեմատիկ լայն ընդգրկում՝ սիրային, փիլիսոփայական-խոհական, բարոյախրատական, սոցիալական, ինքնագովերգման (Ֆախր): Պաշտպանվել են բանաստեղծություն-հանելուկներ (լուգզ), մանրակրկիտ և պերճախոս նկարագրություն (վասֆ): Առանձնանում է պարզ ոճով, շարժուն և ռեալիստական պատկերներով: Ունի 122 քառյակ:

ՄԱՀՍԱԹԻ ԽԱՆՈՒՄ (12 դար)

Բանաստեղծուհի Մահսաթիի ծննդյան և մահվան թվականները, միջնադարյան շատ այլ հեղինակների նման, հակասական են: Ըստ Դովլաթշահ Սամարղանդիի (15-րդ դ.) Մահսաթին եղել է Խայամի և Լեզամիի ժամանակակիցը: Երա կյանքի հետ կապված ավանդություններից հետաքրքիր է այն, որ շահ Սանջարի հոմանուհին լինելով հանդերձ, իբր թաքուն սիրել է մի մսավաճառ պատանու:

Երա քառյակները «շահրաշուֆ» (շառացի՝ քաղաքի անդորրը խաթարող) ժանրի նմուշներ են, նվիրված գեղեցիկ, արհեստավոր-պատանիներին: Գրել է միայն քառյակներ, որոնք այժի են ընկնում սրամտությամբ, հաճախ կրում են զգայական և ոչ պարզեղտ բնույթ:

ԱՆՎԱՐԻ (1126-1170)

Այի էրն Վահիդ ադ-Ռին Անվարին ծնվել է Աբխազիոյում (ներկայիս Թուրք-մենաստանի տարածք), ստացել է պատշաճ կրթություն: Ատեղծագործել է Սելջուկյան շահ Սանջարի արքունիքում: Ենթրողը՝ դասիդեն, հասցրել է աննկարագրելի բարձրության, գրել է նաև դազալներ:

Կյանքի վերջին շրջանում հիասթափվել է արքունական միջավայրից, մեկուսացել մենաստանում: Քննադատել է սոցիալական անհավասարությունը, արքունական կյանքի կեղծիքը: Սրամիտ ծանակագրությունների (պասևվիլ) հեղինակ է: 1961 թ. Թեհրանում հրատարակված նրա ղիվանը՝ Մոհամմադ Թալի Մոդարրաս Րազավիի աշխատասիրությամբ՝ ունի 400-ից ավելի քառյակ, որոնք հիմնականում ունեն սիրային բովանդակություն:

ԽԱՂԱՆԻ (1120-1199)

Աֆզալ աղ-Դին էբրահիմ Խաղանին ծնվել է Շամախիում: Հայտնի է, որ նրա մայրը եղել է նեստորական-քրիստոնյա, ծագումով՝ ասորի: Անդրկովկասի մահմեդական և քրիստոնեական մշակույթները սնել են երիտասարդ բանաստեղծի երևակայությունը: Նրա բանաստեղծությանը բնորոշ են քրիստոնեական պատկերներ, մեջքերումներ Սուրբ գրքից՝ միաշուրջ մահմեդական գաղափարախոսությանը բնորոշ տարրերի հետ: Եղել է Շիրվանշահների արքունական բանաստեղծը: Ըմբոստ և ամբարիշտ հանձարը սեփական անհանդուրժողականության զոհն է դարձել, խզել կապերը իր ազդեցիկ մեկենասի հետ, որի աղջկան կնության էր տել: Լեռվել է բանտ, Բյուզանդիայի ապագա կայսր Անդրոնիկոս Կոմնինոսի միջամտությամբ ազատվել է բանտից: Կատարել է ուխտազնացություն ղեպի մահմեդական սուրբ վայրեր, այցելել նաև Հայաստան և Վրաստան: Խաղանիի դասիղծները նրա բուռն ու փորձություններով լի կյանքի, միջավայրի արտացոլումն են, պատմական և կենսագրական տեղեկությունների աղբյուր:

Նա արքունական արվեստի գաղափարակիր է, ունի բարդ, նրբաճաշակ ոճ: Հայտնի է որպես դժվար թարգմանվող բանաստեղծ: Անառարկելի է նրա թողած ազդեցությունը պարսկական փիլիսոփայական պոեմի ձևավորման վրա: Գրել է դազալներ, նաթ (աղոթք), բանտային երգեր (հարսիյե), ռորայիներ, ղլթաներ՝ ինքնագովերգման (Ֆախր) և այլ թեմաներով:

Խաղանիի բարդ և շքեղ պատկերները, գունեղ նկարագրությունները, լիրիկական հերոսի դրամատիկ, սակայն վեհ կերպարը նրբորեն միաշուրջում են քառյակի փիլիսոփայական և իմաստասիրական հենքին:

1. «Դեմքս դեղին, խխտ է դեղին, կապուտակ է սիրտս սակայն»:

Դրեն համեմատում է Լուսուֆար-ջրաշուշանի հետ, որն ունի դեղին թերթիկներ և կապույտ առէջքներ: Պարսկական պոեզիայում դեղին դեմքը սիրո տանջանքի խորհրդանիշ է, իսկ կապույտ հագուստը՝ սգո:

ՆԵՋԱՄԻ (1141-1203)

Իլյաս էրն Յուսեֆ Նեզամին ծնվել է Առանի Գանձակում (ըստ մեկ այլ ստեղծության՝ Դամում)։ Բաց հայտնի է նրա մոր տոհմիկ քրդական ծագումը։ Նեզամին եղել է հանրագիտակ, տիրապետել է արաբերենին, սակայն ստեղծագործել միայն պարսկերեն։ Արքունիքում չի ծառայել, սակայն որոշ պոեմներ նվիրել է տիրակալներին։ Հարել է «ախի*» արհեստավորական եղբայրությանը։

Պարսկական գրականության անդրկովկասյան դարոցի ներկայացուցիչների (Ռադանի, Ֆալաքի և այլն) նման շարունակել է ազնվականական ճոխ, նրբաճաշակ արվեստի միտումները։ Նրա պատկերները բարդ են, պաճուճազարդ, հաճախ կարող են մեկնաբանման։ Անդրկովկասի, մասնաշրջան արևելքի մշակույթի, գրական ավանդույթների և հոգևոր արժեքների յուրացման հանրագումարը եղան նրա հինգ նշանավոր պոեմները (Նամսե)՝ «Գաղտնիքների գանձարան», «Մուսրով և Շիրին», «Յոթ գեղեցկուհի», «Լեյլի և Մաջնուն», «Էսկյանդար Լամե»։ Իր պոեմներում նա բազմիցս համակրանքով է հիշատակել հայ ժողովրդին։ Նեզամիի հրապուրիչ կերպարներից մեկը՝ Շիրինը, հայուհի է. այդ փաստը գալիս է դեռևս սիրիական, հայկական և այլ սկզբնաղբյուրներից։ Հետագայում «Մուսրով և Շիրին» մոտիվներով գրված պոեմներում (Ջամի, Լավոյի, Դեհլևի և այլն), ըստ ստեղծված ավանդության Շիրինը ներկայանում է որպես հայուհի։

Քնարական ստեղծագործություններից մեզ են հասել դազալներ, դասիդներ և քառյակներ։ Նեզամիի պոեզիան պարսկական հոգևոր մշակույթի անքակտելի մասն է։

ՔԱՄԱԼ ԱԴ-ԴԻՆ (1172-1237)

Արու-լ-Ֆազլ Իսմայիլ Քամալ ադ-Դինը ծնվել է Ապահանում, ոսկերչի ընտանիքում: Բանաստեղծ Ջամալ ադ-Դինի որդին է: Ստացել է ֆայլուն կրթություն, ուսումնասիրել երկրաչափություն, բժշկություն, աստվածաբանություն, փիլիսոփայություն, մահմեդական իրավունք: Կատարելապես տիրապետել է արաբերենին, իմացել նախորդների գրական ժառանգությունը: Ծառայել է արքունիքում, հրաժարվելով հոր արհեստից: Կատարել է երկարամյա ճանապարհորդություններ իր մեկնասանների հետ: Ծանր է ապրել իր երեխաներից երկուսի կորուստը: Կյանքի վերջին շրջանում՝ հոգևած և հոգեկան ուժերը վատնած, առանձնացել է մեկատանում, անդամագրվել հայտնի սուֆի շեյխ Սոհրավերդիի միաբանությանը: Տանջամահ է արվել մոնղոլական հրոսակների կողմից:

Քամալ ադ-Դինի քնարական դիվանից մեզ են հասել 14.000 բեյթ, որից 900-ը՝ տրայի:

ՈՌՈՄԻ (1207-1273)

Մեծագույն սուֆի բանաստեղծ Ջալալ ադ-Դին Մոհամմադ Ռումին ծնվել է Բալխում (այժմ Աֆղանստանի տարածք)։ Սերում է մահմեդական աստվածաբանության հայտնի գիտակի ընտանիքից։ Երկար տարիներ հոր հետ Միջին և Մերձավոր Արևելքում շրջագայելուց հետո, հաստատվել է սելջուկների մայրաքաղաք Իկոնիայում (Ռում՝ այստեղից էլ նրա Ռումի կեղծանունը), որը մշակութային և կրոնական կյանքի կենտրոն էր։ Փայլուն կրթություն է ստացել և՛ հումանիտար, և՛ քնական գիտությունների բնագավառում։ Հոր մահից հետո, 24 տերեկան հասակում փոխարինել է նրան տեղի հայտնի մադրասեում և անմիջապես ճանաչվել հեղինակավոր կրոնական գործիչների կողմից, ստացել է սուֆի շեյխի տիտղոս։ Նշանավոր է նրա վեց ընդարձակ մասերից բաղկացած «Մասնավի» պոեմը՝ թելադրված Ռումիի և գրառված նրա աշակերտների կողմից։ Այն գրված է երկտողերով (բեյթ), իրենից ներկայացնում է առակների ժողովածու՝ փիլիսոփայական և բարոյախմաստասիրական վերջաբանով։ Ռումին ցուցաբերել է կրոնական գիտելիքների խոր իմացություն, բանասիրական աղբյուրների և սյուժեների գիտակցություն։ Նրա քնարական դիվանը ընդգրկում է 2073 կրոնափիլիսոփայական դազալ, և մոտ 2000 սոբախի։ Կյանքի երկրորդ շրջանում իր դազալների վերջին բեյթը ստորագրել է ոչ թե իր, այլ իր հոգևոր ուսուցչի՝ [մորեղ] Շամս-է Քարրիզիի [Քավրիզի արև] անունով։ Այդ բանաստեղծությունները համարվում են հիրամի սուֆիական-միստիկական բանաստեղծության կատարյալ օրինակներ։ 1957-1967 թթ. Թեհրանում հրատարակվել է Ռումիի երկերի ժողովածուի (քոլլի-յաթ) ութ հատորյակը, Բադի օլ-Ջաման Ֆուրուզանֆարի աշխատասիրությամբ։

1. «Ըն եղբայրներն ու անապատն՝ ահ ու մահ են, Աստու պատիժ»:

Ըստ Աստվածաշնչի (Ծննդոց, 36-41) և Դորանի (12-17), Հովսեփ Գեղեցիկի եղբայրները, նախանձից զրդված, նրան ջրհորն են նետում, իսկ հորը՝ Հակոբին (Յաղուբ), համոզում, որ Հովսեփին անապատում կերել են գայլերը:

ՍԱԱԴԻ (1203-1292)

Արու Արղայլահ Մոսլեհ ադ-Դին Սաադին ծնվել է Շիրազում, կրթված ընտանիքում: Մոնղոլական հրոսակներից խույս տալով, փախել է Բաղդադ, սովորել այնտեղի «Լիզամիյե» իսկուհայտ դպրոցում: Ճանապարհորդել է Սիրիա, Եգիպտոս, Փոքր Ասիա, ստացել շեյխի տիտղոս: Թափառումները ապարդյուն չեն անցել, իր բանաստեղծություններով գալիչ սերունդներին է ավանդել բազմազան թեմաներ, սյուժեներ, պատկերներ, հումանիստական և հայրենասիրական գաղափարներ: Գրել է «Բուսթան» (Պարտեզ) և «Գուլեսթան» (Կարդաստան) կոչվող հանգավորված արձակի առաջին նմուշը (սաջ): Կերչինս նվիրել է իր մեկննափն՝ Սաադ էբն Ջանզիին, որի անունն էլ դարձրել է իր գրական կեղծանունը: Ընդունված է «Գուլեսթանը» համարել Սաադիի ժամանակի սոցիալական հարաբերությունների հայելին: Քնարական բանաստեղծություններում Սաադին փայլել է իր հանճարի ողջ հմայքով, կատարելության հասցրել դազալը: Նրան են պատկանում «խայտաբղետ» դազալների շարքը, ընդմիջվող պարսկերեն և արաբերեն լեզուներով: Անկրկնելի պարզության (սահլե մոմթան), խոթ և իմաստուն խոսքի վարպետ է: Քառյակները, որոնց թիվը 184-ն է, հիմնականում ունեն սիրային, երբեմն նաև բարոյախրատական և փիլիսոփայական բնույթ:

Սաադիի երկերի լիակատար ժողովածուի (ըուլլիյաթ) ջննական տեքստը 1949 թ. լույս է տեսել Թեհրանում, հայտնի գրականագետ Մոհամմադ Ալի Ֆորուդիի աշխատասիրությամբ:

ՀԱՖԵՋ (1325 - 1389)

Շամս ադ-Դին Մոհամադ Հաֆեզը պարսկական ցնարերգության հանճարեղ ներկայացուցիչն է, ծնվել է Շիրազում և այնտեղ անցկացրել իր ողջ կյանքը: Կատարելապես տիրապետել է պարսերեն լեզվին, անգիր իմացել Ղորանը, որտեղից և՛ նրա Հաֆեզ (հիշողություն) գրական կեղծանունը: Որոշ ժամանակ ծառայել է թյուրքական ծագում ունեցող շահ Շոջայի արքունիքում, սակայն ներքողը նրա ստեղծագործություններում համարյա տեղ չի գտել: Գրել է երկու մասնավի, ղըթաներ, 50 քառյակ: Հաֆեզի ցնարական դիվանի հիմնական մասն են կազմում դազալները, որոնք այդ ժանրային ձևի զարգացման գագաթնակետն են համարվում և մտնում են համաշխարհային գրականության գանձարանը:

Պահպանվել է մի հետաքրքիր ավանդազրույց այն մասին, թե ինչպես շահ Շոջան, որը միջակ բանաստեղծությունների հեղինակ էր, հանդիմանել է Հաֆեզին իր դազալներում թեմայի միատարրություն չպահպանելու համար, Հաֆեզը սրամտորեն պատասխանել է, որ այդ արատներով հանդերձ՝ իր դազալները հայտնի են ամբողջ աշխարհում, իսկ որոշ բանաստեղծների դազալներ քաղաքի դարպասներից հեռու չեն գնում:

Հաֆեզի ներոսները ամենատարբեր խավերի ներկայացուցիչներ են՝ սրամիտ սիրուհի, տենդ, սուֆի, մահմեդական օրենսգետ և այլն: Հաֆեզի ցնարերգության ազդեցության տակ Գյոթեն գրել է իր «Արևմտա-Արևելյան դիվանը»:

ՋԱՄԻ (1414-1492)

Լուր ադ-Պին Արդուտահման Ջամին ամփոփում է պարսկական միջնադարյան դասական բանաստեղծների համաստեղությունը: Լա ծնվել է Խորասանի մոտ, Ջամ գավառում: Հետագայում ծնողների հետ տեղափոխվել է Հերաթ, սովորել այնտեղի, իսկ հետո՝ Սամարղանդի հոգևոր դպրոցներում: Հարել է սուֆիական «նախշ-բանդի» եղբայրությանը, եղել սուֆիական համայնքի հոգևոր առաջնորդ (մորշեդ), ստացել շեյխի տիտղոս: Վայելել է Հերաթի արքունիքի, մահմեդական աստվածաբանների, գիտնականների, արհեստավորների և հասարակության այլ խավերի ներկայացուցիչների հարգանքը: Եղել է վեզիր-բանաստեղծ Ալիշեր Լավդիի մտերիմ ու բարեկամը: Մահացել է Հերաթում: Գրել է աշխատություններ աստվածաբանության, միստիցիզմի, պոետիկայի, ճարտասանության, երաժշտության, քերականության վերաբերյալ:

Հեղինակ է 7 պոեմի՝ «Ոսկե շղթա», «Յուսուֆ և Ջուշայսա», «Էնյի և Մաջնուն», «Էսկյանդար Լամե» և այլն:

Լրանից մեզ են հասել 254 քառյակ՝ սուֆիական-փիլիսոփայական և բարոյախորատական բովանդակությամբ:

•
• •

1. «Հոգիս հեռվից արևագանջում է այդ զանգին...»:

Ջամիի կենսագրությունից հայտնի է, որ նա հաղորդակցվել է քրիստոնյա միստիկների հետ:

2. «Յույց է տալիս՝ իր մաքրության համաձայն»:

Սուֆիական-միստիկական քառյակ է, որտեղ սիրուհին աստվածային լույսն է, իսկ հայելիները՝ այդ լույսի բեկման կոնկրետ արտահայտությունները: Այս քառյակի հիմքում ընկած է նեոպլատոնականների կողմից առաջ քաշված արտահեղման (էմանացիա) գաղափարը:

3. «Անեություն, ուր իսպառ գոյության հետքը չկա»:

Անեությունը աստծուն միանալու, նրա մեջ լուծվելու, առօրյա գոյը չգիտանցելու պահն է: Դրան հասնում էին աղոթքներով, պարերով [սամա] և տարբեր հոգեվարժական միջոցներով:

4. «Ես մերթ գինի, մերթ էլ գավ եմ անվանում քեզ»:

Նկատի ունի ձևի և թվանդակության կրոնական բանավեճը: Աստված մեկն է, սակայն նրա անվանումը տարբեր գաղափարախոսների կողմից տարբեր կարող է լինել:

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

- Ախի** - միջնադարում Մերձավոր և Միջին Արևելքում տարածված կրոնական եղբայրություն: Միավորում էր քաղաքի արհեստավորների և առևտրականների տարբեր խավերի ներկայացուցիչների: Հայտնի է, որ Ախի եղբայրությունը իրենից ներկայացնում էր զինվորական ուժ, պահպանում էր քաղաքացիներին ավատատերերի և մոնղոլական իլխանների կամայականություններից:
- Բաղախչան** - լեռնային վայր Պամիրում, ընտիր սուտակի հայրենիք:
- Բալխ** - քաղաք ժամանակակից Աֆղանստանի տարածքում, անցյալում Բակտրիայի մայրաքաղաքը:
- Բահրամ Գուռ** - Սասանյան հարստության թագավոր (5-րդ դար), եղել է վայրի էջի (ցիռ) հմուտ որսորդ, հզորության խորհրդանիշ:
- Բաղդադ** - քաղաք Տիգրիսի ափին, ժամանակակից Իրաքի տարածքում:
- Դերվիշ** - (պարսկերեն՝ դարվիշ) մահմեդական հոգևորական, ճգնաճյաց, միստիկական ուսմունքի հետևորդ, նաև՝ աղքատ, թափառական:
- Դինար** - մահմեդական արևելքում մեծ շրջանառություն գտած ոսկեդրամ, որը կշռում է 4.235 գր.:
- Ջոնար** - գոտի, որը կազմում էին քրիստոնյաները, մահմեդականներից տարբերվելու համար:
- Թալլին** - հանգուցյալի վրա արվող աղոթքի արարողություն:
- Թաբազի մուշկ** - քաղաք ներկայիս Ղազախստանի տարածքում (Ջամբուլ), որը հայտնի է եղել իր անուշահոտ յուղերի արտադրությամբ:
- Էբլիս** - սատանա, դև, չարք:
- Լեյլի** - աղջիկ արաբական Բանու Ամիր ցեղից, որին սիրել է Մաքնունը:

Ռոտրով	
Անուշիրվան	- Ասասնյան հարստության թագավոր (6-րդ դար), ուժի և արդարության խորհրդանիշ:
Կուռք	- Հեթանոսական պաշտամունքի առարկա, գեղեցկուհի, սիրած էակ:
Հարամ Քայ	- առասպելական բեդվին, պոետ-զինվոր, հայտնի իր առատաձեռությամբ:
Համպար	- մոմանման նյութ, որը գոյանում է վիշապաձևան ստանդոսում, կշռում է մինչև 400 կգ: Լուծվում է սպիրտում և եթերային յուղերում, որոնց խառնուրդից էլ ստացվում են հոտավետ յուղեր: Ունի հիմնականում սև գույն, սակայն երբեմն նաև՝ ոսկեգույն և սպիտակ: Կերքիններա համպարի ամենահազվագյուտ տեսակներն են: Պարսկական պոեզիայում համպարը հոմանիշ է սև գույնի, վարսերի և անուշահոտության:
Հաքիմ	- Իմաստուն, նաև՝ բժիշկ
Պազալ	- ցնարական բանաստեղծական ձև, բաղկացած 5-12 բեյթից: Հանգավորվում է դասիդեի սխեմայով, որի պատճառով էլ վերջինիս ցնարական նախերգանքը՝ նասիքը, հաճախ անվանում են դազալ: Պազալի կանոնիկ ժանրային ձևը պահանջում է եռդիևակի գրական կեղծանվան (թախալուս) հիշատակում վերջին սողում:
Պազի	- մահմեդական հավատի համար կովոզ մարտիկ (մարտը կոչվում է դազավաթ):
Ղըթա	- կարճ բանաստեղծություն, հատված, բեկոր:
Պասիդե	- Ներքող, բաղկացած ոչ պակաս 12 բեյթից, հանգավորվում է ԱԱ, ԲԱ, ԳԱ սխեմայով:
Պաֆ	- դիցաբանական սար, որը իբրև թե բոլորում է աշխարհը:
Մասնավի	- պոեմ, գրված երկտողերով:
Մուշկ	- հոտավետ նյութ, պատրաստում են մշկայծյամի գեղձերից: Պարսկական պոեզիայում բույրի, սև գույնի և խոպոպների հոմանիշ է:
Լամազ	- մահմեդականների աղոթքի արարողություն, կատարվում է օրը երեք անգամ:
Լայ	- սքինգ:

Լորուզ	- նոր տարի, որը տոնվում է գաղսևանային գիշերահավասարի օրը՝ մարտի 21-22-ին:
Շաբան	- մահմեդական լուսնային տարու 8-րդ ամիսն է, որի ընթացքում ծովը խրախուսվում է:
Շեյխ	- կոնսվոր, սուֆիական համայնքի առաջնորդի պատվավոր տիտղոս, նաև պատկանելի ծեր:
Չանգ	- լարային երաժշտական գործիք:
Չեզել	- քաղաք Չրևաստանում, հայտնի իր գեղեցկուհիներով:
Ջամշիդ	- հին իրանական Փրշդադյան հարստության թագավոր, խորհրդանշում է եզրություն և իմաստություն: Իր կախարդական գավում նա տեսնում էր ամբողջ աշխարհը:
Ռադիֆ	- այն բառը, կամ բառերի շարքն է (երբեմն նույնիսկ նախադասություն), որը կրկնվում է հանգից հետո:
Ռամազան	- մահմեդական լուսնային տարու 9-րդ ամիսն է, պատը պարտադիր է, գինի խմելն՝ արգելված:
Ռաջար	- մահմեդական լուսնային տարու 7-րդ ամիսն է, ծովը պարտադիր չէ, սակայն աստվածամահճո արարք է:
Ռենդ	- շրջովիկ, թափառական, գինետան ամենօրյա հաճախորդ, պարսկական պոեզիայում խորհրդանշում է ազատամիտ, շարիաթի օրենքներին հակադրվող անհատ:
Ռոբար	- լարային գործիք, քնար, տավիղ:
Ռուդ	- լարային գործիք:
Սալսաբիլ	- դրախտում հոսող գետերից մեկի անունն է:
Սեչադե	փոքրիկ գորգ, որի վրա ազդեց են անում:
Սուրմա	սնգուլյ:
Սուֆի	(արարերեն՝ սուֆ, կուպիտ քրդյա հագուստ) միստիկական ուսմունքի հետևորդ:
Ջարե	- տաճար Մեքքայում, որտեղ պահպանվում է երկնքից «առաջված» սուրբ սև քարը:
Շալաք	- ճակատագիր, բախտի անիվ:
Ֆուանկ	- եվրոպացիների աղավաղված անվանումը պարսկերեն:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Դասական քառյակը Ռուդաքից մինչև Ջամի Ա. Կոզմոյան

3

Ռ ՈՒ Դ Ա Ք Ի

Վշտի տան մեջ	թարգմ. Վ. Դավթյան	27
Սիրտ, սա այգի չէ	թարգմ. Վ. Դավթյան	27
Բախտի տվածով, սիրտ իմ	թարգմ. Վ. Դավթյան	28
Ինձ Քարեից հեռացրիր	թարգմ. Վ. Դավթյան	28
Հենց դեմս դրի սիրտեմնչ նամակն	թարգմ. Վ. Դավթյան	28
Երբ իմ կտրիքը չեն զգում	թարգմ. Վ. Դավթյան	29
Երբ անունդ են տալիս	թարգմ. Վ. Դավթյան	29
Երբ մահանամ ես քո սիրուց	թարգմ. Վ. Դավթյան	29
Այն կովարար, վրիժառու	թարգմ. Վ. Դավթյան	30
Սիրո ճանապարհն արյունով լեցուն	թարգմ. Վ. Դավթյան	30
Քեզ բախտն սպանեց	թարգմ. Վ. Դավթյան	30
Քո անունը բացվող օրվա	թարգմ. Վ. Դավթյան	31
Դու կարմիր վարդից գույն ես գողացել	թարգմ. Վ. Դավթյան	31
Գեղեցկության ծով ես, հոգիս	թարգմ. Վ. Դավթյան	31
Տանջված եմ խիստ	թարգմ. Վ. Դավթյան	32
Վարսերդ սահել քո գլխաշրթի	թարգմ. Վ. Դավթյան	32
Չէ, չի հազե՞նում	թարգմ. Վ. Դավթյան	32
Սիրտ, գործերդ նրա ծամով	թարգմ. Վ. Դավթյան	33
Ո՞ր թարթիչներին	թարգմ. Վ. Դավթյան	33

Անջատման վշտից այրվում եմ	թարգմ. Վ. Դավթյան	33
Թե վարսդ փոխ	թարգմ. Վ. Դավթյան	34
Քամու ճամփին եմ	թարգմ. Վ. Դավթյան	34
Թե դու չերևաս	թարգմ. Վ. Դավթյան	34
Եկավ... Ո՛վ՛ յարս	թարգմ. Ա. Սահակյան	35
Բախտի չարիսի պտույտը	թարգմ. Ա. Սահակյան	35
Թե կրքերին հաղթում ես	թարգմ. Ա. Սահակյան	35
Կարգին չէինք հանդիպել	թարգմ. Ա. Սահակյան	36
Քեզ սիրելուց-տանջվելուց	թարգմ. Ա. Սահակյան	36
Սիրո էշխում, ոնց Ռուդաքին	թարգմ. Ա. Սահակյան	36
Սիրոս էժան ծախեցի	թարգմ. Ա. Սահակյան	37
Հովսեփադեմ սիրուհիս	թարգմ. Ա. Սահակյան	37

Օ Ն Ա Ո Ր Ի

Ջուրն ու կրակը իրար հետ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	38
Փափուկ սամույրը քո կրծքի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	38
Ասացի թե՛ ինչու եմ ես	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	39
Երբ որ ունեմ բարի անուն	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	39
Համ արծաթե մարմին ունես	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	39
Ես քեզ լուսին չեմ անվանում	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	40
Քո այտերից վարդ է կաթում	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	40
Ասի իմ կուռք	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	40
Ասացի քեզ եմ փնտրում	թարգմ. Ա. Սահակյան	41
Քո համբույրից	թարգմ. Ա. Սահակյան	41
Ես քեզ հուրի չեմ անվանում	թարգմ. Ա. Սահակյան	41
Ասացի՛ շատ եմ լացել	թարգմ. Ա. Սահակյան	42
Քո երեսի վարդ-լալայի	թարգմ. Ա. Սահակյան	42
Խնկի բույր ունես	թարգմ. Ա. Սահակյան	42
Շուրթդ չեմ համբուրի	թարգմ. Ա. Սահակյան	43
Շիմշատ բոյի, քաղցր լեզվի	թարգմ. Ա. Սահակյան	43
Երբ հիշում եմ	թարգմ. Ա. Սահակյան	43
Սնահեր վարդ՝ այսպիսի հարս	թարգմ. Ա. Սահակյան	44
Հաքեշ շահից էլ	թարգմ. Ա. Սահակյան	44

Տ Ա Ր Ր Ո Ւ Ն

ես գիտեմ	թարգմ. Ա. Մահակյան	45
Դու շատ լավն էիր	թարգմ. Ա. Մահակյան	45
Համիկի բույր է գալիս	թարգմ. Ա. Մահակյան	46
Անացի՛ ուր է խոսքդ երեկվա	թարգմ. Ա. Մահակյան	46
Մինչ շտապում եմ...	թարգմ. Ա. Մահակյան	46
Անում են, թե իմ յարդ	թարգմ. Ա. Մահակյան	47
Անում են, յարդ	թարգմ. Ա. Մահակյան	47
Իմ հանդեպ շատ ես դաժան	թարգմ. Ա. Մահակյան	47
Արցունք հեղեցի	թարգմ. Ա. Մահակյան	48
Անացի՛ գարնան վարդ ես	թարգմ. Ա. Մահակյան	48

Մ Ա Ն ՈՒ Չ Ե Հ Ր Ի

Մթնեց իմ օրը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	49
Ցանցում եմ ջո սև մազերի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	49

Ա Զ Ր Ա Ղ Ի

Մերդ լուկ երկնցում	թարգմ. Ա. Մահակյան	50
Տեր, ով մեծությունդ	թարգմ. Ա. Մահակյան	50
Չեր այգու բուրմունքը	թարգմ. Ա. Մահակյան	51
Տղամարդը նա է	թարգմ. Ա. Մահակյան	51

Մ Ո Ւ Զ Զ Ի

Ճամփան՝ մեր թաղից	թարգմ. Գ. Հմին	52
Լուսաստղը թե ջո մասին իմանար	թարգմ. Գ. Հմին	52
Աչքս առառ արցունքներից	թարգմ. Գ. Հմին	53
Զո սիրո մեջ	թարգմ. Գ. Հմին	53
Իմ հավանած, ինձ արժանի	թարգմ. Գ. Հմին	53
Եթե դու ես լուսինն ու մոմն	թարգմ. Գ. Հմին	54
Ինչ ասում եմ, Շահ իմ	թարգմ. Գ. Հմին	54

Կրօնքի վրա, սրտիս վրա	թարգմ. Վ. Բաբայան	54
Երբ մի ձեռքս կրօնքիս դնեմ	թարգմ. Վ. Բաբայան	55
Երբ ծիծաղում է այն գեղեցկուհին	թարգմ. Վ. Բաբայան	55
Ամեն գիշեր հոգիս ինձնից	թարգմ. Վ. Բաբայան	55
Կյանքիս բոլոր գիշերներից	թարգմ. Վ. Բաբայան	56
Յեկուզև ունի թշնամիդ	թարգմ. Վ. Բաբայան	56
Վրան խփեց	թարգմ. Վ. Բաբայան	56
Այն գիշեր	թարգմ. Վ. Բաբայան	57
Թարթիչներդ նետեր են սուր	թարգմ. Վ. Բաբայան	57

Մ Ա Ս Ո Ւ Դ Ս Ա Ա Դ Ս Ա Լ Մ Ա Լ

Օ՛, բախտ, դու ինձ	թարգմ. Գ. Էմին	58
Իմ թշնամին գիշեր-ցերեկ	թարգմ. Գ. Էմին	58
Օ՛, ամպ	թարգմ. Գ. Էմին	59
Նորուզի ալ վարդի հոտից	թարգմ. Գ. Էմին	59
Հերից է, որ ամպին նայեմ	թարգմ. Գ. Էմին	59
Ամպի նման ես սիրուց	թարգմ. Գ. Էմին	60
Արև է ջո դեմքը սիրուն	թարգմ. Գ. Էմին	60
Հերից է, որ գազն ստանամ	թարգմ. Գ. Էմին	60
Սերդ վեհ է	թարգմ. Գ. Էմին	61
Երբ խնջույքի զվարթ ժամին	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	61
Իմ արցունքը ու ջո դեմքը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	61
Աչքս ամպ է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	62
Իմ սիրելուն չտեսնելուց	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	62
Այրվում է իմ սիրտը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	62
Ասացի, թե ջո անուռը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	63
Ճակատագրի ճանկերից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	63
Դու չբացված կոկոնից էլ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	63
Համբերում եմ՝ կյանքս իզուր է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	64
Ծերեկը վառելից չունեմ	թարգմ. Վ. Բաբայան	64

Գինուս կուսը դու կտորեցիր	թարգմ. Գ. Էմին	65
Այս աշխարհում	թարգմ. Գ. Էմին	65
Ես չգիտեմ	թարգմ. Գ. Էմին	66
Օղջ մեզմ է	թարգմ. Գ. Էմին	66
Տիկնիկ ենք մենք	թարգմ. Գ. Էմին	66
Եթե մեզ վարդ բաժին չընկնի	թարգմ. Գ. Էմին	67
Ով, օրենսգետ	թարգմ. Գ. Էմին	67
Երազիս մեջ մի իմաստուն	թարգմ. Գ. Էմին	67
Ոչ դրախտը, ոչ դժոխքը	թարգմ. Գ. Էմին	68
Գոռզությունը անցնում է	թարգմ. Գ. Էմին	68
Եթե իմ ձեռքը հասներ	թարգմ. Գ. Էմին	68
Քանի որ իմ աշխարհ գալը	թարգմ. Գ. Էմին	69
Ասում են, թե արգելված է	թարգմ. Գ. Էմին	69
Հավատից մինչև անհավատություն	թարգմ. Գ. Էմին	69
Խայամ, հարթած ես	թարգմ. Գ. Էմին	70
Մատուցակ, վարդն ու սեզն այս	թարգմ. Գ. Էմին	70
Նորուզի սյուրը	թարգմ. Գ. Էմին	70
Թե ձեռքըս հասներ	թարգմ. Գ. Էմին	71
Դրախտս, - ասին	թարգմ. Գ. Էմին	71
Խչքան ընկեր քիչ ունենաս	թարգմ. Գ. Էմին	71
Նրանք, ովքեր իմաստությամբ	թարգմ. Գ. Էմին	72
Հավերժության գազտնիքը մութ	թարգմ. Գ. Էմին	72
Մի ոենդ տեսա	թարգմ. Գ. Էմին	72
Երեկ գիշեր քարին տվի	թարգմ. Գ. Էմին	73
Գարնանը, երբ մանուշակի	թարգմ. Գ. Էմին	73
Գինետանը հարցում արի	թարգմ. Գ. Էմին	73
Երբ կյանքն անցել է	թարգմ. Գ. Էմին	74
Մենք կանգ-չկանց	թարգմ. Գ. Էմին	74
Այն պալատում	թարգմ. Գ. Էմին	74
Երեկ գիշեր բրուտի մոտ	թարգմ. Գ. Էմին	75
Մեզանից ով մեղք չի գործել	թարգմ. Գ. Էմին	75
Ան այս գավը	թարգմ. Գ. Էմին	75

Ամեն վատ-լավ	թարգմ. Գ. Էմին	76
Եթե քո կյանքի	թարգմ. Գ. Էմին	76
Գարուն, թե ձմեռ	թարգմ. Գ. Էմին	76
Ով, անտեղյակ, այս աշխարհքից	թարգմ. Գ. Էմին	77
Անձոջ Տալացի հոգսերին մի տա	թարգմ. Գ. Էմին	77
Այն բրուսը	թարգմ. Գ. Էմին	77
Տեր, դու ես իմ կավը հունցել	թարգմ. Գ. Էմին	78
Այն փոշին, որ տրորում ես	թարգմ. Գ. Էմին	78
Մի կաթիլ ջուր էր	թարգմ. Գ. Էմին	78
Օ՛, բախտի անիվ	թարգմ. Գ. Էմին	79
Թե ես մոզերի գինուց հարբած եմ	թարգմ. Գ. Էմին	79
Ինձ իմաստուն կոչեց	թարգմ. Գ. Էմին	79
Երկնակամարից վատ աղարկներ	թարգմ. Գ. Էմին	80
Ախահ, որ իմ քահելության	թարգմ. Գ. Էմին	80
Ես մեծ գավերով	թարգմ. Գ. Էմին	80
Երբ մեռնեմ, դուք ինձ	թարգմ. Գ. Էմին	81
Շնչիդ հարբած մի պոռնիկի	թարգմ. Գ. Էմին	81
Թեև մզկիթ ես կարիքից	թարգմ. Գ. Էմին	81
Այս աշխարհին քնչ օգուտ	թարգմ. Գ. Էմին	82
Այս կուճն՝ ինձ պես	թարգմ. Գ. Էմին	82
Այն, ինչ տեսար	թարգմ. Գ. Էմին	82
Լա, ով խելքով առաջնորդվի	թարգմ. Գ. Էմին	83
Մի ձեռքին գինի	թարգմ. Գ. Էմին	83
Երեխա էինք	թարգմ. Գ. Էմին	83
Մի գավ գինին	թարգմ. Գ. Էմին	84
Մի բրուտանոց մտա	թարգմ. Գ. Էմին	84
Քանի որ հիմա	թարգմ. Գ. Էմին	84
Երեխա, քահել	թարգմ. Գ. Էմին	85

Ս Ա Ն Ա Յ Ի

Ով իմ ցանկությանք	թարգմ. Վ. Բարսյան	86
Իմ ծնվելու հետ	թարգմ. Վ. Բարսյան	86
Եթե սիրտն է սիրո գերի	թարգմ. Վ. Բարսյան	87

Քեզ նմանին ես չեմ գտնի	թարգմ. Վ. Բարսյան	87
Գավաթդ վերցրու	թարգմ. Վ. Բարսյան	87
Կյանքի գավը դատարկեցի	թարգմ. Վ. Բարսյան	88
Ո՛վ սեր, դու ինձ	թարգմ. Վ. Բարսյան	88
Դու մի՛ նայիր նրան	թարգմ. Վ. Բարսյան	88
Ես նա եմ, որ չունի մարմին	թարգմ. Վ. Բարսյան	89
Տված թույնդ բայտասանից	թարգմ. Վ. Բարսյան	89
Այն օրը, երբ ջո չադրայից	թարգմ. Վ. Բարսյան	89
Նուևոֆարն ու կակաչը	թարգմ. Վ. Բարսյան	90
Կացնվ, որսորդդ չար բազեն է	թարգմ. Վ. Բարսյան	90
Ովքեր սիրուց տառապում են	թարգմ. Վ. Բարսյան	90
Հարյուր աղջուր իմ աչքերից	թարգմ. Վ. Բարսյան	91
Անենք թե վարդի ամբողջ հմայքը	թարգմ. Վ. Բարսյան	91
Ո՛վ կուռք, հարբած են աչքերդ	թարգմ. Վ. Բարսյան	91
Ինձ որ տեսավ՝ սերս	թարգմ. Վ. Բարսյան	92
Օրը մի նոր փահանջ	թարգմ. Վ. Բարսյան	92
Նա, որը ջեզ չի ինչպում	թարգմ. Վ. Բարսյան	92
Պարտիզվեց սիրտս	թարգմ. Վ. Բարսյան	93
Հմայիչ տեսզ՝ աղոթատեղի	թարգմ. Վ. Բարսյան	93
Հենց այսօր կյանքից վերցրու	թարգմ. Վ. Բարսյան	93
Տանդ դանով անցնող ամեն մի սիրահար	թարգմ. Վ. Բարսյան	94
Բեզնով եմ հարբած	թարգմ. Վ. Բարսյան	94
Խոսում էր հետս	թարգմ. Վ. Բարսյան	94
Քանի դեռ դու աչքերիս դեմ	թարգմ. Վ. Բարսյան	95
Մատուցվալը գինի տվեց ինձ	թարգմ. Վ. Բարսյան	95
Մարմինս սուզվեց արջունքներիս մեջ	թարգմ. Վ. Բարսյան	95
Ինչպես ես, ջանս	թարգմ. Վ. Բարսյան	96
Բաժանվելուց ձեռո	թարգմ. Վ. Բարսյան	96
Լուսին, ով լուսին	թարգմ. Վ. Բարսյան	96
Տղամարդը նա է միայն	թարգմ. Վ. Բարսյան	97

Դու երկնքի զաղտնիքներին	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	98
Այքս ու սիրտս	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	98
Նորից մթնեց	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	99
Սիրտս վերջ է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	99
Ճամփան մութ էր	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	99
Մի շինական ելել	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	100
Ես այն ինն եմ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	100
Կառնեմ զալօ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	100
Ո՛րվ արարիչ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	101
Շուրթդ՝ շաքար	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	101
Ախ, առանց քեզ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	101
Ադամորդուն երեք դարդ կա	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	102
Ի՛մ աչքերը քո կայանն է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	102
Այս, ինձ համար	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	102
Ես որ զինուց	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	103
Սարի գլխին լուռ նստեցի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	103
Ան, սիրելիս առանց քեզ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	103
Այ կակաչը կանաչ սարի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	104
Դու հեռու ես	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	104
Եթե մի օր ձայնս հասներ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	104
Վազր ու առյուծ ասես լինես	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	105
Թե որ սիրտը սիրուհի է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	105
Վայ այն օրվան	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	105
Արի, սոխակ, մեկտեղ լացենք	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	106
Սիբահաբը էլ մահից չի վախենում	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	106
Գարուն եկավ, սար ու ձորեր	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	106
Ջուլջ հյուսքերդ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	107
Մի պահ արի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	107
Գանգատ ունեմ ի՛մ սրտից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	107
Ախ, առանց քեզ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	108

Ա Մ Ա Ղ

Սիրոյ աչքը թե որ ջնի	թարգմ. Վ. Բաբայան	109
Դատաստանի վերջին օրից	թարգմ. Վ. Բաբայան	109
Սիրոս մարմնիս մեջ	թարգմ. Վ. Բաբայան	110
Թե որ ուրիշ ճամփա չկա	թարգմ. Վ. Բաբայան	110
Երբ քեզ տեսա	թարգմ. Վ. Բաբայան	110
Կուզեմ կուրանա իմա ամեն ոք	թարգմ. Վ. Բաբայան	111
Քո խոստով դարձի բերեց գայվորին	թարգմ. Վ. Բաբայան	111
Թող ձմեռ դառնա	թարգմ. Վ. Բաբայան	111
Չկա մի պահ	թարգմ. Ա. Սահակյան	112

Ս ՈՒ Ջ Ա Ն Ի

Ո՛վ գեղուհի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	113
ես այն ընկերն եմ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	113
Քո զարդատուսի շուրթին	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	114
Մի ողջ քաղաք	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	114
Քո շուրթերին	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	114
Ամեն օր իմ սրտը լեզուն	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	115
Սիրոյ ցավից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	115
Մինչ վարդ դեմքիդ սիրով	թարգմ. Գ. Էմին	115
Լվացաբար տղան	թարգմ. Ա. Սահակյան	116

Ջ Ա Մ Ա Լ Ա Դ-Դ Ի Ն

Ասաց, որ իմ սիրուց	թարգմ. Ա. Սահակյան	117
Իր խոստպնե՞րով սիրո է գերում	թարգմ. Ա. Սահակյան	117
Ո՛վ հալը սև է	թարգմ. Ա. Սահակյան	118
Յարս, որ դեմքը թաքցնում էր	թարգմ. Ա. Սահակյան	118
Ինչ մերժած յարս	թարգմ. Ա. Սահակյան	118
Գնացի՞ր, քեզ համար	թարգմ. Ա. Սահակյան	119
Ասացի՛ ինչե՛հ	թարգմ. Ա. Սահակյան	119
Դեմքը լուսնի պես	թարգմ. Ա. Սահակյան	119

Մ Ա Ն Ա Ս Թ Ի Խ Ա Ն ՈՒ Մ

Արի ինձ մտտ	թարգմ. Ա. Սահակյան	120
Քո շուրթերը համբուրել եմ	թարգմ. Ա. Սահակյան	120
Ղասաբա՝ ըստ իր աղաթ-արհեստի	թարգմ. Ա. Սահակյան	121
Դու իմ դասաբն ես	թարգմ. Ա. Սահակյան	121
Ճամփին գլորված մի մարդ	թարգմ. Ա. Սահակյան	121
Քեզ քնքուշ փարված	թարգմ. Ա. Սահակյան	122
Սերս զնաց	թարգմ. Ա. Սահակյան	122

Ա Ն Վ Ա Ր Ի

Յարս մեր պայմանը	թարգմ. Ա. Սահակյան	123
Երեկ գիշեր յարիս հետ	թարգմ. Ա. Սահակյան	123
Բացի վշտից երկար՝	թարգմ. Ա. Սահակյան	124
Մի երկու գավ	թարգմ. Ա. Սահակյան	124
Երեկ քեզ հետ	թարգմ. Ա. Սահակյան	124
Բացի քեզնից	թարգմ. Ա. Սահակյան	125
Կյանքս ապրեցի բաժանման հրում	թարգմ. Վ. Բաբայան	125
Այն սերը, որ չի մեռանում	թարգմ. Վ. Բաբայան	125
Իր նազանքով յարս	թարգմ. Գ. Էմին	126

Խ Ա Ղ Ա Ն Ի

Հոգուդ հավքը հանկարծ թռավ	թարգմ. Հ. Թումանյան	127
Ասում են թե հազար տարին	թարգմ. Հ. Թումանյան	127
Անցա՝ քարը սղոտիս վրա	թարգմ. Հ. Թումանյան	128
Կորավ հոգին հեզ Խաղանու	թարգմ. Վ. Դավթյան	128
Իր քաղցրահամ շրթունքներից	թարգմ. Վ. Դավթյան	128
Թեև կյանքում	թարգմ. Վ. Դավթյան	129
Ուղբիդ հողը կրթառնայի	թարգմ. Վ. Դավթյան	129
Մեզ վրա երկինքն այս	թարգմ. Վ. Դավթյան	129
Դու այն օրվանից	թարգմ. Վ. Դավթյան	130

խենթ խաղանին	թարգմ. Վ. Դավթյան	130
Քո խոսքույզ սահել է	թարգմ. Վ. Դավթյան	130
Դու արև ես	թարգմ. Վ. Դավթյան	131
Անհետ կորած իմ մարգարիտ	թարգմ. Վ. Դավթյան	131
Ո՛վ Խաղանի, գերի դարձար	թարգմ. Վ. Դավթյան	131
Ամբողջ շարաթ արև-յարս	թարգմ. Վ. Դավթյան	132
Սրտիս մոխիրը	թարգմ. Վ. Դավթյան	132
Կյանքը՝ ոչինչ	թարգմ. Վ. Դավթյան	132
Ո՛վ Խաղանի	թարգմ. Վ. Դավթյան	133
Քաղցր շուրթերդ	թարգմ. Վ. Դավթյան	133
Գեղեցկուհու հետ	թարգմ. Վ. Դավթյան	133
Ամաչեց գինին	թարգմ. Վ. Դավթյան	134
Ընդունիր սիրտն այն	թարգմ. Վ. Դավթյան	134
Ով Խաղանի, թե աշխարհում	թարգմ. Վ. Դավթյան	134
Կուռքերն անգամ	թարգմ. Վ. Դավթյան	135
Երբ հավքն իր երգով	թարգմ. Վ. Դավթյան	135
Այս մոմն իր սրտի	թարգմ. Վ. Դավթյան	135
Գրտնս դու, արդյոք	թարգմ. Վ. Դավթյան	136

Ն Ե Ջ Ա Մ Ի

Թե ես այսպես խեղճ ու խն եմ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	137
Ինձ ասում են	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	137
Աչքեր, աչքեր	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	138
Այն հատիկը մարգարիտի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	138
Ասացի թե՛ ետ տար	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	138
Ընկերն այն է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	139
Դու գնացիր	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	139
Ան եմ քաշում	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	139
Ճամփա անցանք	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	140

Այս աշխարհում	թարգմ. Ա. Սահակյան	141
Վարդը նախանձով	թարգմ. Ա. Սահակյան	141
Ես և սիրանս	թարգմ. Ա. Սահակյան	142
Ինձ լավությիւն յարս արեց	թարգմ. Ա. Սահակյան	142
Լացը մեր մեջ թաքցնում ենք	թարգմ. Ա. Սահակյան	142
Չնայած արևն աշխարհում մեկն է	թարգմ. Ա. Սահակյան	143
Երբ տեսա թո սուրբ գեղեցկությունը	թարգմ. Ա. Սահակյան	143
Ուզում ենք իրար հանդիպել	թարգմ. Ա. Սահակյան	143
Ես վախենում եմ հալչել	թարգմ. Ա. Սահակյան	144
Ամեն ինչ փոխվում է	թարգմ. Ա. Սահակյան	144
Ես, տառապալալս	թարգմ. Ա. Սահակյան	144
Ասի՛ լավ փերի	թարգմ. Ա. Սահակյան	145
Շատ եմ տեսել	թարգմ. Ա. Սահակյան	145
Հիմա, երբ կյանքում	թարգմ. Ա. Սահակյան	145
Ամեն պահը	թարգմ. Ա. Սահակյան	146
Լեռի նման ես	թարգմ. Ա. Սահակյան	146
Ինչքան հեռու է	թարգմ. Ա. Սահակյան	146
Բաժանման խոր դարձից	թարգմ. Ա. Սահակյան	147
Գիտճս, թե որքան	թարգմ. Ա. Սահակյան	147
Չեղավ, որ բախտը	թարգմ. Ա. Սահակյան	147
Կյանքն անցավ	թարգմ. Ա. Սահակյան	148
Աշխարհն, ասում են	թարգմ. Ա. Սահակյան	148
Կյանքն ապրեցի՞նք	թարգմ. Ա. Սահակյան	148
Ասում են՝ իբր իմ սիրտը	թարգմ. Ա. Սահակյան	149
Թե չկարենամ քեզ գրկել	թարգմ. Ա. Սահակյան	149
Սիրտ չկա, որը չտանջվի	թարգմ. Ա. Սահակյան	149
Պետք է շապլես ոսկի	թարգմ. Ա. Սահակյան	150
Երբ սիրտը լավ է սիրում	թարգմ. Ա. Սահակյան	150
Երբ յարս տեսավ	թարգմ. Ա. Սահակյան	150
Վարդն ուզեց քեզ պես	թարգմ. Ա. Սահակյան	151
Տառապում եմ թո կարոտից	թարգմ. Ա. Սահակյան	151
Վարդը փորձեց	թարգմ. Ա. Սահակյան	151
Լայեք կակաչին	թարգմ. Ա. Սահակյան	152

Հոգիս վեր է թռչում	թարգմ. Ա. Սահակյան	152
Թող դու կյանքում	թարգմ. Ա. Սահակյան	152
Բարեկամ, զուր ես	թարգմ. Ա. Սահակյան	153
Եթե ուզում ես	թարգմ. Ա. Սահակյան	153
Ես չեմ հասկանում	թարգմ. Ա. Սահակյան	153
Դեղ ու ճար չկա	թարգմ. Ա. Սահակյան	154
Այքերիցդ ցած կթափես	թարգմ. Ա. Սահակյան	154

Ռ ՈՒ Մ Ի

Խղճով դատիր	թարգմ. Ա. Սահակյան	155
Ասացի՛ գաղուն է	թարգմ. Ա. Սահակյան	155
Ով իր կրօնի տակ	թարգմ. Ա. Սահակյան	156
ես արբան եմ	թարգմ. Ա. Սահակյան	156
ես ինքս ինձանից	թարգմ. Ա. Սահակյան	156
Խելյառ չեմ	թարգմ. Ա. Սահակյան	157
Երբ զարնանային ջերմ շունչ է	թարգմ. Ա. Սահակյան	157
ես միշտ աշխարհում	թարգմ. Ա. Սահակյան	157
ես ծերացա	թարգմ. Ա. Սահակյան	158
Աստվան չանի, թե աշխարհում	թարգմ. Գ. Էմին	158
Ասացին. «Բո դեմքը	թարգմ. Գ. Էմին	158
երբ ես մեռնեմ	թարգմ. Գ. Էմին	159
Թե կյանքն անցնի	թարգմ. Գ. Էմին	159
երեկ գիշեր	թարգմ. Գ. Էմին	159
Հովսեփ, ջո հոր տանն էիր	թարգմ. Գ. Էմին	160
Սիրահարը շխտարհվի	թարգմ. Գ. Էմին	160
Երբ գիշերը երագիս մեջ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	160
Գիշերն անցավ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	161
Ջուլալ է իմ սերը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	161
Քեն ու նախանձ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	161
ես ասացի՛ աչքս	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	162
Ասա, քամի, դու ինչ տեսար	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	162
Ո՛վ սիրուհին ամենքի մեջ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	162
երեկ տեսա իմ հոգյակին	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	163

Ս Ա Ա Պ Ի

Այցում սուրմայի տեղ	թարգմ. Գ. Էմին	164
Երբ սիրտը չի հասնում	թարգմ. Գ. Էմին	164
Ասում են, թե «յարդ վատն է	թարգմ. Գ. Էմին	165
Այս գիշեր, երբ սիրած յարս	թարգմ. Գ. Էմին	165
Ղազին սիրով նահատակվեց	թարգմ. Գ. Էմին	165
Ամեն մի քար	թարգմ. Գ. Էմին	166
Այն գիշեր, երբ կողքիս ես	թարգմ. Գ. Էմին	166
Ամեն օր իմ սիրող արտից	թարգմ. Գ. Էմին	166
Մարդկությունից առանձնացած	թարգմ. Գ. Էմին	167
Ով կարծում է, թե կարող է	թարգմ. Գ. Էմին	167
Այն լուսինը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	167
Անբա դժոճն իր խոստումը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	168
Հագած քուրձերը քավության	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	168
Մոճը արցունք էր կաթկթում	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	168
Հարյուր անգամ ասել եմ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	169
Ամեն անցնող չինար հասակ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	169
Սիրահարները չո դասն	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	169
Եթե մարդը հասու չէ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	170
Մի օր ասիր, թե այս գիշեր	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	170
Քո օրհասը թե որ եկավ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	170
Ասում են, թե երեկ գիշեր	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	171

Հ Ա Ֆ Ե Ջ

Քամի . շրջիր աշխարհով մեկ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	172
Բացի քեզնից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	172
Ամաչում է կույս կոկոնը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	173
Ուրախաբեր այն հին գավը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	173
Սեր խոստացավ ու ինձ սիրո	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	173
Հարստությունն՝ ինչքան էլ շատ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	174
Առ խնդարեր գինու սափորն	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	174

Ընկած սիրո ետևից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	174
Ճակատագրի խաղերը միշտ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	175
Եթե դու էլ հանկարծ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	175
Այս գիշեր քո սիրո ցավից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	175
Ամեն մի օր սիրուդ ցավը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	176
Այս աշխարհում ձեռք բերածից	թարգմ. Գ. Էմին	176
Քեզ գրկելու, համբուրելու	թարգմ. Գ. Էմին	176
Մի անդորր անկյուն	թարգմ. Գ. Էմին	177
Լուսնյակ յարս իր շողը	թարգմ. Ա. Սահակյան	177
Երբ նա հանեց շորերը	թարգմ. Ա. Սահակյան	177
Լուսնադեմ իմ յարը	թարգմ. Ա. Սահակյան	178
Գինին ձեռքին՝ առվակի դեմ	թարգմ. Ա. Սահակյան	178
Ինչպես պատմեմ Չեզելի	թարգմ. Ա. Սահակյան	178
Հավատարիմ ամեն ընկեր	թարգմ. Ա. Սահակյան	179

Ջ Ա Մ Ի

Սովետաները, իրենց խոսքով	թարգմ. Գ. Էմին	180
Դու ասում ես	թարգմ. Գ. Էմին	180
Օրըս՝ աշխարհի հոգսերով	թարգմ. Գ. Էմին	181
Տառապանքի, թե խնդության	թարգմ. Գ. Էմին	181
Ապակիներ են գույնզգույն	թարգմ. Գ. Էմին	181
Դու գնացիր	թարգմ. Գ. Էմին	182
Այս տունն՝ իջևան չէ	թարգմ. Գ. Էմին	182
Գրքի պես լավ յար	թարգմ. Գ. Էմին	182
Աչքս փակեմ՝ քեզ հիշելով	թարգմ. Գ. Էմին	183
Կյանքիս կետը՝ պարապ խոսքի մեջ անցավ	թարգմ. Գ. Էմին	183
Ահտոս, որ իմ սիրած յարն	թարգմ. Գ. Էմին	183
Թե լյախտես մարդու գոյի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	184
Ի՛նչ սիրուհին մեկն է	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	184
Երբ առանց քեզ	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	184
Ամեն վայրկյան Չեզելի	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	185
Ով որ քո հուր շուրթը	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	185
Անեության աշխարհից	թարգմ. Ա. Կապուտիկյան	185

Վան նրան, ում սերը լքի	Քարզմ. Ա. Կապուտիկյան	186
Քո շողարձակ դեմքի կողքին	Քարզմ. Ա. Կապուտիկյան	186
Աչքը, որ տեսավ	Քարզմ. Ա. Սահակյան	186
Իմ թշվառ սիրտը	Քարզմ. Ա. Սահակյան	187
էյ, ինչու տարար	Քարզմ. Ա. Սահակյան	187
Նրբ արթուն եմ լինում	Քարզմ. Ա. Սահակյան	187
ես մերթ զինի	Քարզմ. Ա. Սահակյան	188
Դու ինձ մոտ	Քարզմ. Ա. Սահակյան	188
Ծ ա ն ո թ ա գ թ ու թ յ ու ն ն ե թ	Ա. Կոզմոյան	189
Բ ա ո ա թ ա ն	Ա. Կոզմոյան	219
Բ ո վ ա ն դ ա կ ու թ յ ու ն		222

Գրական - գեղարվեստական հրատարակչություն

ՄԱԴՊԱՐՏԱՇԱՐ

Որսայթ

Литературно-художественное издание

ЖЕМЧУЖНОЕ ОЖЕРЕЛЬЕ

Робайят

(Четверостишия персидско - таджикских классиков)

Составитель Армануш Козмоевна Козмоян

Ереван, издательство «Хорурдаин грох»

На армянском языке

Խմբ. վարիչ՝ Վ. Հ. Բարսյան

Նկարիչ՝ Ջ. Գ. Աֆրիկյան

Գեղ. խմբագիր՝ Հ. Ս. Մալխասյան

Տեխ. խմբագիր՝ Ս. Գ. Շահվերդյան

Վերստուգող սրբագրիչ՝ Վ. Գ. Ազատյան

Շարվածքը համակարգիչի վրա՝ Վ. Հ. Ոսկանյանի

ԻԲ № - 6519

Հանձնված է շարվածքի 3.06.89: Ատորագրված է տպագրության 14.05.90 թ.: Ֆորմատ 70x108¹/₃₂: Թուղթ՝ օֆսեթ: Տառատեսակ «Արարատ»: Տպագրություն՝ օֆսեթ: 10,5 պայմ. տպ. մամ., 5,4 հրատ. մամ.: 22,7 պայմ. ներկ. թերթ., պատվեր՝ № 1857: Տպաքանակ՝ 25.000: Գինը՝ 2 ռ.:

«Թորհրդային գրող» հրատարակչություն, Երևան—9, Տերյան 91:

Издательство «Хорурдвин грох», Ереван - 9, ул. Теряна, 91.

ՀՍՄՀ հրատարակչությունների, պոլիգրաֆիայի և գրքի անտրի գործերի պետական կոմիտեի Հակոբ Մեղապարտի անվան պոլիգրաֆկոմբինատ, Տերյան — 91:

Полиграфкомбинат им. Акопа Мегаларта Госкомитета по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Арм. ССР,

Ереван —9, ул. Теряна, 91.

